

Oskar Krejčí

KOMENTÁŘE A ROZHOVORY

Díl I.

!Argument

Oskar Krejčí

KOMENTÁŘE A ROZHOVORY

Díl I.

!Argument

Praha

Oskar Krejčí

KOMENTÁŘE A ROZHOVORY

Díl I.

© Oskar Krejčí, 2018

Edition © !Argument, 2018

I. vydání

ISBN 978-80-907365-0-4

OBSAH

I. Globální změny

Geopolitická rizika globalizace	8
Karel Marx a globalizace	13
Eurasijská orientace Evropské unie	20
Poznámky o Hedvábné stezce	24
Peníze a zbraně pro Afriku	28

2. Válka

Nebezpečná slepota Západu	32
Záhady vojenského rozpočtu USA	36
Válka s Ruskem?	40
Denuklearizace Korejského poloostrova	44
Problém zvaný Německo	50
Kdy a co v květnu slavit	55

3. Česko a Slovensko

Pražské jaro není jen 21. srpen	58
Kupředu levá!	62
Pět mýtů o demokracii	68
Skomírání středoevropské levice	74
Hrdina roku 2017	80

4. Čína – Rusko – USA

Probuzení Říše středu	84
BRICS: sdílená prosperita	88
Východ roku 2018	92
Diplomacie jako judo	97
Trumpova globální džungle	102
Památce manželů Rosenbergových	106
Americké vůdcovství a Korea	110

Vážené čtenářky a vážení čtenáři,

jsme rádi, že Vám můžeme představit první publikaci naší Knihovničky !Argumentu. V rámci této řady chceme publikovat výběry textů, které jsme zveřejnili na našem webu, a to podle autorského či tematického klíče. Budeme se přitom snažit zdůraznit ucelenosti a sledování důležitých trendů tak, jak je pojmají naše autorky a autoři. To první nám každodenní mediální formát webu umožňuje jenom omezeně, zatímco to druhé představuje hlavní zásadu naší redakční linie. Snažíme se o sledování trendů, tj. těch procesů, jevů či rozhodnutí, která určují dlouhodobější vývoj nejen Česka a Slovenska, ale globálněji, a to z hlediska politického, zahraničně-politického či geopolitického a samozřejmě ekonomického. Naší snahou je tak poskytnout našim čtenářům spolehlivé a erudované informace a argumentačně podložené názory, které jim pomohou v celkové orientaci. Naše Knihovnička tak bude v rámci našich možností čtenářům !Argumentu nabízet ucelenější a také pohodlnější pohled na témata a problémy v novém přehlednějším a ucelenějším formátu a z nejrůznějších stran.

Články a rozhovory politologa Oskara Krejčího patří na našem webu k těm nejpopulárnějším, nejkvalitnějším a také k těm s nejširším záběrem témat. Proto jsme se rozhodli naši publikační řadu zahájit výběrem, který nyní čtenářkám a čtenářům nabízíme.

Veronika Sušová-Salminen

1. GLOBÁLNÍ ZMĚNY

Geopolitická rizika globalizace

Letos je to přesně sto let od chvíle, kdy na svět přišel první díl slavné knihy německého filosofa Oswalda Spenglera *Zánik Západu*. Dramatický název tohoto díla svádí k jednoduchému závěru: „K žádnému zániku nedošlo, Spengler se mylil.“ To je sice pravda, ovšem pouze částečná. K zániku Západu skutečně nedošlo, avšak mnohé problémy tohoto civilizačního okruhu, které Spengler popsal, přetrvávají. Spenglerův problém byl především v jeho představě civilizace jako organismu, v jeho „morfologii světových dějin“. Inspirativní ale může být jeho tvrzení, že koncepce rozdělující dějiny na starověk, středověk a novověk je „neuvěřitelně ubohé a nesmyslné schéma“, v jehož pozadí je „marnivost západoevropského člověka“, jeho neschopnost vidět jiné kultury. Díky tomuto zjednodušení vzniká ptolemaiovský obraz světa, v němž je Západ středem a mírou věcí. Podle Spenglera překonání této sebestřednosti Západu vyžaduje kopernikovský obrat, který umožní vidět dějiny – tedy svět – jako obraz, v němž antika a Západ nebudou upřednostňovány před Indií, Babylónem, Čínou, Egyptem, arabskou a mexickou kulturou.

Změnilo se za sto let uvažování západního člověka? Zatím jen pouze částečně, jeho vědomí se riskantně zpožďuje za postupující změnou postavení Západu ve světě.

Ekonomická rizika

Západem odstartovaná kapitalistická forma globalizace naráží na celou řadu problémů, které nelze překonat při zachování stereotypů myšlení opírajících se o zjednodušenou vizi počátků. Kapitalismus opravdu odstartoval uvolněním tržních sil. Tvrdit ale, jak to dělají liberální anarkokapitalisté, že náprava současných neduhů je obsažena v návratu k „svobodnému trhu“, je naivní. Globální svět ve smyslu propojení odlišných, do té doby samostatně se vyvíjejících, civilizačních okruhů se nezačal formovat díky renesanční osvětě či férovému obchodu; začal se utvářet

díky násilné kolonizaci. Osvobození nevolníka v Evropě doprovázel obchod s africkými otroky.

Dnes globální ekonomika naráží na velké problémy, které rozhodně nelze řešit návratem k silám „svobodného trhu“. Stačí uvést tři příklady: zadluženost států; sociální nerovnost mezi jednotlivci i regiony; důsledky tzv. revoluce 4.0.

► **Finance.** Podle Mezinárodního měnového fondu představuje současné zadlužení států 225 % světového hrubého domácího produktu. Veřejný dluh samotných Spojených států dorostl ke 21,2 bilionům dolarů, celkové zadlužení federace, států, obcí i jednotlivců útočí na hladinu 70,6 bilionů dolarů. Obě tyto dluhové položky rostou bez ohledu na Trumpovy pokusy o reformu. Dolar však stále zůstává základní rezervní měnou, představuje 64 % všech státních rezerv. Neexistuje teorie, která by přesvědčivě vysvětlila, proč může ekonomika fungovat při takovémto zadlužení – a kde je horní hranice únosného dluhu. Zatím se zdá, že pro národní ekonomiky není důležitá ani tak velikost dluhu, ale schopnost splácet pohledávky, obsluhovat dluh. Globální riziko je skryto především v povaze a funkci dolaru. Ale vzhledem k tomu, že Spojené státy jsou finančním suverénem a mohou dolar vyvážet, zdá se, že dolar narazí dříve na geopolitické bariéry než na překážky geoeconomické.

► **Nerovnost.** Podle poslední zprávy Výzkumného institutu Credit Suisse dorostlo vloni v úhrnu světové osobní bohatství lidí na 280 bilionů dolarů. Z toho 101,0 bilionů je v Severní Americe, 79,3 bilionů v Evropě – a necelých 2,5 bilionů v Africe. Jestliže Evropa zaznamenala meziroční nárůst bohatství o 6,3 % a Indie o 9,9 %, v Africe došlo k poklesu o -1,9 % a v Japonsku dokonce o -6,0 %. V témže období vzrostly osobní dluhy ve všech regionech – například v Africe o 7,0 % a v Indii o 19,5 %. Zatímco chudší polovina dospělých lidí vlastnila jedno procento bohatství světa, horních 10 % mělo k užívání 88 % světového bohatství – a nejzámožnější jedno procento lidí 50 % světového bohatství. To znamená, že světová ekonomika sice zvyšuje výkonnost, ovšem zisky jsou rozdělovány ve prospěch bohatších. Takto vznikající nerovnováhy slepé tržní síly nevyřeší.

► **Revoluce 4.0.** Nová fáze vědeckotechnické revoluce – spojovaná především s novou úrovní automatizace, s novými materiály, se zkracováním technologických procesů a nástupem umělé inteligence – skrývá dva problémy. Především není jasné, zda dojde ke zvýšení nezaměstnanosti, nebo k vytvoření nových typů pracovních míst, či se zvětší volný čas zaměstnanců. Dojde-li k rozšíření volného času, využije jednotlivec získanou svobodu ke kultivaci osobnosti, nebo k marné snaze uspokojit trhem vnučené a stále se měnící umělé potřeby? Nebo dojde k nárůstu závislosti na počítačových hrách či na drogách? Druhá past technického pokroku je obsažena ve faktu, že automatizace, nové materiály a umělá inteligence díky tržní nenasytlosti vojensko-průmyslového komplexu nejrychleji pronikají do nových zbraňových systémů a organizace armád.

Demografie a klima

Globalizace nenarazí jen na ekonomické problémy. Podceňovaný problém představují populační změny. Podle revidované zprávy populačního odboru OSN by počet obyvatel světa měl do roku 2100 stoupnout z loňské 7,5 miliardy na 11,2 miliard. Jenom v Africe by to znamenalo růst z 1,3 miliardy na 4,5 miliard lidí, přičemž už dnes byl v tomto světadíle zaznamenán pokles gramotnosti. V uvedeném časovém úseku by mělo dojít k úbytku obyvatelstva Evropy ze 742 milionů na 653 milionů. Pokles by měla zaznamenat i Čína, a to ze současné 1,4 miliardy na jednu miliardu obyvatel.

Tolik diskutované klimatické změny souvisejí jak s klimatickými cykly, tak s lidskou činností, přinášejí i další problémy a výzvy. Například zásoby metanu na dně moří a oceánů by se při velkém oteplení mohly uvolnit a ohrozit život na celé planetě; podaří-li se tento metan průmyslově těžít, přibude lidstvu obrovská zásobárna čisté energie. Jiným problémem, a podle některých analýz je to problém největší, je voda. Podle zprávy připravené v roce 2015 pro Světové ekonomické fórum trpí nedostatkem vody alespoň jeden měsíc v roce dvě miliardy lidí, půl miliardy lidí pak po celý rok. V roce 2030 by nedostatek vody mohlo pociťovat 40 % globální populace. Už dnes jedna třetina lidí strádá „vodním stresem“, narůstající obavou z nedostatku této základní tekutiny. Jenom v Číně tuto tíseň sdílí více než půl miliardy lidí. Jenže tam nečekají na tajuplné tržní síly a díky cílevědomé státní politice uskutečňují obrovské i malé vodní projekty, které by měly uvedené riziko odstranit.

Válka a mír

Podle zprávy Institutu pro ekonomiku a mír činil loňský globální ekonomický dopad násilí 14,8 bilionů dolarů, což představuje 12,4 % světového hrubého domácího produktu. Náklady spojené s násilím tak za pět let vzrostly o 16 %. Podle ročenky Stockholmského institutu pro výzkum míru dosáhly loni světové vojenské výdaje nejvyšší hladiny od konce studené války, a to 1739 miliard dolarů. Ukazuje se, že největší podíl na tomto nebezpečném plýtvání mají rozvinuté liberálně-kapitalistické státy.

Oswald Spengler se mýlil, když spojoval životy národů a civilizací s takovými vývojovými fázemi organismu, jako je narození, dospělost a smrt. Národy a civilizace mohou umřít, ale nemusejí. V dobrých podmínkách se civilizace a národy neztrácejí v minulosti, ale získávají novou podobu. Stačí se podívat na východ, kde se po stu letech ponížení a tragédií opět na výsluní vrací pozoruhodná čínská civilizace – byť samozřejmě v pozměněné podobě. I Západ může zůstat svébytnou entitou, dokáže-li přijmout změny. Nedokáže-li to, bude-li se chtít stále vracet k násilným počátkům svých privilegií, vystaví se novým obrovským rizikům pramenícím z propojování globálních problémů. Klimatické změny a nedostatek vody spojené s růstem populace se stanou impulzem pro velké migrační vlny; místa, kde se překříží tyto problémy, se změň v konfliktní ohniska. Nové zbraně v rukou nevzdělaných a sobeckých politických elit povedou k sebevraždě civilizací.

Oswald Spengler měl pravdu, když varoval, že na Západě je „podoba světových dějin neprověřeným duchovním majetkem, který se i mezi historiky z povolání dědí z generace na generaci“. Nejde ale o to se Spenglerovou knihou souhlasit, jde o to se z ní poučit. Třeba proto, že současné globální problémy – od sociálně-ekonomických přes demografické, klimatické až po vojenské – nemají řešení v návratu k „tržní“ minulosti. Dokonce nemají ani řešení v současném hlavním západním proudu uvažování. Je třeba se zbavit „marnivosti západoevropského člověka“ a učit se i u jiných civilizačních okruhů. Začít třeba diskusí o slovech, která přednesl Si Ťin-pching minulý měsíc na summitu Šanghajské organizace spolupráce. Poté, kdy výslovně odmítl představy o nadřazenosti nějaké civilizace či o konfliktu civilizací, čínský prezident prohlásil, že bychom měli „podporovat inovativní, koordinovaný, zele-

ný, otevřený a inkluzivní rozvoj, dosáhnout koordinovaného sociálního a hospodářského pokroku různých zemí a řešit problémy způsobené nevyváženým vývojem. Měli bychom překlenout propast ve vývoji a podpořit sdílenou prosperitu“. Tyto věty neobsahují libovolně naskládaný soubor přídavných jmen. Nabízejí propojený řetězec doporučení, jak lidstvu zajistit civilizovanou budoucnost. Svět potřebuje změnu, a touto změnou nemůže být návrat. ◀

!Argument, 9. 7. 2018

Karel Marx a globalizace

Poslední události ve světové ekonomice související s ochranářskými opatřeními – jak přímými v podobě zavádění cel, tak i nepřímými zabalenými do politických sankcí – otevírají nově otázku, jaká je vlastně povaha globalizace a kam globalizační proces směřuje. Blížící se dvousté výročí narození Karla Marxe, kterého lze právem označit za prvního teoretika globalizace, dává příležitost ukázat, jaké byly původní představy o tomto fenoménu.

Kráska i zvíře

Globalizace nemá jednu uznávanou definici, zato má ostře vymezené tábory obhájců a odpůrců, které se přou, zda se jedná o krásku, nebo o zvíře. Spory souvisejí nejen s pestrostí teoretických škol, které se o globalizaci vyjadřují, ale i s vývojem globalizace samotné. Je dobré si občas připomenout, že globální propojení do té doby samostatně se rozvíjejících civilizací nepřinesl parní stroj či internet, ale evropská válečná loď v době kolonizace.

Globalizace, to není jen volný pohyb zboží, služeb a kapitálu (nikoliv pracovních sil!), ale také zdánlivé samozřejmosti, jako je globální sjednocení měření času, vymezení zeměpisných souřadnic, téměř jednotné chápání měř a vah. Pohled do učebnic ekonomie ukáže, že převládá představa o globalizaci jako celosvětovém procesu, který (a) je založený na soukromém vlastnictví, přičemž hlavním nositelem globalizace jsou nadnárodní monopoly; (b) vyznačuje se volným mezinárodním obchodem, který je spojen s konvertibilitou měn a otevřeností zahraničním investicím; (c) státy, jejichž význam se zmenšuje, jsou členy hlavních globálních institucí, jako je Mezinárodní měnový fond, Světová banka či Světová obchodní organizace. Toto ekonomické pojetí před krizí v roce 2008 provázela představa, že vzniká nový světový politický řád.

Uvedené liberální pojetí globalizace pomíjelo trvajících roli velmocí, jako samozřejmost předkládalo dominantní roli dolaru ve světové směně a hollywoodský obraz způsobu života jako ideálu masové kosmopolitní kultury. Za trvalou jistotu pokládalo i skutečnost, že v novém politickém řádu i v uvedených mezinárodních organizacích by měla být zachována

hegemonie Spojených států. Neméně významné bylo, že tato vize přehlížela roli a rizika většiny globálních problémů (snad kromě devastace životního prostředí). Uváděné negativní či problematické faktory naopak zdůrazňují kritici globalizace. Pro ně je globalizace v podstatě násilnou westernizací světa, prosazování západního způsobu života na úkor kulturních a politických hodnot jiných regionů. Je to též export, a to i násilný, liberální demokracie, upřednostňování západních institucí, jako jsou nadnárodní monopoly s domovskou adresou na Západě či zmíněné hegemonistické uspořádání světového politického i ekonomického systému. Globalizace v takovémto zrcadle je asymetrická, někomu dává a někomu bere, je hrou s nulovým součtem – zisk jednoho je vnímán jako ztráta druhého, a naopak. Časté uchylování se Washingtonu k válce je vnímáno jako průvodní rys globalizace.

V posledních několika letech ale z Pekingu znějí slova o jiném pojetí globalizace. Prezident Si Ťin-pching hovoří o „inkluzivní globalizaci“, o „win-win strategy“ – o tom, že na globálních procesech by mohli vydělat všichni zúčastnění. Na ekonomickém Boao fóru pro Asii, které proběhlo tento týden v Číně, Si Ťin-pching prohlásil, že „jedna věc musí být zcela jasná: nechceme vytvářet globalizační trh pomocí izolacionismu, protekcionismu nebo vyloučení“. V tomto pojetí je globalizace koncept globálního společenství se sdílenou budoucností lidstva, pro které by měl být příznačný vzájemný respekt, prosazování dialogu a společné odpovědnosti. Je to globalizace orientovaná na vzájemně výhodnou spolupráci, která vyžaduje podporu inkluze a hledání harmonie bez uniformity, stejně jako vztah k přírodě plný respektu. Projekty typu iniciativy pásu a stezky, Asijská infrastrukturní investiční banka a celá řada dalších víc než naznačují, že je tu praktický pokus o změnu globalizačního paradigmatu.

Marxovo pojetí

Marxovo zásadní východisko při analýze globalizace není moralizující, ale konstatující: nejde ani tak o to, zda je globalizace špatná či dobrá, ale především o to, že tu je přítomná jako zákonitost aktuálně dominující společenskoekonomické formace. „Buržoazní období dějin má za úkol vytvořit materiální základnu nového světa: jednak spojení světa založené na vzájemné závislosti všeho lidstva a prostředky tohoto spo-

jení, jednak rozvoj výrobních sil člověka a přeměnu materiální výroby ve vědecké ovládnání přírodních sil,“ psal Marx ve stati *Budoucí výsledky britského panství v Indii* (1853). Globalizace v tomto pojetí je především objektivní ekonomický proces, jehož zastavení by znamenalo historickou regresi.

Uvedená tvrzení neznamenaají, že by Marx neviděl průvodní negativní jevy globalizace. Například v prvním díle *Kapitálu* (1867; kapitola 24 Takzvaná původní akumulace) lze nalézt tato slova: „Objev nalezišť zlata a stříbra v Americe, vyhubení, zotročení domorodého obyvatelstva a jeho pohřbení zaživa v dolech, první kroky k dobytí a vyloupení Východní Indie, přeměna Afriky v revír pro výnosný hon na černochoy – to byly červánky kapitalistické výrobní éry. Tyto idyllické procesy jsou hlavními momenty původní akumulace kapitálu. V patách za nimi kráčí obchodní válka evropských národů, jejichž dějiště je celá zeměkoule... Násilí je porodní bábou každé staré společnosti, která je těhotná společností novou. Násilí samo je ekonomická potence.“

V Marxově koncepci globalizace vystupuje násilí jako urychlovač. Marx zároveň upozorňoval, že „hluboké pokrytectví buržoazní civilizace a od ní neoddelitelné barbarství vyvstane před našimi zraky ve své pravé podobě, jakmile tuto civilizaci pozorujeme nikoli doma, kde si dává záležet na slušných formách, nýbrž v koloniích, kde vystupuje v celé své nahotě“. Tato slova z již citovaného článku *Budoucí výsledky britského panství v Indii* naznačují, že i nadnárodní korporace se chovají jinak v domovském a jinak v hostitelském státě. Že to, co Josef Schumpeter charakterizoval jako „konstruktivní destrukce“, má nejen obecně historicky vzato tvořivý rozměr, ale i podobu zcela konkrétních tragických osudů milionů lidí v oblasti kolonizovaného světa. Stačí připomenout původ obrovského bohatství belgické královské rodiny. Při vyhlášení nezávislosti si Belgické království začlenilo do ústavy pozoruhodnou listinu práv (1831) inspirovanou Velkou francouzskou revolucí. Jenže domácí liberální idylka zakryla krutou realitu, kterou odstartoval Berlínský kongres tím, že Leopoldu II. daroval Kongo (1885). Za necelé čtvrt století belgické „civilizační mise“ král nesmírně zbohatl a jeho potomci se stali na všech monarchistických dvorech Evropy vítaným artiklem pro sňatkovou diplomacii. Jenže toto začlenění Konga do globálních procesů znamenalo snížení počtu jeho obyvatel z původních 20 milionů na osm

milionů (číselné údaje podle Britské encyklopedie). Kolonisté vraždili domorodce jako divou zvěř.

Poznámka o Africe

Jak připomínal Marx, počátky kapitalistické globalizace jsou neodmyslitelně spojeny s obchodováním otroky. Podle kvalifikovaných propočtů bylo v období od roku 1500 až do konce 19. století vyvezeno z Afriky 15 milionů otroků. Většinou šlo o lidi v produktivním věku, což mělo za násadek, že počet obyvatel tohoto kontinentu v letech 1700 až 1850 stagnoval na přibližně 50 milionech.

Dá se říci, že je to smutná minulost oné původní akumulace. Jenže způsob kapitalistické modernizace Afriky je spojen s nevhodným sociálně-ekonomickým rozvojem. Trvající asymetrické vykořisťovatelské vztahy, dramatické regionální, majetkové a příjmové rozdíly – to vše vede k růstu napětí. Velké varování přinášejí údaje o demografickém vývoji. Afrika dohnala ztráty z období obchodu s otroky a k letošnímu roku má 1,3 miliardy obyvatel. Jenže podle údajů OSN by měl na konci století dosáhnout počet obyvatel Afriky 4,5 miliardy. V této situaci roste v Africe počet negramotných, přičemž v některých subsaharských zemích je už nyní gramotná méně než čtvrtina obyvatel. To je pro budoucnost varovná skutečnost, neboť gramotnost žen (a s ní spojený model dvoukarierní rodiny) je přirozenou cestou k poklesu porodnosti.

Na tomto příkladu je vidět, že „konstruktivní destrukce“ nemusí vytvořit sociální řád, který by umožnil trvale udržitelný rozvoj. Afrika zůstává periferií globálního systému. Je nepravděpodobné, že současné liberální modely pomoci Afriky s důrazem na svobodný trh plus vize efektivnosti prosazované Mezinárodním měnovým fondem a Světovou bankou dokážou tuto situaci vyřešit. Zdá se téměř jisté, že současné protiimigrační aktivity Evropské unie nepřicházejí jen s několikaletým zpožděním, ale připomínají slavné generály, kteří se připravují na války dávno minulé. Při zachování současného přístupu Západu hrozí Africe více než masová migrace do Evropy místní hladomory a války. Plus vraždy politických vůdců, kteří by mohli symbolizovat alternativu, jako byli Patrice Lumumba, Thomas Sankara či Muammar Kaddáfí. Je vhodné si připomenout, že gramotnost v Libyi před novým „civilizačním impulzem“ v roce 2011 v podobě bombardování přesáhla 94 %. Násilí rozhodně není vždy tvořivé.

Poznámka k britské tradici: globalizační násilí se netýkalo jen Indie, domorodců a černochů. Násilná deportace britských občanů do Ameriky – kriminálních, politických i náboženských disidentů – postihla přibližně 52 tisíc lidí. Po americké revoluci našel Londýn pro deportace jinou oblast: do Austrálie bylo z Britských ostrovů vyvezeno 160 tisíc lidí. Během burských válek (Burové byli potomci evropských přistěhovalců žijící na jihu Afriky) vojáci a politici Jeho Veličenstva vynalezli nový typ koncentračních táborů: aby přinutili burské povstalce vzdát se, uvěznila na poušti 120 tisíc jejich žen a dětí; 20 tisíc z nich v hrůzných podmínkách zemřelo. Přidat by se daly opiové války v Číně, v nichž londýnská Východoindická společnost, někdy označovaná jako první nadnárodní korporace, bojovala za ideály svobodného trhu... Připočteme-li hladomory v koloniích, masakry nejružnějších povstalců, světové i jiné války a intervence, účet kapitalistické globální modernizace, oné „konstruktivní destrukce“, zahrnuje miliony zabitých, které slavnostní provolávání hesel o lidských právech nikterak neochránilo.

Kapitalismus bez války?

Základní otázka budoucnosti je, zda může kapitalismus řešit rozpory globalizace bez násilí a války. Odpověď vyžaduje především evidenci hlavních rozporů současné globalizace. Když pomineme sociální diferenciaci, jako hlavní globální problémy se jeví:

(a) Zadluženost hegemonu, tedy USA. Ve Washingtonu sídlící Institute of International Finance uvádí, že v třetím čtvrtletí loňského roku dosáhlo globální zadlužení států 233 biliony dolarů, což za dekádu představuje nárůst o 70 bilionů. Ve Spojených státech je situace složitější. Na úrovni federální správy činí dluh více než 21,1 bilionu dolarů. Podle Ministerstva financí USA v lednu tohoto roku se americké dlužní úpisy v rukou zahraničních vlád přiblížily hodnotě 6,3 bilionu, přičemž největším věřitelem Spojených států je Čína (téměř 1,2 bilionu dolarů). Ale je tu také celková zadluženost USA ve výši téměř 69,9 bilionu dolarů. Nikdo netuší, co to pro budoucnost znamená. Ovšem hypotéky ve výši přibližně 15,1 bilionu, studentské půjčky přes 1,5 bilionu a dluhy na kreditních kartách přes jeden bilion dolarů činí z amerických občanů závislé a poslušné vazaly, oběti moderního „vládného otroctví“. Obecně pak

platí, že válka bývá pokládána za jeden z efektivnějších nástrojů řešení domácích politických a ekonomických problémů.

(b) Zaostávání starých západních center. Podle lednových údajů Mezinárodního měnového fondu podíl dnešních států Evropské unie na globálním hrubém domácím produktu (měřeno podle parity kupní síly) klesl z téměř 30,1 % v roce 1980 na letošních mírně přes 16,2 %. V případě USA představoval tento pokles za uvedené období z víc než 21,8 % na necelých 15,1 %. Naopak čínský podíl by měl letos stoupnout z více než 2,3 % v roce 1980 na téměř 18,8 %. Tento protichůdný pohyb Západu a Číny se nedá zastavit a vyvolává ve Washingtonu a v postkoloniálních metropolích Evropy velké napětí na škále od zlovolné propagandy přes obchodní válku až po hrozivé přípravy na skutečnou velkou válku.

(c) Demografie a klima. Podle propočtu expertů OSN by světová populace měla v roce 2100 narůst z loňských 7,5 miliard na 11,2 miliardy lidí. Bude-li nadále stoupat životní úroveň v zemích, jako je Čína, Indie a Brazílie směrem k západnímu modelu spotřeby, nabízí se otázka, zda je na této planetě dostatek přírodních zdrojů. Přidá-li se k tomu nejistota, která vyrůstá z některých modelů klimatických změn, je pravděpodobnost přibývání konfliktů v nové fázi globalizace velice vysoká. V této chvíli se zdá, že naděje je daleko více obsažena v množnostech vědeckotechnického rozvoje než v politice dosavadních západních hybatelů globalizace.

Paralelní světy

Současnost nepřináší pouze různé definice globalizace, ale hlavně dvě odlišné globalizační praxe. Globalizovaný svět se štěpí na dva či více paralelních světů. Vytváření paralelních světů s odlišnými koncepcemi globalizace či jejího využití napomáhají nejen ekonomické, ale i demografické a vojenské faktory. „Pluralitní globalizace“ přináší malou kooperaci a důvěru, více se klade důraz na sílu, což je spojeno s právním nihilismem, s rozměňováním norem mezinárodního práva.

Je možno se přít, jak vyskočit z této pasti. Marx v citované stati Budoucí výsledky britského panství v Indii určitou odpověď nabízel: „Te-

prve až velká sociální revoluce ovládne vymoženosti buržoazní epochy, světový trh a moderní výrobní síly, a podřídí je společné kontrole nejpokročilejších národů, teprve pak se přestane lidský pokrok podobat onomu odpornému pohanskému bůžku, který nechtěl pít nektar jinak než z lebek zavražděných.“ Jisté je jedno: násilí může mít v globalizačních procesech ekonomickou potenci, ale také přináší masové tragédie – a může změnit vývoj na historickou regresi. A nejen to. Kapacita násilí je dnes díky vědě tak velká, že může přivést globalizaci k horizontu událostí, za kterým se celé lidské dějiny změní na čistou fyziku. ◀

Poznámka redakce: krátkou přednášku Oskara Krejčího z roku 2009 o scénářích globálního vývoje naleznete [ZDE](#).

!Argument, 15. 4. 2018

Eurasijská orientace Evropské unie

Obchodní válka, kterou nastartovaly Spojené státy vůči Evropské unii, otevírá dlouhodobě skrývanou otázku: jaká je povaha a funkce euroatlantického partnerství? Co znamená vyčítavá otázka Donalda Trumpa „k čemu je NATO, pokud Německo platí Rusku miliardy dolarů za plyn a energii“? Podle amerického prezidenta Němci „chtějí být chráněni před Ruskem, kterému dávají miliardy dolarů“. Problémem není představa USA, že se Německo či Evropané cítí ohroženi Ruskem. Tuto skutečnost by bylo třeba nejdřív prokázat s tím, že zájmy určitých skupin by neměly být vydávány za názor většiny Němců či Evropanů. Problém Trumpova sdělení je jinde: ve Washingtonu se domnívají, že vojenská disciplína z Aliance by se měla promítnout i do obchodních vztahů Spojených států a Evropské unie. Unie by měla obětovat obchodní efektivnost i zisk na oltář vojenského spojení s USA.

Odpovídá toto zájmům Evropské unie? Má se strategie budoucího rozvoje Unie opírat o militarizovanou euroatlantickou vizi, nebo je pro ni výhodnější orientace na euroatlantickou spolupráci?

I.

Naplňování politiky America First! nalezlo v posledních dnech nový výraz v Trumpově pohledu na transatlantické vztahy. Popravdě řečeno jde ale pouze o starší geopolitickou šablonu promítnutou do ekonomických zájmů. V obecném strategickém kontextu o tom koncem minulého století psal například Zbigniew Brzezinski, skvělý politolog a bývalý poradce pro otázky národní bezpečnosti amerického prezidenta Jimmyho Cartera, v knize *Velká šachovnice s nedoceneným podtitulkem K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha*. Snad nejfrekventovanějším slovním spojením v této knize je „geopolitický pluralismus“. Stojí za to připomenout si Brzezinského strategickou vizi delším citátem: „V prvním, nejkratším období bude v americkém zájmu maximální upevnění převládajícího geopolitického pluralismu na mapě Eurasie. Což znamená důraz na manévrování a ovládnání ve snaze předejít vzniku nepřátelských koalic, jež by nakonec začaly ohrožovat americký primát – a to pomíjíme nepřiliš

¹ BRZEZINSKI, Zbigniew: Velká šachovnice. K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha. Praha: Mladá Fronta, 1999, s. 200 (kurzívou).

pravděpodobnou variantu, že by tak učinil nějaký konkrétní stát takřkajíc na vlastní pěst.“¹

Pěstování „geopolitického pluralismu“ je eufemismus zakrývající udržování, prohlubování a rozvíjení nadvlády USA. Třeba pěstování nevraživosti mezi Německem a Ruskem či Ukrajinou a Ruskem, nebo rozbrojů Saúdské Arábie s Íránem. Jedná se o amerikanizaci klasické britské politiky, která vždy usilovala o to, aby se kontinentální Evropa nesjednotila, protože vůči takové síle by byla Velká Británie malá. Podaří-li se dnes udržovat různice mezi státy Eurasie, výsledná atmosféra mimo jiné umožní přítomnost amerických vojsk v Evropě. Udrží se tak bezpečnostní kontrola USA nad západní a střední Evropou a oddělí se část evropského subkontinentu od jiných mocenských center Eurasie.

První konceptuální protiváhou Brzezinského představ geopolitického pluralismu byla vize multipolarity a „strategického trojúhelníku“, kterou koncem devadesátých let zformuloval Jevgenij Primakov – vynikající vědec, posléze v dobách Borise Jelcina postupně šéf ruské rozvědky, ministr zahraničí a předseda vlády Ruské federace. Jeho představa společenství Moskvy – Pekingu – Dillí jako protiváhy Washingtonu ale byla předčasná a opírala se o malý mocenský potenciál jelcinovského Ruska. Primakov předběhl dobu. Útočná politika Západu si však vynutila větší bezpečnostní a ekonomickou spolupráci zmíněných zemí, která se nově opírela o skutečně mocného iniciátora: v roce 2001 Čína a Rusko spolu se čtyřmi středoasijskými republikami založily Šanghajskou organizaci spolupráce, ke které se loni připojily Indie a Pákistán; od roku 2012 mezi pozorovatele patří Írán.

II.

Nevybíravé útoky Bílého domu na Německo v souvislosti se stavbou plynovodu Severní potok 2 či zavádění nových celních bariér vůči evropskému zboží ukazují, že obchodně-ekonomická spolupráce Evropské unie s USA, která se opírá o efektivitu, nepotřebuje žádné mimořádné ošetřování – v této fázi by ke zklidnění stačilo dodržovat globální pravidla Světové obchodní organizace, případně tato pravidla zdokonalovat. Unijní Brusel se bude muset učit vymáhat jejich plnění, a to i prostřednictvím amerických soudů. To ovšem znamená, že se

musí zastavit stále větší institucionální propojování Evropské unie a NATO.

Severoatlantická aliance, stejně jako každý jiný vojenský pakt, zákonitě upřednostňuje zájmy nejsilnějšího partnera. Když prezident Charles de Gaulle chtěl záruky bezpečnosti své země bez závislosti na prioritách Washingtonu, musel je hledat mimo alianční pravidla – a Francie v roce 1966 na tři dekády vystoupila z vojenských struktur NATO. Je jasné, že vojensko-civilní úředníci centrály NATO a civilní úředníci Evropské unie mají odlišné subkultury. Stále větší propojování NATO/EU však vede k prolínání subkultur těchto institucí, a v uvažování úředníků Evropské unie blokuje samostatné soudy o ekonomické efektivitě. V unijní centrále úředníci přebírají alianční geopolitické stereotypy myšlení a podřizují civilní politické analýzy vojenským přáním. Také v uvažování politických představitelů NATO/EU, což jsou u 21 členských států titíž lidé, vede sblížování NATO/EU k militarizaci politického uvažování.

Politika America First! ale staví před Evropskou unii úkol přehodnotit svoji vizi budoucnosti. Washington postavil peníze nad společné hodnoty. Potřebuje disciplinovanou Evropu, která se stane větším zdrojem zisků pro USA. Děje se tak v situaci, kdy je zřejmé, že neselhala jen realizace Lisabonské strategie z roku 2000, ale také strategie Evropa 2020 z roku 2010. Příčinou tohoto selhání byla především neschopnost unijních státníků, ale také faktická nemožnost tyto strategie naplnit, protože chybí nástroje k potřebnému ovlivňování unijních procesů. Evropská unie zaostává v ekonomické dynamice za takovými celky budoucnosti, jakým je především Čína. Ukazuje se, že čím více se Spojené státy starají pouze o své partikulární zájmy a ořezávají svou roli v podílu na globálním řízení, tím více narůstá odpovědnost Číny. Je zřejmé, že se Čína stává ekonomickou říší středu, a tudíž i stále významnějším geopolitickým centrem.

Netřeba fňukat, byť se naplňují předpovědi, že na konci století bude co do velikosti hrubého domácího produktu umístění Evropy až za Čínou, USA a Indií. Spojené státy na tuto situaci reagují dvojitým způsobem. Dnes je viditelnější zvýšení sebestřednosti v politicko-ekonomickém jednání Washingtonu, přeměna USA v jedinou prioritu. Druhý proces probíhá déle a je méně viditelný: Asie se pro USA stává důležitějším ekonomickým i vojenským regionem než Evropa. Pro ilustraci vztahu

Spojených států k Evropě a Asii tabulka přináší oficiální údaje o loňském zahraničním obchodu USA s těmito regiony v dolarech (na číslech je patrná i pasivní obchodní bilance) a počet vojáků USA rozmístěných v těchto oblastech v březnu letošního roku. Ovšem i pro Německo byla loni Čína významnějším zahraničně-obchodním parterem než USA.

<u>export USA</u>	do EU: 283,3 miliard	do Asie: 450,9 miliard	
<u>import USA</u>	z EU: 416,4 miliard	z Asie: 1008,7 miliard	
<u>počet vojáků USA</u>	v Evropě: 65 631	ve východní a jihovýchodní Asii: 80 841	v Pacifiku (včetně Havaje a Guamu): 51 097

III.

Vladimír Putin kdysi prohlásil, že je třeba „nabrat čínský vítr do ruských plachet“. Po letech se to – mimo jiné díky západním sankcím – začíná Rusku dařit. Evropa by se měla poučit, a dokud není schopna vytvořit vlastní realistický program pozitivní budoucnosti a uskutečnit ho, připojit se ke vznikajícím eurasijským projektům, a to včetně iniciativy pásu a stezky. Není to snadné, protože nenávistná protiruská a protičínská propaganda vytváří v hlavách lidí obtížně odstranitelnou psychickou železnou oponu. Je to ale možné.

Evropská unie se musí zbavit atlantocentrického vnímání světa a účelové sekuritizace ekonomiky. Je nutné přestat uvažovat v kategoriích zastaralé geopolitiky. Unijní politika potřebuje nové paradigma. Eurasie je trh s přibližně 5,3 miliardami lidí, zatímco atlantický svět definovaný jako NATO má 932,6 milionů obyvatel. Nadějná budoucnost Evropy není ve spoléhání se na USA, ale ve větším důrazu na Eurasii – samozřejmě při rovnoprávné spolupráci se Severní Amerikou. Nová eurasijská politika je jediným řešením problému Evropské unie. ◀

!Argument 16. 7. 2018

Poznámky o Hedvábné stezce

B ylo to 7. září 2013, kdy na Nazarbajeově univerzitě v kazašské Astaně čínský prezident Si Ťin-pching poprvé tuto ideu představil světové veřejnosti. Mluvil o více než dva tisíce let staré Hedvábné stezce, ale také o aktuální potřebě „přijmout inovativní přístupy a společně vybudovat ekonomický pás Hedvábné stezky“. Jako začátek viděl aktivity ve středoasijském regionu v pěti oblastech: posílení komunikace na politické úrovni; zlepšení dopravního spojení; podpora bezbariérového obchodu; podpora toku peněz v národních měnách; zvýšit vzájemné porozumění mezi lidmi zúčastněných zemí.¹

Zásahu na tom, že se evropská věda i politika začala věnovat Hedvábné stezce, má především německý geograf Ferdinand von Richthofen, který jako první v roce 1877 slovní spojení „Hedvábná stezka“ použil. Od té doby se úvahy o tomto fenoménu staly součástí studií o Číně a Eurasii, o vztazích Číny a Evropy. Jenže Richthofenova formulace skrývá několik problémů: název nese podle hlavní obchodní komodity. Po této trase se ale neobchodovalo pouze s hedvábím. Navíc se nejednalo jenom o obchodní komunikaci, po této linii chodili i diplomaté, badatelé, migranti. A hlavně: nejednalo se o jedinou linii spojení mezi Čínou a západem.

Dvě hedvábné stezky

Vedle Richthofenovy Hedvábné stezky vedoucí pevninou přes Střední Asii tu byla i jižní, námořní trasa vedoucí kolem pobřeží Asie. Český sinolog Vladimír Liščák ve své knize *Čína: Dobrodružství Hedvábné cesty* uvádí, že v době dynastie Sung a Jüan, tedy přibližně v době, kdy Marco Polo přicestoval přes Střední Asii do Číny (druhá polovina 13. století), žilo v přístavním městě Čchüan-čou (provincie Fu-ťien, přes průliv „naproti“ Tchaj-wanu) na 100 tisíc arabských obchodníků.² Také Marco Polo se vracel domů námořní trasou. Zdá se, že „objevení Číny“, které uskutečnili portugalští kolonizátoři přistáním v oblasti Macaa na počátku 16. století, souvisí především s evropskou neznalostí. Jižní, námořní trasa fungovala bez přerušení, které je známé z pozemní trasy. A podle dostupných údajů byla námořní linie i ekonomicky významnější.

¹ Xi Jinping: O správě státu. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci a Peking: Foreign Languages Press, 2017, s. 315-319.

² Viz LIŠČÁK, Vladimír: *Čína: Dobrodružství Hedvábné cesty. Po stopách styků Východ – Západ*. Praha: Set out, 2000, s. 158.

V říjnu téhož roku, kdy v Kazachstánu přednesl svůj projev o Hedvábné stezce, prezident Si v indonésckém parlamentu připomněl, že „jihovýchodní Asie je od dávných dob důležitou oblastí podél mořské Hedvábné stezky“. A slíbil „využit čínskou vládou založený Námořní fond pro spolupráci mezi Čínou a ASEAN k rozvoji partnerství v oblasti námořní spolupráce a společně vybudovat Námořní Hedvábnou stezku 21. století“.¹ Iniciativa pásu a stezky dostala svůj úplný tvar.

¹ Xi Jinping: O správě státu. Citované vydání, s. 315-319 a 321.

Letos v dubnu na Boao fóru pro Asii – což je obdoba Světového ekonomického fóra v Davosu (Boao je město v čínské ostrovní provincii Chaj-nan) – zaznělo mimo jiné, že v rámci Iniciativy pásu a stezky už podepsalo s Čínou dohodu o spolupráci více než 80 zemí a mezinárodních organizací. Jen v roce 2017 v rámci této iniciativy činily čínské nefinanční investice v 56 zemích téměř 14,4 miliard dolarů.²

² Spotlight: *Boao Forum to offer world an Asian vision for shared prosperity*. In: Xinhua, 8. 4. 2018.

Novost současné vize

Iniciativa pásu a stezky prezidenta Si je originálním pokusem udržet eko-nomickou dynamiku Číny pomocí zvýšení výkonnosti ekonomiky partnerských států. To mimo jiné znamená, že vykazuje důležité odlišnosti od historické Hedvábné stezky – či přesněji hedvábných stezek:

► Služby, projekty

Směrování Iniciativy pásu a stezky a klasické Hedvábné cesty je shodné, ovšem pojetí je jiné. Jestliže se v prvním případě jednalo především o trasy, po kterých se vozilo zboží, v současnosti vytýčená linie představuje především propojení podnikatelských uzlů a směrování kapitálových toků. Vedle obchodu se zbožím se jedná o „provázek“, na který se navlékají investiční korálky.

► Čínská aktivita

Na klasické trase Hedvábné stezky vozili čínské zboží do Evropy především Arabové, Peršané a Židé. V současnosti jsou na cestách Iniciativy pásu a stezky v první linii obchodu i realizace investic všichni zúčastnění, ale především Číňané sami.

► Skladba zboží

Po klasických hedvábných stezkách putovalo luxusní zboží. Čína vyvážela především hedvábné a porcelán, dovážela hlavně stříbro a zlato.

Dnes by se řeklo, že čínský obchod byl aktivní, vývoz převyšoval dovoz, protože čínský trh agrární společnosti byl v zásadě soběstačný a nebylo co dovážet. Ještě v 19. století čínský vývoz čaje z Číny vedl k tomu, že z Velké Británie ve velkém mizelo stříbro. Proto civilizovaný Londýn rozpoutal války, aby na barbarský čínský trh mohl svobodně dodávat zvláštní zboží: opium. Dnes je Čína propojena s globálním trhem v celé škále širokého sortimentu zboží, služeb a kapitálu, které proudí oběma směry. Její turisté do zahraničí lámou rekordy jak co do množství, tak i pokud jde o výdaje. Její saldo zahraničního obchodu je opět aktivní. Ale nejen to. V některých komoditách, například ropě, je čínská ekonomická stabilita i dynamika na dovozu závislá.

► Pohyb idejí

Po klasické Hedvábné stezce se nepohybovalo pouze zboží, diplomate a cestovatelé. Tudy se do Evropy dostaly z Číny například znalosti výroby a užití střelného prachu, kompasu, ale také – dnes by se řeklo pomocí „průmyslové špionáže“ – znalosti o výrobě hedvábí a porcelánu. Západní moderní technologie pronikly do Číny až za použití násilí v 19. století. Ovšem náboženské ideje přicházely ze západu mnohem dříve: už přibližně v 7. století se v Číně objevily islám a křesťanství. K pozoruhodnostem vztahů Východ–Západ patří, že velké čínské ideje, jako je konfucianství a taoismus, svoji cestu na Západ v širším měřítku nikdy nenašly.

Win-win

Rozvoj sinologie a dnes i vlastní aktivita čínského státu přispívají k oboustrannému toku idejí na trase Východ–Západ. Stále ale platí: znalost čínské společnosti o Západu je mnohem větší než znalost Západu o Číně. A není to dáno jen tím, že víc Číňanů umí anglicky než lidí na Západě čínsky. Říká se, že Marxe nelze pochopit před dosažením věku 50 let. Zdá se, že něco podobného platí i o Konfuciovi a Lao-c´. Při jejich četbě vzdělaný Evropan má dlouho pocit, že čínská filosofie je neúplná, že postrádá stále dynamické proměnné v chápání obecné teorie bytí a teorie poznání. Až se šedinami přijde porozumění, že ona zdánlivá neúplnost je dána tím, že zmínění filosofové hovoří o podstatě. Že filosofie „kolektivisty“ Konfucia a „individualisty“ Lao-c´ směřuje k tomu nejdůle-

žitějšímu týkajícímu se smyslu života, že mluví o mravních konstantách v sociálním a politickém životě. A promlouvá hlasem podobným hlasu antických mudrců, tedy jinak, než mluví dnešní Západ. Není to „protestantská etika“, podle níž úspěch v dravém podnikání je důkazem boží milosti. Filosofie Lao-c’ , to není sobecký individualismus. Podle Lao-c’ :

**Vytvářet – a nevlastnit,
působit – a nezáviset,
být v čele – a neovládat,
to je, co nazývám tajemnou ctností.¹**

¹ LAO-c’: *Tao te t’ing. O Tao a ctnosti*. Překlad Berta Krebsová. Praha: Odeon, 1971, s. 48.

Není třeba souhlasit s odpověďmi, které přinášejí starověcí čínští filosofové, důležité je ale porozumět otázkám, které kladou. Přetrvávající sebestřednost Západu a představa vlastní nadřazenosti nejen znemožňují porozumět světu minulosti, ale především brání možnosti pochopit budoucnost. Není dobré posmívat se Číně, že si říká Říše středu – ona se stává nejen nejdůležitější továrnou světa, ale i nejvýznamnějším inováčním centrem.

Čína se vlastními silami vymanila z postavení na periferii globální ekonomiky a posunula se do jejího centra. Z druhé strany nesmí v Číně zapomínat na způsob uvažování důležité části západních politických elit. Iniciativa pásu a stezky je organicky spojena s představou Pekingu o sdílené prosperitě. Často se v čínských textech v této souvislosti opakuje formulace win-win, tedy představa, že všichni hráči vyhrávají. Že se nejedná o hru s nulovým součtem, kdy zisk jednoho je automaticky ztrátou druhého hráče. Pod tímto heslem se v pondělí v Pekingu začal summit Čína–Afrika. Problém je, že globální svět byl vytvořen na kapitalistických základech, tedy na asymetrických, v mnoha ohledech vykořisťovatelských vztazích centra a periferie. To ale znamená, že výhra pro všechny se v křivém zrcadle západní geopolitiky mění na obraz ztráty privilegovaného postavení. Není lehké si vzájemně porozumět, když jsou ve hře sobecké zájmy. ◀

!Argument, 3. 9. 2018

Peníze a zbraně pro Afriku

!Argument: Koncem minulého týdne, po jednání dárcovské konference, které se kromě Evropské a Africké unie účastnili i zástupci několika států a OSN, šéfka evropské diplomacie Federica Mogheriniová oznámila, že zemím Sahelu bude nově poskytnuta pomoc ve výši 414 milionů eur. To je přibližně 10,5 miliardy korun. Pokládáte toto rozhodnutí za správné?

Oskar Krejčí: Ano, ale s vážnou výhradou. Napřed, proč se jedná o krok správným směrem. Oblast Sahelu táhnoucí se na jihu Sahary od Mauritánie na západě po Etiopii na východě odděluje arabský sever Afriky od zbytku tohoto světadílu. Je to jedna z hranic mezi migračními regiony. Ten na jih od Sahary je oblastí největší chudoby, která je spojena jak s místními ozbrojenými konflikty, tak fenomény, jako je například El Niño. Podle nejnovějších údajů Organizace pro výživu a zemědělství je v regionu subsaharské Afriky hrubý domácí produkt na hlavu třikrát nižší než v jiných regionech světa. Po letech dílčích úspěchů stoupl v letech 2015 až 2016 počet podvyživených obyvatel Afriky z 200 na 224 milionů lidí, přičemž většina z nich žije v subsaharské Africe. Skutečně mohutnou migrační vlnu ze zemí na jih od Sahelu Evropa nezvládne. V samotném Sahelu pak narůstá islámský radikalismus, kterému je nutné čelit.

!A.: Vaši poznámku by mohl někdo pochopit tak, že vítáte oddělení Evropy od hladovějících lidí, kteří potřebují pomoc.

OK: V žádném případě! Jen tvrdím, že Evropa nemá ekonomický, sociální a politický potenciál pro pomoc v podobě vítání desítek milionů migrantů. Jediným humanistickým řešením je podpora obyvatelům Afriky v místě jejich bydliště či ve státě, v němž žijí.

!A.: O což právě ona dárcovská konference usilovala.

OK: A to si právě nejsem jist. Především je jasné, že zmíněná částka 414 milionů eur v žádném případě nemůže stačit k tomu, aby se situace

v Sahelu a v subsaharské Africe zásadním způsobem změnila – aby byl ekonomický růst dostatečný a aby konflikty nebyly živěny ze zahraničí. Nebude stačit ani Francií příslibený nárůst pomoci Sahelu o 40 % během pěti let či další přísliby, včetně unijních osmi miliard eur na rozvojovou pomoc v období 2014 až 2020. Vývoz západních potravinových přebytků do Afriky nesmí nahrazovat pomoc tamnímu zemědělství. Kdyby Francie nedotovala vlastní zemědělce a dovážela víc potravin ze svých bývalých kolonií, jistě by to africkým zemím pomohlo. Jak může Nigerie patřit do desítky nejchudších států s rostoucím počtem obyvatel i bída, a zároveň být jedním z největších vývozců ropy na světě? Vždyť v roce 2016 byla na osmém místě mezi světovými exportéry a vyvezla surovou ropu za 27 miliard dolarů! Není to třeba proto, že zde podniká slavná britsko-nizozemská Royal Dutch Shell?

!A.: Sám jste ale upozornil, že v této oblasti je mnoho ozbrojených konfliktů a narůstá tu islámský extremismus. Z dárcovské konference zaznělo, že Evropská unie zdvojnásobí svůj příspěvek na plánované africké vojenské operace v oblasti Sahelu, a to ze současných 50 na 100 milionů eur. Cílem mají být především akce proti převaděčům lidí a džihádistickým teroristům. Připravovaná vojenská mise má mít přibližně pět tisíc vojáků z Burkiny Faso, Mali, Mauritánie, Nigeru a Čadu. To by podle navrhovatelů oněch výdajů mělo umožnit ukončení dosavadních mezinárodních vojenských misí v regionu. Mluví se v tomto případě o více než čtyřech tisících vojáků, které má v této oblasti Francie.

OK: To je právě matoucí. Sahel je především oblast bývalých francouzských kolonií. Dodnes tu Paříž ostražitě hlídá své ekonomické i politické zájmy, někdy dokonce za pomoci cizinecké legie či přímo francouzských vojáků. Připomeňme si jen nedávný osud prvního ze seznamu států, které uvádíte – republiku Burkinu Faso. Té se dříve říkalo Horní Volta. V letech 1983 až 1987 tady funkci prezidenta vykonával legendární Thomas Sankara. Byl vychován jako křesťan, dobře znal i korán – ale také Marxe a Lenina. Prováděl radikální sociálně-ekonomické reformy jako například pozemkovou reformu, přičemž za čtyři roky své vlády zdvojnásobil produkci obilí a dosáhl tak soběstačnosti země. Nechal

očkovat 2,5 milionů dětí proti meningitidě, žluté zimnici a spalničkám. Zahájil boj proti negramotnosti, stavěl nemocnice a školy. Omezil platy a výhody úředníků, včetně svých. Zákonem zakázal ženskou obřízku, ale i polygamií a nucené manželství. Někdy bývá nazýván „africkým Che Guevarou“: myslel si, že v bývalé francouzské kolonii může budovat socialismus. Byl svržen a zavražděn vojenským pučem podporovaným Francií, který vedl jeho spolupracovník Blaise Compaoré. Týden před smrtí Sankara v projevu na shromáždění přednesl vlastní epitaf: „Revolucionáře je možné zabít, myšlenky – nikdy.“ Compaoré však s podporu Paříže a Washingtonu vládl v Burkině Faso až do roku 2014. A dnes jsou v této zemi velké problémy s chudobou a islámským terorismem.

Toto je zásadní problém. Západní mocnosti mají v oblasti Sahelu dlouho-době obrovský vliv, ale sociální situace se k lepšímu nemění a konflikty narůstají. Současná vysoká vlna islámského radikalismu se v oblasti od Pákistánu do západní Afriky nevzedmula kvůli zlovolné propagandě; ta tu byla vždy. Zvedla se proto, že se zde prohlubuje pocit beznaděje a nespravedlnosti. Všichni souhlasíme s pomocí – ale změnila se politika Paříže či Bruselu tak, abychom jen nepřilévají olej do ohně nebo pouze neodkládali výbuch? Francie nese velkou část viny za stav tohoto regionu. A nejen tím, že francouzské bombardéry nastartovaly současnou krizi Libye či proto, že její zpravodajské služby a následná podpora ozbrojených povstalců dodnes rozkládají Sýrii. Nebudou teď ostatní členské státy Evropské unie pouze přispívat na neokoloniální politiku Paříže? Je hezké rozhodnout o finanční pomoci Africe, byly však kriticky vyhodnoceny dosavadní aktivity Západu v tomto světadíle, nebo jen narychlo záplatujeme díry – jako například v Afghánistánu?

!A.: Česko na zmíněné dárcovské konferenci zastupoval premiér Andrej Babiš. Podle jeho slov Praha v letošním roce poskytne do příslušného svěreneckého fondu čtyři miliony eur. Myslíte si, že měl český premiér nějaké analýzy dosavadní politiky Evropské unie vůči Africe?

OK: Nestačí posuzovat politiku Evropské unie, je také nutné vyhodnotit politiku jednotlivých členských států Unie. Mocnosti, jako je Francie či Německo, jednájí samostatně bez ohledu na společné dohody,

kdykoliv se jim to z nějakého důvodu hodí. Obávám se, že rozhodnutí o českém příspěvku mělo podobu účetnického handrkování o finančních možnostech podílet se na akci předem dohodnuté mocnostmi, nikoliv věcně zdůvodněného rozhodování. Ostatně když vidíme, jak Ministerstvo zahraničí zajišťovalo účast českého premiéra a ministrů na Mnichovské bezpečnostní konferenci, můžeme s klidem odhadnout, že nikdo žádné hlubší analytické podklady ani nepožadoval. ◀

!Argument, 27. 2. 2018

2. VÁLKA

Nebezpečná slepota Západu

!Argument: V Mnichově se konala bezpečnostní konference, která už více než padesát let patří mezi nejdůležitější diplomatické události roku. Co vás letos na této konferenci nejvíce zaujalo?

Oskar Krejčí: Asi nejpozoruhodnější byl kontrast, vytvořený mimořádně vážným varováním před narůstajícím nebezpečím velké války a myšlenkovou prázdnotou vystoupení, která by měla na tato varování reagovat. Výstraha byla obsažena jak v předložené zprávě nazvané Munich Security Report 2018, tak i v úvodním vystoupení šéfa této bezpečnostní konference Wolfganga Ischingera, německého diplomata a finančníka, jednoho z vedoucích Stockholmského institutu pro výzkum míru. Když si ale následně procházíte vystoupení jednotlivých řečníků, nadějně nápady, jak deeskalovat současnou mezinárodní situaci, tam nenajdete.

!A: Čím si tuto skutečnost vysvětlujete?

OK: Především pojetí tématu nebezpečí války bylo u organizátorů problematické. Když čtete předloženou zprávu, nemůžete se zbavit dojmu, že je psaná jako nostalgický pláč nad ztracenými časy, konkrétně nad tím, co autoři nazývají „liberálním světovým pořádkem“. Je to nářek nad tím, co zpráva prezentuje jako abdikaci USA na roli světového vůdce.

Navíc se zdá, že většina řečníků se připravovala na korejské téma a nepostrěhla, že konference se koná v době olympiády, kterou oba korejské státy využily ke stavění mostů. Nekulturní jednání amerického viceprezidenta při olympijském zahajovacím ceremoniálu svědčí o tom, jak se někteří západní politici nechali vývojem zaskočit. Je smutné, že konference nevyzvala k udržení trendu na korejské usmíření. Uklidnění

asi někomu vadí. Obávám se, že dnes nejohroženějším státníkem není severokorejský Kim Čong-un, ale jihokorejský Mun Če-in.

!A: Na tom, že USA abdikují na roli vůdce, ale asi kus pravdy je. Donald Trump svojí politikou America First! vyzývá ostatní státy, aby se staraly samy o sebe.

OK: Ano, máte pravdu, ale zároveň spojence tlačí k větším vojenským výdajům a disciplíně...

!A: Česká ministryně obrany na konferenci prohlásila, že do Aliancí požado-vaného růstu výdajů na úroveň dvou procent HDP by mohla být započítána i zahraniční pomoc.

OK: Toto šalamounské „řešení“ pochází z Berlína, kde si dobře uvědomují zbytečnost i ekonomické a sociální riziko navýšení vlastních výdajů na 2 % HDP. Pomoc rozvojovým zemím samozřejmě souvisí – mimo jiné – s otázkami bezpečnosti, ovšem nevšiml jsem si, že by byla v rozpočtové kapitole nějakého ministerstva obrany. Takzvaná „oficiální rozvojová pomoc“ (ODA) by měla podle OECD dosahovat 0,7 % HDP – což podle zprávy pro mnichovskou konferenci z členských států NATO dosahují Německo, Turecko, Velká Británie, Lucembursko, Dánsko a Norsko (to dává nejvíce, 1,1 % svého HDP); Česko i Slovensko dávají na ODA shodně 0,1 % HDP. Spojené státy dávají na ODA 0,2 %, ministerstvu obrany ale 3,6 % HDP. Připomínám, že požadavek navýšení vojenských výdajů na úroveň 2 % HDP se nikterak nezmiňuje o ODA, ale výslovně uvádí zvýšení výdajů na výzkum a vývoj nových zbraní.

!A: Sám jste ale uvedl, že rozvojová pomoc má bezpečnostní rozměr.

O. K.: Bezpečnostní rozměr má, logické jednání by však bylo provázat ODA s obranou na úrovni myšlení, ne na úrovni rozpočtu. V současné době vidíme vojenské aktivity našich spojenců, které jsou zcela v rozporu s představou rozumné rozvojové pomoci.

!A: Můžete být konkrétnější?

OK: V tyto dny jsme si připomněli desáté výročí vyhlášení samostatnosti Kosova, které bylo dosaženo díky bombardování Jugoslávie letadly NATO. Kosovo je předmětem pomoci, protože to není jen nehistorický stát, ale též ekonomicky neživotaschopný stát. Nemluvě o tom, že v Evropě byl vytvořen umělý státní útvar, který sousedí s jiným státním útvarem, Albánií, jenž má shodné etnické složení obyvatelstva.

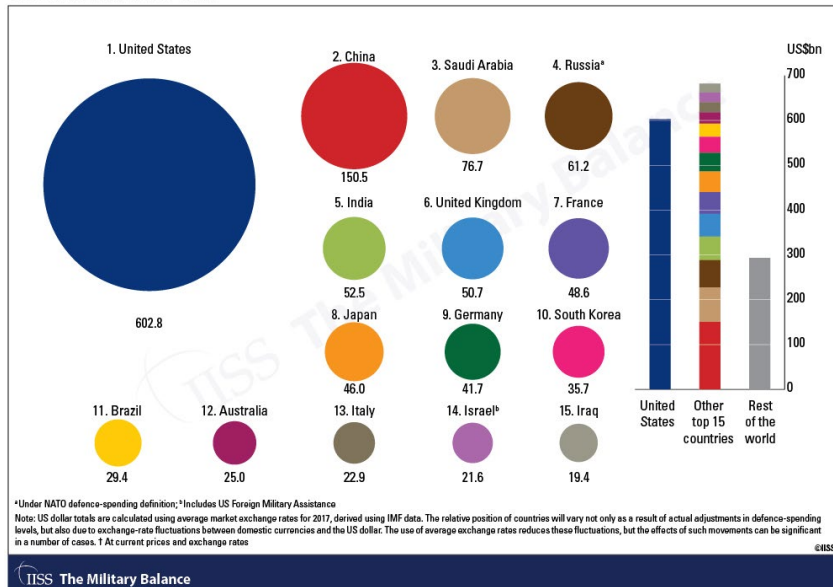
Nebo jinak: podle poslední zprávy komisaře OSN pro uprchlíky dosáhl počet lidí bez domova rekordu – 65,6 milionů lidí se stalo vyhnanci buď ve vlastní zemi, nebo uteklo do zahraničí. Více než polovina uprchlíků do zahraničí je ze tří zemí, v nichž se angažuje Západ: Sýrie (5,5 milionu), Afghánistán (2,5 milionu) a Jižní Súdán (1,4 milionu uprchlíků). Aby byla západní charita srozumitelnější – nejvíce uprchlíků ze zahraničí se ukrývá v Turecku (2,9 milionu), následuje Pákistán (1,4 milionu), Libanon (1,0 milion) a Írán (0,98 milionu); jedná se o země sousedící se Sýrií, Afghánistánem a Irákem, kde můžete potkat západní vojáky a spatřit západní šíření chaosu.

!A: Podle toho, co říkáte, je idea spojit vojenské výdaje a pomoc do zahraničí věcně správná, ale není obsažena v západní politice. Třeba je tato absence dána tím, že narůstá zmíněné nebezpečí velké války. A narůstá, jak zdůrazňují mnohá média, protože se zvyšují vojenské výdaje Ruska a Číny. To podle vás není varující?

OK: Svět se mění, jeho směřování k multipolárnosti je dáno především změnou ekonomické moci jednotlivých států. Pokud jde o vojenské výdaje, je hlučná propaganda spojena s amaterismem většiny politiků. V předvečer Mnichovské bezpečnostní konference britský Mezinárodní institut strategických studií publikoval ročenku The Military Balance 2018. I tady je možné se dočíst, že „mocnosti jako Čína a Rusko zpochybňují nadvládu Spojených států a jejich spojenců, a třebaže válka mezi mocnostmi není nevyhnutelná, státy se systematicky připravují na (tento) konflikt.“ Ovšem z krátkého výtahu, který přibližuje i převzatý graf, je zřejmé, že loňské vojenské výdaje USA mnohonásobě převyšovaly součet vojenských výdajů Ruska a Číny – konkrétně více než

2,8krát. Přičtete-li spojení USA... I v grafu uvedené tři evropské členské země NATO mají v součtu téměř dvakrát větší výdaje než Rusko.

Top 15 defence budgets 2017* US\$bn

Skutečnost, že mainstreamové sdělovací prostředky a většina politiků v této situaci straší veřejnost nebezpečím z Východu a požadují zvýšení vojenských výdajů, svědčí o dvou skutečnostech. Předně o mediální nadvládě vojenskoprůmyslového komplexu v informačním prostoru Západu. A za druhé, což je ještě horší, neschopností západní politické elity vymanit se z uvažování o potřebě své nadvlády a hledat cestu ke spolupráci s novými mocnostmi. Právě to jsou hlavní důvody, proč nebezpečí velké války narůstá. ◀

!Argument, 20.2.2018

Záhady vojenského rozpočtu USA

Světem před několika dny proletěla zpráva, že prezident Donald Trump podepsal zákon o rozpočtu Ministerstva obrany USA ve výši 716,9 miliard dolarů. Tento dokument o více než 1800 stranách předtím velkou většinou schválily jak Sněmovna reprezentantů, tak i Senát. Jedná se o rozpočet na příští fiskální rok, což ve Spojených státech znamená od letošního 1. října do 30. září příštího roku. Rozpočet je o 13 % vyšší než rozpočet na rok 2017 a také o sedm miliard vyšší, než žádal prezident. Jisté je, že Kongres návrhy na škrty, které předložil Bílý dům, neschválil.

717 nebo 892 miliard

Vládní rozpočty jsou snad ve všech zemích komplikovanější, než se zdá z médií. V případě vojenských výdajů USA je to zvláště patrné. Je tomu tak proto, že oněch přibližně 717 miliard představuje to, čemu se říká „základní rozpočet Ministerstva obrany“. Z něho se financují výzkumy a testy některých zbraní a jejich nákup, ale také platy vojáků a civilních zaměstnanců. Počet vojáků ve službě by měl v příštím fiskálním roce vzrůst na 1,338 milionu, přičemž má dojít ke zvýšení jejich platů. K tomu je nutné připočítat platy přibližně 742 tisíc civilních zaměstnanců Ministerstva obrany plus 826 tisíc mužů i žen v Národní gardě a v rezervách. Nelze zapomínat ani na více než dva miliony vojenských důchodců. Rozpočet ale také počítá s novými zbraněmi pro všechny druhy vojsk. Zahrnuje také ochranu zahraničních základen proti důsledkům klimatických změn, ale i ledoborce pro Arktidu.

Zvláštní položku mimo zmíněný základní rozpočet tvoří výdaje Ministerstva obrany ve výši 69 miliard dolarů na operace v zámoří, především na války v Afghánistánu, Iráku a Sýrii. A to rozhodně není malá částka, zvláště když se provede součet výdajů Spojených států na takzvanou válku proti terorismu od roku 2001: zatím se jedná o částku ve výši přibližně 1774 miliard dolarů.

Další položkou, která je nesporně součástí vojenských výdajů, avšak není zahrnuta v „základním rozpočtu Ministerstva obrany“, je rozpočet Národní správy jaderné bezpečnosti (*National Nuclear Security Adminis-*

tration; NNSA). Ta spadá pod Ministerstvo energetiky a má na starost takovou drobnost: vývoj, testy, výrobu a údržbu nukleárních zbraní. Na příští fiskální rok má plánované výdaje ve výši 21,9 miliard dolarů. K tomu je nutné přičíst výdaje Ministerstva pro otázky veteránů pečujícího o více než devět milionů veteránů (83,1 miliard dolarů; ministerstvo registruje téměř 20 milionů vojenských vysloužilců), výdaje Ministerstva zahraničí (28,3 miliard dolarů), Ministerstva vnitřní bezpečnosti (46 miliard) plus FBI a kyberbezpečnosti na Ministerstvu spravedlnosti (8,8 miliard dolarů). Na boj v zámoří proti takzvanému Islámskému státu mají vyčleněny zvláštní fondy jak Ministerstvo zahraničí, tak i Ministerstvo vnitřní bezpečnosti – v součtu je to 18,7 miliardy dolarů. Právě z takovýchto čísel například server The Balance odvozuje svůj odhad, že výdaje na obranu nejsou v USA 717 miliard, ale 892 miliard dolarů.

Peníze pro rozvědku

Už ve starověku schopní válečníci věděli, že nejlepší lidi musí vyčlenit na zpravodajskou činnost. Mistr Sun před dvěma a půl tisíci lety ve svém traktátu Umění války dával přesné instrukce pro organizaci špionáže, a to včetně práce s dvojími agenty a přeběhlíky. Zdůrazňoval při tom, že „osvícený vládce a moudrý vojevůdce proto ve svém vojsku vyhledají muže, kteří nad všechny vynikají inteligencí, a učiní z nich zvědy“. Otázkou je, zda tomuto požadavku odpovídají i výdaje.

Po teroristickém útoku 11. září 2001 došlo v USA k největší reorganizaci zpravodajské komunity. V roce 2004 byl zřízen Úřad ředitele národního zpravodajství (Office of the Director of National Intelligence; DNI), který má na starost koordinaci práce 16 civilních, vojenských i technických institucí zabývajících se zpravodajskou činností. DNI by měl překonat poněkud chaotickou organizaci zpravodajské činnosti federálních institucí, kdy například kromě Ministerstva obrany má svoji vlastní zpravodajskou službu každá armádní složka – pozemní vojsko, letectvo, námořnictvo, námořní pěchota – což doprovází žárlivost a samozřejmě i překrývání pravomocí.

Podle návrhu Úřadu ředitele národního zpravodajství by měl v příštím fiskálním roce rozpočet zmíněné zpravodajské komunity činit 81,1 miliardy dolarů. To podle současného kurzu představuje téměř 1831,5 miliard korun, tedy o více než 500 miliard nad letošními výdaji vlády Čes-

ké republiky. Plánované výdaje na práci zpravodajské komunity USA si mezi sebou rozdělí civilní rozvědka (59,9 miliardy dolarů) a vojenské zpravodajské agentury (21,2 miliardy dolarů) – což v obou případech bude znamenat růst výdajů. Pro lepší porozumění je vhodné doplnit, že výdaje na kosmickou špionáž jsou mnohem větší než na human intelligence, na zahraniční agenty.

Závod bez pravidel

Je zřejmé, že další rekordní rozpočet upevní postavení USA na první pozici žebříčku zemí z hlediska vojenských výdajů. Vojenské výdaje Spojených států budou odpovídat součtu výdajů devíti či desíti států, které jsou v onom přehledu za nimi. Okamžité výkřiky o nebezpečí z Číny a Ruska, které doprovázely Trumpův podpis zákona o rozpočtu Ministerstva obrany, jsou nesmysl: i podle zmíněného serveru *The Balance* jsou vojenské výdaje USA čtyřikrát větší než výdaje Číny a téměř desetkrát větší než ruské vojenské výdaje. Pokud jde o Trumpovo oznámení, že bude zřízeno speciální Ministerstvo kosmických sil (U.S. Department of the Space Force), které je s novým rozpočtem spojováno, není to přesné. Kosmické velení leteckých sil USA (Air Force Space Command) existuje od roku 1982, což znamená, že vzniklo v předvečer vyhlášení Reaganova programu hvězdných válek; jednotné Velení kosmických sil (United States Space Command) fungovalo od roku 1985 do roku 2002.

Je obtížné na vojenském rozpočtu USA ušetřit. Už v roce 2013 Kongres nesmyslně zablokoval případné uzavírání vojenských základen USA v zahraničí. A pak je tu problém s lobbisty vojenskoprůmyslového komplexu. Server *DefenseNews* přinesl čerstvý přehled sta světových firem, které v roce 2017 získaly nejvíce vojenských zakázek. Podle tohoto zdroje loni na zbrojním trhu USA vládly:

► **Firma Lockheed Martin** s přibližně 100 tisíci zaměstnanci, která měla příjmy z vojenské výroby téměř 48 miliard dolarů (první místo mezi firmami na světě), což tvořilo 94 % všech jejích příjmů.

► **Firma Raytheon Company** s přibližně 64 tisíci zaměstnanci měla příjmy z vojenské výroby téměř 23,6 miliard (druhá na světě), což tvořilo 93 % všech jejích příjmů.

► **Firma Northrop Grumman** s přibližně 70 tisíci zaměstnanců měla příjmy z vojenské výroby 21,7 miliard (čtvrtá na světě), což tvořilo 84 %, všech jejích příjmů.

► **Firma Boeing** s přibližně 141,3 tisíci zaměstnanců měla příjmy z vojenské výroby téměř 20,6 miliard (pátá na světě), což tvořilo 22 % všech jejích příjmů.

► **Firma General Dynamics** s přibližně 98,6 tisíci zaměstnanců měla příjmy z vojenské výroby téměř 19,6 miliard dolarů (šesté místo na světě), což tvořilo 63 % všech jejích příjmů.

A tak by bylo možné ještě dlouho pokračovat: ve zmíněném přehledu sta největších světových zbrojařů je 41 firem ze Spojených států.

Závěry se tak nabízejí samy. Především v současném světě nikdo Spojeným státům nekonkuruje ve smyslu hledání nadřazenosti, pouze Čína a Rusko hledají hladinu dostatečnosti k vyvážení americké převahy – chtějí mít takový arzenál, aby to Spojené státy odradilo od útoku. Nikdo si ale nemůže dovolit „preventivně“ zaútočit na Spojené státy, aniž by mu nehrozilo zničení. Za druhé, vojenské výdaje USA jsou zbytečným obrovským plýtváním lidskými i materiálními zdroji. To si stát, jehož dluh federální vlády překročil 21,3 bilionů (21 353 miliard) dolarů, nemůže dovolit – přesněji, rozumné politické elity by si neměly dovolit. A za třetí, v době před listopadovými volbami do Kongresu si nikdo ve státě s takovým stupněm militarizace ekonomiky, jaký dosahují USA, nemůže dovolit ohrozit zaměstnanost snížením vojenských výdajů.

Znovu se tak vrací téma patologické rusofobie a nově stále více hýčkaný strach z Číny – potřeby vnitřní politiky, vytvořené primitivní propagandou a sobeckými zájmy několika jedinců a podnikatelských skupin, nebezpečným způsobem určují zahraničněpolitické postupy. Přesná řeč rozpočtových čísel a čistý styl oficiálních dokumentů popisujících strategii či doktrínu jen vytvářejí iluzi, že vláda ví, co činí. Není tomu tak. Zmíněná čísla se opírají o ideologicky zatížené představy o jiných státech, odrážejí vnitropolitické spory a v neposlední řadě krmí nenasytný egoismus zbrojařů. Výsledkem není větší bezpečnost, ale nevykalkulované riziko a prohlubující se chaos. ◀

Válka s Ruskem?

!Argument: V uplynulých dnech se hodně mluvilo o rozpočtu ministerstva obrany USA na fiskální rok 2019 – výdaje by měly vyrůst na 716 miliard dolarů. Na Overseas Contingency Operations, tedy operace americké armády v zahraničí, je počítáno s více než 90 miliardami. Nová jaderná doktrína USA hovoří o vývoji a výrobě nukleárních zbraní o menší síle, které by měly být použitelné proti Rusku. Je Rusko skutečně tak velkým nebezpečím?

Oskar Krejčí: Napřed několik slov o logice navyšování amerického rozpočtu na obranu. Počítáno ve stálých cenách (dolar roku 2009), růst vojenských výdajů USA začal po konci studené války za vlády Billa Clintona; jednalo se o rozpočet na rok 2000, kdy vojenské výdaje dosáhly 407,7 miliard dolarů. V době prvního období prezidentství George Bushe mladšího tyto výdaje překročily částky z doby Reaganova nejvyššího navýšení během studené války. Jednalo se o rozpočet za rok 2005, který zahrnoval 550,7 miliard dolarů na obranu. Na těchto údajích je nejzajímavější, že k dramatickému růstu došlo ještě v době, kdy se nehovořilo o ruském nebo čínském nebezpečí. Ukazuje se také, že to nebyla studená válka, která vedla k nárůstu vojenských výdajů v USA – že je to vlastní podstata amerického kapitalismu, která si v této fázi dějin absurdně vysoké vojenské výdaje vynucuje.

!A: Rusko a Čína ale též navyšují vojenské rozpočty!

OK: Ruský program modernizace výzbroje byl přijat až v roce 2010. Zatím poslední údaje Stockholmského institutu pro výzkum míru, které jsou za rok 2016, říkají, že ruské výdaje na obranu jsou necelých 70 miliard dolarů. Když seřadíte státy podle velikosti jejich vojenských výdajů, mají USA větší rozpočet, než je souhrn vojenských rozpočtů osmi dalších za nimi jdoucích států. Znova opakuji, že logika vojenských výdajů USA není prioritně závislá na výdajích jiných států. Vezměte si minulý měsíc odtajněný stručný obsah nové obranné strategie USA,

2018 National Defense Strategy, který představil ministr obrany Jim Mattis. Ta nepřinesla zásadní překvapení. V médiích tolik zdůrazňované upřednostnění konfrontace se státy před konfrontací s nevládními teroristickými organizacemi je změnou, která proběhla již za vlády Baracka Obamy, konkrétně v *National Military Strategy of the United States of America* z roku 2015. Nejzajímavější pasáž nové obranné strategie tvoří úvaha o změnách v globálním bezpečnostním prostředí. Podle tohoto dokumentu „po celá desetiletí užívaly Spojené státy nespornou nebo dominantní nadřazenost v každé operační oblasti. Mohli jsme běžně nasadit naše síly, kde jsme chtěli, shromáždit je tam, kde jsme chtěli, a operovat, jak jsme chtěli. Dnes je každá oblast zpochybněna – vzduch, země, moře, kosmos a kyberprostor“. To, čeho se Washington obává, není vojenská hrozba ze strany Ruska nebo Číny, ale ztráta možnosti svévolně rozhodovat o osudu ostatních.

!A: Tvrdíte, že obrovské výdaje USA jsou nadbytečné. Asi to není obtížné matematicky prokázat. Jak je ale možné takovému nebezpečné plýtvání zdroji po celá desetiletí v demokratických zemích?

OK: V této souvislosti je dobré stále a stále připomínat slova nacistického válečného zločince Hermanna Göringa, která cituje Gustave Gilbert ve svém slavném Norimberském deníku: „...lidé nechtějí válku. Proč by měl jít nějaký chudý chasník ze statku riskovat svůj život do války, když ta nejlepší věc, se kterou z ní může vyjít, je ta, že se vůbec vrátí domů celý? Přirozeně, prostí lidé válku nechtějí. Ani v Rusku, ani v Anglii, ani v Americe, a ze stejného důvodu ani v Německu... lidé vždy rozkazů vůdců uposlechnou. Je to jednoduché. Vše, co musíš udělat, je říct jim, že jim hrozí nebezpečí, a obvinít pacifisty z nedostatku vlastenectví a vystavování země nebezpečí. To spolehlivě zabere v jakékoliv zemi.“

Podívejte se, co se v posledních letech stalo v naší zemi. Osvícenské vnímání války jako poruchy politického jednání bylo převrstveno starozákonní představou věčných válek a legitimizací zabíjení příslušníků nevyvolených národů. Místo optimistických utopií do módy přišly pesimistické dystopie, obrazy temné budoucnosti lidstva. V nedávných prezidentských volbách stály proti sobě dva nesmiřitelné tábory, přičemž

pro jeden byl příznačný strach z Ruska, pro druhý strach z islamizace Evropy a hlouposti Bruselu. Těžko byste hledali někoho, kdo sdílel obě tyto obavy najednou – což naznačuje převládající ideologický, neanalytický, médií vytvarovaný původ „volebního“ strachu. Obecně pak platí, že vystrašeným lidem se dobře vládne.

!A: Vraťme se ale zpět k Rusku. V knize Geopolitika Ruska v pasážích o gruzínsko-ruské válce, jejíž desáté výročí si letos připomeneme, nehodnotíte kvalitu ruské armády příliš vysoko.

OK: Na první pohled vypadá ruská Operace přinucení k míru jako velký vojenský úspěch. Do dvou dnů po zahájení bojů gruzínskou armádou se ruské ozbrojené síly dostaly do nezvratitelné strategické ofenzivy, za čtyři dny války byla gruzínská armáda fakticky rozprášena. Následné ruské rozbory ale ukázaly na výrazné nedostatky. Například podle Anatolije Cyganoka byly ruské ztráty jak lidí (74 vojáků zabito), tak i techniky ve srovnání s americkou intervencí v Iráku (tři týdny bojů, zabito 137 vojáků USA) „mimořádně vysoké“. Také americké rozbory mluví o tom, že se u ruské armády projevila špatná koordinace mezi jednotlivými druhy vojsk, chyběly drony, spojovací kosmický systém GLONASS nefungoval (americký GPS byl během války pro ruské vojáky vypnut), mnohá vojenská technika sovětské výroby byla zastaralá, a to i ve srovnání s některými částmi, ze Západu dodané, gruzínské výzbroje, chyběly přesně naváděné bomby, moderní munice a podobně. Tyto rozbory ukončily nekonečnou diskusi o potřebě změn – a radikální reforma ruské armády byla zahájena ještě onoho roku 2008.

Výsledky reformy ukázala operace v Sýrii. Jde o první akci ruské armády od 2. světové války, kdy do bojů koordinovaně zasáhly všechny druhy ruských vojsk – pozemní, námořní i letecké síly, ale i nové útvary kosmických vojsk a vojska kybernetické obrany. Podle informací z tohoto týdne bylo v bojích odzkoušeno 215 druhů nových zbraní. Klíčovou roli hrají vzdušně-kosmické síly, a to jak ze základny v Sýrii, tak i dálkové bombardéry létající přes Írán a Irák, ale i kolem západního pobřeží Evropy. Střely s plochou dráhou letu jak z hladinových lodí v Kaspickém moři, tak i z ponorek a fregaty ve Středozemním moři zasáhly stanovené cíle. Testovány jsou nejnovější systémy protivzdušné obrany, včetně

S-400. Systém kosmické navigace GLONASS se představil jako spolehlivý. V bojích jsou využívány jak přesně naváděné střely a nálože, tak i drony. Bojovou prověrkou prošel letadlový křižník, včetně doprovodu. Speciální jednotky plní zadané úkoly, nové zkušenosti získaly i vybrané ženijní jednotky a vojenská policie.

Celkově je dnes v ruské výzbroji 59,5 % nových zbraní. Tyto zbraně se staly i žádaným vývozním artiklem. Tento týden ovšem Vladimír Putin zbrojaře upozornil, že současná domácí poptávka se časem zmenší a vyzval je k dalšímu zavádění civilní výroby. Včetně projektu dopravní civilní verze nejmodernějšího nadzvukového strategického bombardéru.

!A: To ale nejsou uklidňující informace – jestliže všichni zbrojí a jsou řízeni strachem, pak nebezpečí války narůstá.

OK: To máte pravdu. Iracionalita v politice je nesmírně nebezpečná. Je přitom jasné, že na silovém patu nelze v současném světě nic změnit. Podle Arms Control Association, což je ve Washingtonu sídlící nevládní organizace, počátkem tohoto roku měly Rusko i Spojené státy každý více než 1500 strategických nukleárních náloží. Když přidáte menší nálože, pak se dostanete přibližně k sedmi tisícům u obou států. Nová jaderná strategie USA tuto rovnováhu nemůže změnit. Ani jeden z těchto států si nemůže dovolit začít válku proti tomu druhému, aniž by riskoval vlastní zničení. Před několika dny novináři zaznamenali, že na palubě letadla pravidelné linky z Moskvy do New Yorku byl i Sergej Naryškin, ředitel Služby zahraniční rozvědky – ruské verze CIA. Návštěvu později potvrdil ruský velvyslanec ve Washingtonu. Bez ohledu na aktuálně převládající rusofobii, pracovní kontakty zatím nebyly přerušeny. Je jen otázka, zda si partneři začnou věřit. Zda zvítězí sama sebe zdůvodňující hysterie, nebo zdravý rozum. ◀

!Argument, 4. 2. 2018

Denuklearizace Korejského poloostrova

Předeevším je třeba vzdát hold nejvyšším představitelům obou korejských států – jihokorejskému prezidentovi Mun Če-inovi a předsedovi Státní rady Korejské lidově-demokratické republiky Kim Čong-unovi. Úctu si zaslouží za dokonale připravenou a vedenou diplomatickou aktivitu v době, kdy se politici a média předháněli v hysterických prohlášeních. Respekt si oba nejvyšší korejské představitelé zaslouží za to, s jakým klidem směřovali k jednání v době, kdy téměř všechny prognózy pro rok 2018 uváděly Korejský poloostrov jako nejpravděpodobnější místo vypuknutí války. Zdá se, že velmi dobrou roli sehrály zpravodajské služby, které se – na rozdíl od situace před intervencí USA do Iráku – nenechaly zmanipulovat propagandou a svým nejvyšším představitelům dodávaly věrohodné informace.

Geopolitický cyklus

První, s čím se museli příznivci mezikorejských dohod vyrovnat, byly falešné mediální obrazy hlavních aktérů. Image severokorejského Kima byl utvářen smícháním z jedné strany obrazu postavy, která neodpovídá představám o hubeném manekýnovi, z druhé pak exaltované dikce severokorejského televizního zpravodajství a záběrů odpalovaných raket. Jenže daleko podstatnější je, že Kim Čong-unův světový názor se utvářel ve zcela jiných podmínkách než vize jeho děda, zakladatele KILDR – Kim Ir-sen byl bojovníkem světové revoluce, žil v dobách, kdy mohutné globální hnutí věřilo, že vzplála poslední bitva. Jeho vnuk Kim Čong-un během svých čtyřletých studií ve Švýcarsku ale určitě neviděl dělníky bojující na barikádách za osmihodinový pracovní den. Už téměř tři dekády je zřejmé, že udržení vedoucího postavení Korejské strany práce v KILDR je možné jen při nastartování reformy čínského typu. To ale také vyžadovalo upevnění postavení Kim Čong-una, což byla obtížnější záležitost, než se může jevit na první pohled.

Jiné bylo výchozí postavení jihokorejského prezidenta Mun Če-ina. Už během volební kampaně využíval toho, že hluboká vnitropolitická krize oslabilu odpůrce sblížení obou korejských států. Měl ovšem na co navazovat – především na takzvanou sluneční politiku presiden-

ta Kim Te-džunga, který jako první jihokorejský nejvyšší představitel v červnu 2000 navštívil Severní Koreu; druhý summit pak proběhl za prezidentství Ro Mu-hjona v říjnu 2007. Ke zvláštěm celých situace patří, že všichni tři zmínění jihokorejské prezidenti mají katolickou výchovu, na rozdíl od většiny jiných jihokorejských prezidentů, kteří byli odchovanci protestantů. V Jižní Koreji je především díky americkým misionářům – předchůdcům dnešních nevládních organizací – nejčastějším vyznáním právě protestantismus, který v americkém provedení často klade pro Evropany nezvyklý důraz na sociálně-darwinistické prvky Starého zákona.

Ať již byl vliv konfese na politiku jakýkoliv, oba současní korejské vůdci vědí, že povaha dnešního geopolitického cyklu se liší od cyklu, v němž probíhala korejská válka. Že většina rozporů nemá objektivní povahu a je způsobena stereotypy v myšlení. Ať se to zdá sebepodivnější, takové rozpory je snadné překonat – je pouze nutné chtít a umět. Což, jak se zdá, je vlastní jak Mun Če-inovi, tak i Kim Čong-unovi. Ukázali to už využitím „olympijské diplomacie“ a při úsměvech na prvním společném summitu. Jejich odhodlání bylo zvláště vidět při druhém summitu, který se uskutečnil okamžitě, když Bílý dům začal váhat, zda se Donald Trump s Kim Čong-unem sejde.

Kruhová chronologie

O odlišnosti geopolitických cyklů ví každý, kdo se odváží jít za oponu nesmyslné propagandy. Stačí si připomenout, že celý proces usmiřování na Korejském poloostrově začal v roce 1991 a potom v přílivových a odlivových vlnách přinášel či odnášel naději. Ilustrovat to může i drobná ukázka z chronologie:

► **Rok 1991:** v návaznosti na porážku Sovětského svazu ve studené válce došlo ke stažení poslední stovky jaderných náloží USA z Jižní Koreje, kde byly umístěny od roku 1958.

► **Rok 1992:** byla podepsána společná deklarace Severní a Jižní Koreje o nejaderném charakteru Korejského poloostrova. Deklarace nebyla nikdy ratifikována.

► **Rok 1994:** v červnu bývalý prezident USA Jimmy Carter navštívil Severní Koreu, kde se setkal se zakladatelem KLRD Kim Ir-senem. V říjnu

pak byla podepsána rámcová dohoda Severní Koreje a USA o tom, že KLDK zastaví činnost těžkovodních jaderných reaktorů, které umožňují výrobu plutonia pro nukleární zbraně, výměnou za výstavbu dvou lehkovodních reaktorů a hospodářskou pomoc. Pro financování a technické zajištění výstavby nových reaktorů bylo vytvořeno konsorcium USA, Jižní Koreje a Japonska.

► **Rok 2000:** v červnu proběhl zmíněný první mezikorejský summit. V říjnu navštívila Pchjongjang ministryně zahraničí USA Madeleine Albrightová. V listopadu byl ovšem zvolen prezidentem George Bush ml.

► **Rok 2002:** v lednu prezident George Bush v projevu o stavu Unie umístil Severní Koreu na „osu zla“, hned vedle Iráku a Íránu. V listopadu Bush zastavil dodávky ropy do KLDK, čímž s konečnou platností vypověděl rámcovou dohodu z roku 1994 – reaktory, jejichž spuštění bylo původně plánováno na rok 2003, nebyly nikdy dostavěny. V říjnu Pchjongjang navrhl Washingtonu uzavřít dohodu o neútočení.

► **Rok 2003:** v lednu Severní Korea odstoupila od Smlouvy o nešíření jaderných zbraní, čímž dala oficiálně najevo, že vyvíjí jaderné zbraně. V březnu Spojené státy zaútočily na Irák. V srpnu byly v Pekingu zahájeny rozhovory šesti států o denuklearizaci Korejského poloostrova – vedle obou korejských států se jednání účastnily USA, Čína, Rusko a Japonsko. KLDK stále požadovala přímá jednání mezi Pchjongjangem a Washingtonem.

► **Rok 2006:** v říjnu KLDK provedla první test jaderné náložky.

Všechny uzavřené dohody směřovaly k uklidnění, avšak vždy na ně navazovaly přívaly vzájemné nedůvěry. Ty americké se týkaly severokorejského jaderného a raketového programu, který bezesporu velmi pokročil; severokorejské obavy se týkaly úmyslů USA, a to zvláště po bombardování Jugoslávie, intervenci do Afghánistánu či Iráku a Libye. Neurčitosti politiky Washingtonu se KLDK snažila čelit jaderným programem. Je to kruh vzájemných nepřátelských aktů a vstřícných kroků, kde řešením není nalezení prvotního hříchu – netřeba hledat počátek, je nutné z kruhu vyskočit.

Asymetrické odzbrojení

Požadavek, který Washington zformuloval před singapurským summitem Kim–Trump, se zdá srozumitelný: úplná a nezvratná denukleari-

zace Korejského poloostrova. To fakticky znamená jaderné odzbrojení Severní Koreje, protože na Jihu – alespoň podle dostupných údajů – žádné jaderné zbraně nejsou. KLDK má podle dostupných údajů 15 nukleárních náloží; pro srovnání – Izrael jich má 80, Pákistán 140 a Indie 130. Je tu ale problém: KLDK vyvíjela jaderný arzenál především jako odstrašující sílu vůči USA. A Spojené státy si i po denuklearizaci Korejského poloostrova zachovají svůj arzenál, do kterého patří 6 450 jaderných náloží nejrůznějšího typu. Mnohé z nich dosáhnou do Severní Koreje.

Navíc je třeba připomenout, že v Jižní Koreji je – podle slov Donalda Trumpa – 32 tisíc amerických vojáků. Jsou rozmístěni na 16 hlavních základnách. Na nich dislokovaná 8. armáda mimo jiné obhospodaruje infrastrukturu, která má umožnit rychlý přísun vojáků z USA. Poblíž Korejského poloostrova se nachází 7. flotila USA, což je přibližně 60 až 70 lodí, 300 letadel a 40 tisíc vojáků. V této flotile je minimálně jedna letadlová loď na jaderný pohon a nukleární ponorka, jejich počet lze ale navýšit. Navíc je nutné připočítat například aktuálně v Jižní Koreji rozmisťovaný americký protiraketový a protiletadlový systém THAAD, který pokrývá celé území KLDK, ale i citlivou část Číny a malý kousek ruského Dálného východu, kde se nachází Vladivostok, domovská základna Tichooceánské flotily Ruské federace.

Pružná reciprocita

Byly to právě Čína a Rusko, které při eskalaci krize v minulém roce opakovaně vyzvaly obě strany, aby přestaly se vzájemnými provokacemi a doporučovaly postupné a vyvážené řešení. Do hry vstoupila diplomacie, kterou charakterizuje pružná reciprocita. Za gesty jedné strany následují gesta strany druhé – „my zbouráme jaderný polygon“ a „my zastavíme vojenská cvičení“ a tak dál a dál. Vše by mělo proběhnout relativně rychle, dokud trvá odhodlání Washingtonu nehledat jen převahu, ale také ekonomické úspory. Na obzoru se pro Trumpa rýsuje problém v podobě listopadových voleb, po nichž pravděpodobně republikáni ztratí ve volbách většinu v obou komorách Kongresu. Proti politice usmíření se následně postaví nejen republikánští pohrobci neokonzervativců, ale i žárliví demokraté. Pak je tu ještě hrozba vydírání pomocí faktu, že ke zrušení sankcí vyhlášených Radou bezpečnosti OSN jsou

nutné hlasy všech stálých členů a USA sankce využívají k vedení obchodní války. Z otázky Koreje by se mohlo stát téma uměle provázané s jiným tématem či tématy.

Severní Korea dosáhla cíle v podobě přímých jednání se Spojenými státy. Jistě ale dobře ví, že nové vybalancování sil je hodnověrnější garancí bezpečnosti než sliby ze zámoří. Trojí návštěva Kim Čong-una v Číně měla přinést řešení otázky, kde hledat bezpečnost, když se KLDK zřekne jaderných zbraní. Řešení je v principu, který dává najevo Peking už řadu měsíců: „Pomůžeme, když budete napadeni, nepomůžeme, když zaútočíte“. To je vzkaz, který nesměruje pouze do Pchjongjangu. Takto se vytváří nová rovnováha kolem Korejského poloostrova v situaci, kdy KLDK mění strategii.

Trojúhelník velmocí

Donald Trump není v jednoduché situaci. Jak upozorňoval Henry Kissinger, v případě uklidnění se bude obtížně zdůvodňovat rozmístění amerických vojáků v této oblasti. Zvláště když nový duch řešení problému zděděného z minulého geopolitického cyklu by mohl napomoci uzavření mírové smlouvy mezi Ruskem a Japonskem. Otevření železnice přes demilitarizované pásmo by usnadnilo dopravu zboží z Jižní Koreje a Japonska do Evropy mimo vodní trasy kontrolované válečným námořnictvem USA... Do hry se tak dostává Rusko, které je díky propagandě v Evropě vnímáno jako rušitel klidu, v Asii ale působí jako uklidňující faktor. Vladimír Putin již pozval na zářijové Východní ekonomické fórum do Vladivostoku nejen Kim Čong-una a Mun Če-ina, ale i čínského prezidenta Si Ťin-pinga.

Nejhorší, co by bylo možné dnes udělat, by bylo vydávat singapurský summit za něčí vítězství. Je to úspěch všech, kdo si přejí usmíření na Korejském poloostrově. Odpůrci usmíření s komunistickým Severem mají pocit zrady. Měli by si ale uvědomit, že na počátku rozkladu evropských socialistických zemí byla doktrína budování mostů amerického prezidenta Lyndona Johnsona a východní politika západoněmeckého kancléře Williho Brandta. Ty rozleptávaly Sovětský svaz mnohem více než zbrojní programy. Na druhé straně přisuzovat KLDK stejnou budoucnost jako NDR znamená nevidět odlišnou geopolitickou situaci: NDR skončila ve chvíli postupujícího rozkladu Sovětského svazu, Čína

jako garant bezpečnosti KLDK prožívá období nebyvalého růstu moci i sebevědomí.

Vypráví se, že diplomatická aktivita jihokorejského prezidenta Kim Te-džunga vůči Severní Koreji získala svůj název „sluneční politika“ podle Ezopovy bajky *Severní vítr a slunce*. Podle ní se vítr a slunce přely, kdo je silnější. Nakonec si vyhlédly poutníka a dohodly se, že ten, kdo jej svleče z kabátu, zvítězil. Napřed vítr divoce zafoukal – a poutník si přetáhl kabát ještě víc k tělu. Slunce se umívalo a hřálo – a poutník si kabát sundal. Bylo by skvělé, kdyby se na Korejský poloostrov dál usmívalo slunce a všichni zúčastnění odložili kabát s kapsami napěchovanými zbraněmi. ◀

!Argument, 25. 6. 2018

Problém zvaný Německo

Evropa se začala bát migrantů. Zároveň se prý za humny ruské armády chystají obsadit mírumilovný Západ. Narůstají obavy a ten, kdo se bojí, volá po větší bezpečnosti. Třeba i posílením vlastních armád. Třeba i zvýšením vojenských výdajů na úroveň dvou procent hrubého domácího produktu (HDP), jak se k tomu zavázali účastníci summitu zemí NATO v září 2014 ve Walesu. To je důležité především v případě Německa, jehož Bundeswehr přece chátrá, přestože Německo je vedoucí silou v Evropské unii. A tak za španělskou stěnou zbudovanou strachem probíhají procesy, jejichž matematické vyjádření může velice brzy znamenat noční múru pro všechny, kdo přemýšlejí o politice a trochu znají dějiny.

Mezinárodní měnový fond

Podle oficiálních prohlášení německé vlády by jejich země měla příští rok zvednout vojenské výdaje o 30 %, ale kdy chce Německo dosáhnout stanoveného cíle dvou procent HDP – o tom Berlín mlčí. Donald Trump požaduje, aby tak evropské členské státy NATO učinily, jak se k tomu slepě zavázaly, do roku 2024. Německo hovoří o tom, že k tomuto datu by chtělo mít vojenské výdaje ve výši 1,5 % HDP, ministr obrany USA je ovšem chváli za odhodlání zvednout do té doby vojenské výdaje o 80 %¹. Je těžké při takovýchto signálech zjistit, jaké má Berlín skutečné úmysly, je však možné z dostupných čísel spočítat varianty.

Čísla bývají neúprosná, zpochybnit se ale dají jejich zdroje. Mezinárodní měnový fond nelze obvinít z toho, že by nadržoval Rusku nebo Číně. Stačí si připomenout slova amerického politologa Zbigniewa Brzezinského napsaná s cynickou otevřeností v knize Velká šachovnice: „Mezinárodní měnový fond (IMF) a Světová banka údajně zastupují »globální« zájmy a jejich klientelu lze chápat jako světovou. Avšak ve skutečnosti je silně ovládají Spojené státy a jejich vznik se odvozuje od americké iniciativy...“² Následující tabulka byla zpracována především na základě údajů z databáze této slavné instituce.

¹ Viz DW: [German Defense Minister Ursula von der Leyen promises US significant defense budget increase.](#)

² BRZEZINSKI, Zbigniew: *Velká šachovnice. K čemu Ameriku zavazuje její globální převaha.* Praha: Mladá Fronta, 1999, s. 34.

	hrubý domácí produkt ¹			vojenské výdaje 2017 ²	1,5 % HDP v roce 2023	2 % HDP v roce 2023
	1989	2017	2023			
Německo	1252,6	3684,8	5272,1	45,6	79,1	105,4
Francie	1031,1	2583,6	3585,8	46,0	53,8	71,7
Velká Británie	1007,2	2624,5	3476,6	55,3	52,1	69,5
Rusko	–	1527,5	1974,3	66,3		

Hrubý domácí produkt a vojenské výdaje v miliardách dolarů (v běžných cenách)

¹ IMF: *World Economic and Financial Surveys* (odhad začíná rokem 2017).

² Výdaje států NATO viz NATO: *Defence Expenditure of NATO Countries (2011-2018)*, s. 7; Výdaje Ruské federace [SIPRI](#).

V tabulce jsou uvedeny trojí údaje: vývoj HDP podle údajů Mezinárodního měnového fondu, a to včetně prognózy na rok 2023; vojenské výdaje nejbohatších evropských států NATO podle centrály této Aliance; pro porovnání je též doplněn údaj o vojenských výdajích Ruska podle Stockholmského institutu pro výzkum míru. Citovaná data bruselské centrály NATO uvádějí, že ještě letos by měly být vojenské výdaje Německa nižší než výdaje Velké Británie či Francie. Také podle posledních údajů SIPRI má Německo menší vojenské výdaje než uvedené státy a Rusko. Budoucnost by ale měla vypadat jinak. Při pohledu na měnící se poměr velikosti HDP těchto zemí a při stejném podílu vojenských výdajů je zřejmé, že v nejbližších letech vojenské výdaje Berlína začnou opět lámat evropské rekordy.

Německo především

V tabulce je uvedena prognóza pro rok 2023, přestože slibovaných 1,5 % a požadovaných 2 % HDP na vojenské výdaje by měl Berlín dát až následující rok. Mezinárodní měnový fond ale zatím prognózu velikosti HDP pro rok 2024 nepředstavil. Lze předpokládat, že při lineárním vývoji – tedy bez zásadních výkyvů způsobených ekonomickou krizí či válkou – by se měl náskok Německa ještě zvětšit. Důležité je, že při výdajích na úrovni 1,5 % či 2 % HDP by měly být náklady Německa na obranu už v roce 2023 vyšší než výdaje Velké Británie či Francie. Konkrétně to znamená, že Francie dosáhne pouze 68 % a Velká Británie nedosáhne ani 66 % objemu vojenských výdajů, které by za daných podmínek vynakládalo Německo. Nebo jinak, německé výdaje budou

přibližně jeden a půl násobkem toho, co bude vynakládat Velká Británie či Francie. O malých státech, jako je Česko či Slovensko nemluvě.

Předpokládané výdaje Německa – tedy 79,1 miliardy či 105,4 miliardy dolarů – by též měly být vyšší než současné výdaje Ruska. To podle SIPRI dalo loni na obranu 66,3 miliardy dolarů, což představovalo meziroční pokles o 20 %. Pro ilustraci a při určitém zjednodušení lze předpokládané vojenské výdaje v roce 2023 porovnat s loňskými výdaji. V obou případech, tedy při růstu na 1,5 % či na 2 %, by se Německo zařadilo na třetí příčku světového žebříčku podle velikosti vojenských výdajů. Předběhlo by nejen Rusko, ale i Saúdskou Arábii, která se loni umístila na třetím místě. Větší výdaje než Německo by měly pouze Spojené státy a Čína.¹

Slavný studenoválečnický strategický bonmot Washingtonu týkající se Evropy hlásal: „Keep the Soviet Union out, the Americans in, and the Germans down“, tedy „držet SSSR mimo, USA v Evropě a Německo při zemi“. Zdá se, že dnes ve Washingtonu dopěli k názoru, že pokud jde o Evropu, je dobré „držet Rusko mimo, USA v Evropě a Německo nadevše“. To se děje ve chvíli, kdy část německé politické elity ztrácí historickou paměť. Mění se nálada ve společnosti, protože volání po zlepšení obrany, často i oprávněné, nebezpečně zvyšuje toleranci vůči militarismu.

Německo se po vzoru USA chystá v rozpočtové kapitole týkající se obrany plýtvat. Co bude se slibovanými novými obrovskými penězi dělat? Nakupovat zastaralé zbraně od Velkého bratra? Nebo začne budovat vlastní strategický arzenál? Chystá se Bundeswehr vyjždět za hranice všedních dnů? Už dnes lze německé vojáky potkat na více než 15 misích v zahraničí, včetně více než tisícovky německých vojáků v Afghánistánu, ale i v rámci mise Operation Counter Daesh na iráckém či syrském nebi. Před několika dny se německá ministryně obrany Ursula von der Leyenová nechala slyšet, že by se v rámci „důvěryhodného odstrašení“ proti údajnému nasazení chemických zbraní v Sýrii měl Bundeswehr podílet na případném útoku. Myšleno útoku proti lidem a zařízením legální syrské vlády.

Hra s ohněm

Politická analýza nesnáší analogie, ovšem historickou paměť potřebuje. Proto je vhodné připomenout, že už v minulosti tu přece něco podob-

¹ *SIPRI Yearbook 2018: Armaments, Disarmament and International Security. Summary. s. 6.*

ného bylo. Podle údajů Anguse Maddisona hrubý domácí produkt formující se Německé říše předešel ten francouzský v předvečer prusko-francouzské války roku 1871. Pak se mocnosti sblížily, našly společné zájmy. Protože porozumění budoucnosti světa vyžaduje lepší znalost minulosti Číny, lze uvést příklady z této země. Osm mocností, včetně Německa, se v roce 1900 podílelo na potlačení boxerského povstání a porážce čínské vlády. Památným se stala slova císaře Viléma II.¹ – takzvaný hunský projev –, která přednesl před odjezdem německých jednotek do Číny. Podle panovníka v boji proti lstivému a krutému nepříteli „nebude dána žádná milost! Zajatci nebudou bráni! Kdokoliv padne do vašich rukou, je ztracen. Právě tak jako před tisíci lety se proslavili Hunové pod vedením svého krále Attily, jehož jméno zůstává dodnes mocným v historii a legendách; právě takovýmto způsobem musí být proslaveno jméno Němců v Číně, aby žádný Číňan se již nikdy neodvážil křivě podívat na Němce.“ Dlužno dodat, že se němečtí vojáci podle tohoto pokynu v Číně chovali. Šířili evropské hodnoty jako skuteční barbaři.

Britský hrubý domácí produkt předběhlo Německo přibližně pět let předtím, než vypukla velká válka, jejíž sté výročí zakončení si svět připomene v listopadu.² Po porážce Německa v I. světové válce vítězové rozhodli, že Výmarská republika smí mít ozbrojené síly pouze o velikosti 100 tisíc mužů pozemního vojska a 15 tisíc námořníků. Tě armádě se říkalo Reichswehr a onen název jí vydržel až do roku 1935, kdy jej nově přijatý branný zákon změnil na – Wehrmacht. Následujícího roku Wehrmacht obsadil Porýní...

Ovšem už Reichswehr měl své zahraniční mise. Nejzajímavější byla ta, které velel generálplukovník Hans von Seeckt, asi nejdůležitější z mužů, kteří připravovali přeměnu Reichswehru na Wehrmacht. Seeckt v letech 1933 až 1935 pracoval jako poradce Čankajška. Podněcoval čínsko-německý obchod, jehož hlavním obsahem byla výměna německých zbraní za čínské strategické suroviny. V březnu 1934 se Hans von Seeckt stal náměstkem předsedy Čankajškovy Vojenské rady. Navrhl reformu Čankajškovy armády, ale též opevňování linií kolem území kontrolovaných komunisty. V době, kdy měla Čína spojit síly na boj proti již probíhající japonské intervenci, prosadil výstavbu tří tisíc takových pevností propojených silnicemi okolo čínských sovětských oblastí, ale i politiku spálené země kolem nich. Podílel se na páté „trestní výpravě“

¹GHD: Wilhelm II: „Hun Speech“ (1900).

²MADDISON, Angus: *The World Economy. Volume 1: A Millennial Perspective. Volume 2: Historical Statistics*. OECD Development Centre, 2006, s. 426-427

proti komunistům, jejíž úspěch vedl v říjnu 1934 k zahájení legendárního Dlouhého pochodu.

Při pohledu na čísla o chystaných vojenských výdajích Německa se nabízí ono biblické „Otče, odpusť jim, vždyť nevědí, co činí“ (L 23,34). Jenže někteří vědí, co a proč tak činí. A navíc – určité skutky by se asi odpouštět neměly. Lze namítnout, že nic takového, co vykreslují historické analogie, si přece nikdo nepřeje. Jenže I. světovou válku si také nikdo nepřál. Zároveň platí, že nenahraditelnou obranou proti válce je mluvit o ní. ◀

Argument!, 24. 9. 2018

Kdy a co v květnu slavit

Na den oslav vítězství nad německými nacisty přiletí letos do Moskvy izraelský premiér Benjamin Netanjahu. Asi neví, co bylo zřejmě poslancům československého Federálního shromáždění počátkem 90. let minulého století: oslavovat vítězství 9. května znamená, jak bylo tehdy řečeno, podléhat „historické falsifikaci“. Netanjahu zřejmě neví, že kapitulace byla podepsána v Remeši 7. května a asi mu také nikdo neřekl, že se Praha už před 9. květnem osvobodila sama – nepotřebovala žádné sovětské vojáky!

Je to divné, ale v Izraeli stále slaví Den vítězství 9. května. Mají na dějiny podivný názor. Už v listopadu 2012 tehdejší izraelský prezident Šimon Peres při návštěvě Moskvy děkoval Rusům za to, že Židé mají nejen minulost, ale i budoucnost. „Chci ještě jednou zdůraznit, že Sovětský svaz, Rusko, zasadil rozhodující úder Hitlerovi, tomu šílenci.“ Rusko mělo ve válce největší ztráty „a každý slušný, čestný člověk musí Rusku děkovat. Každý slušný, čestný člověk musí vzdát hold Rudé armádě, která projevila nevidané hrdinství v krajně obtížných podmínkách. Existuje řada historických událostí, ale to, co udělala Rudá armáda – to je jedinečná historická událost,“ prohlásil Peres.

Jasně, Židé neměli v nacistické Třetí říši budoucnost. Ale měli ji Slované? Kdyby Adolf Hitler zvítězil, jaký osud by čekal Protektorát Čechy a Morava či Slovenský stát? Československo ztratilo v důsledku druhé světové války přibližně 225 tisíc lidských životů. Podle projevu, který na pražském Hradě přednesl v říjnu 1941 zastupující říšský protektor Reinhard Heydrich, se českomoravský prostor „musí stát německým a Čech tady nemá už koneckonců co pohledávat... Tento prostor musí být jednou definitivně osídlen Němci“. Základem odstranění Čechů měl být „sopsis v rasově národnostním smyslu“, přičemž pro ty, koho nebude možné poněmčit, nezbude než „postavit je nakonec ke zdi...“¹ Slováky by nečekalo nic jiného, idea klerofašistického státu nebyla životaschopná při žádané variantě zakončení války.

Představa sebeosvobození Prahy je ukázkou tvrzení, které vytrhává události z jejich souvislostí. Během Pražského povstání nacisté zavraždili téměř tři tisíce vzbouřenců a jejich hrdinskou oběť je nutné mít stále na

¹ *Dějiny českého státu v dokumentech*. Vybral, uspořádal, komentáři a poznámkami doprovodil Zdeněk Veselý. Praha: Nakladatelství Epocha, 2003, s. 340-344.

paměti. Toto povstání ovšem vypuklo až poté, kdy bylo oznámeno, že Hitler spáchal sebevraždu. V té době již při osvobození okupovaného Československa padlo více než sto tisíc Rudooarmějců. Při samotné Pražské operaci datované od 6. do 11. května zahynulo téměř 12 tisíc sovětských vojáků, 40,5 tisíc jich bylo raněno. Tabulka číslo 1 ukazuje, jaké byly ztráty Rudé armády a námořnictva při osvobození Evropy (státy jsou uváděny v jejich poválečných hranicích).¹ Znají smysl těchto čísel ti, kdo například v Polsku, Bulharsku a u nás ničí pomníky padlým? Nemluvě o pobaltských státech a o Ukrajině, kde se někteří politici neštítí oslavovat pomocníky německých nacistů.

¹ *Rossija i SSSR v vojnach XX veka. Poteri vooružennyh sil. Statističeskoje issledovanije.* Moskva: Olma-Press, 2001, s. 449 (zkráceno).

stát	zabití	ranění
Polsko	600 212	1 416 032
Československo	139 918	411 514
Maďarsko	140 004	344 296
Německo	101 961	262 861
Rumunsko	68 993	217 349
Rakousko	26 006	68 179
Jugoslávie	7 995	21 589
Norsko	3 436	14 726
Bulharsko	977	11 773

Tabulka č. 1: Ztráty sovětských ozbrojených sil při osvobození evropských zemí od německých nacistů, 1944–1945

Není příliš důležité, kdy se slaví vítězství nad evropskými nacisty a fašisty či japonskými militaristy. Zda je pro někoho oním mezníkem ukončujícím druhou světovou válku podpis v Remeši 7. května, nebo podpis v Berlíně 8. května středoevropské času a 9. května moskevského času. Či je oním datem konce zatím nejstrašnější války v lidských dějinách 2. září, den kapitulace Japonska. Podstatné je vědět, jaký byl smysl tohoto vítězství a jaká byla jeho cena. Je jasné, že hysterickou nenávist k Rusku či Rudé armádě, nenávist, která se stala součástí oficiální politické kultury Česka, žádná fakta neztlumí. Je ale nesmírně důležité cítit, že by se něco podobného nemělo v budoucnu opakovat.

Dnes jako ve 40. letech minulého století je pro mnohé Rusko hlavním nepřitelem. Je stále obtížnější nalézt zlo, z něhož by nebyla Moskva obviněna. Samozřejmě, na oficiální úrovni se vždy dodá, že je s Ruskem třeba jednat. Jenže zároveň je tu nepřetržitě volání po zvýšení vojenských výdajů, po nákupu nových zbraní, po modernizaci a zahuštění vojenské infrastruktury; je tu posouvání hranice NATO a základen USA na východ. Tabulka číslo 2 ukazuje, jak podle Stockholmského institutu pro výzkum míru vypadá ona Bruselem a Washingtonem stále zdůrazňovaná naše vojenská nedostatečnost.

stát	miliardy dolarů	podíl na světových výdajích
Rusko	66,3	3,8 %
NATO	900,0	51,8 %
v rámci NATO například		
USA	610,0	35,0 %
Francie	57,8	3,3 %
Velká Británie	47,2	2,7 %
Německo	44,3	2,5 %
Itálie	29,2	1,7 %
Kanada	20,6	1,2 %
Turecko	18,2	1,0 %

Tabulka č. 2: Vojenské výdaje Ruska, NATO a vybraných států Aliance v roce 2017

Loňské výdaje 29 zemí NATO byly v součtu téměř 13,6krát větší než vojenské výdaje Ruské federace. A stále je to někomu málo, protože si myslí, že je lepší mýlit se s Donaldem Trumpem než mít pravdu s Vladimírem Putinem. Rusko rozhodně není stát, kdy by vše bylo v ideálním stavu. Je možné jej zcela oprávněně kritizovat za dlouhou škálu velkých nešvarů. Dvě věci by ale měly být jasné: ať bude zbořeno sebevíc pomníků, pravdou zůstane, že z těch, komu vděčíme za vítězství nad nacisty a fašisty zdaleka největší oběti přinesl Sovětský svaz. A za druhé, připravovat válku s Ruskem je zločin. ◀

!Argument, 8. 5. 2018

3. ČESKO A SLOVENSKO

Pražské jaro není jen 21. srpen

Tak trochu symbolicky 9. května zveřejnilo Centrum pro výzkum veřejného mínění (CVVM) tiskovou zprávu nazvanou Občané o osobnostech, obdobích a událostech česko-slovenské historie od vzniku ČSR po současnost. Zpráva uvádí 19 otázek, kterých se průzkum týkal: od sametové revoluce, období 1. republiky, vzniku Charty 77, ale i února 1948, 60. let až po současnost. Události roku 1968 se ve výsledcích objevily dvakrát. Řazeno podle kladného vztahu veřejnosti se Pražské jaro umístilo na sedmém místě, přičemž pozitivně se o této historické události vyjádřilo 47 % dotázaných (před ním se umístil vstup do NATO, které chválí 52 % respondentů). Nejhorší hodnocení získalo „obsazení ČSSR vojsky Varšavské smlouvy“ – to odsoudilo 76 % dotázaných obyvatel Česka. To je negativnější hodnocení, než výzkum zachytil u poměru dotázaných k protektorátu Čechy a Morava (74 %) či k mnichovské dohodě (69 % dotázaných).

A jaký je vztah české veřejnosti k událostem května 1945? Na tuto otázku nezbylo ve výzkumu – či tiskové zprávě? – místo... Před deseti lety se dalo říci, že pokud jde o vyprofilování politické kultury v Česku po listopadu 1989, sváří se mezi sebou o přízeň dvě historická data: 9. květen 1945 a 21. srpen 1968. Jsou-li údaje ze vzpomínaného výzkumu CVVM věrohodné, pak na celé čáře zvítězil 21. srpen – 9. květen byl vymazán.

Muži a ženy Pražského jara

Podle citovaného výzkumu CVVM víc než polovina dotázaných deklaruje, že přesně ví, co a proč se během Pražského jara a při obsazení naší vlasti vojsky Varšavské smlouvy dělo, nebo se domnívá, že ví docela dobře, o co se jednalo. Vzhledem k tomu, že se veřejné mínění formuje pod zásadním vlivem sdělovacích prostředků a ty v dané souvislosti pracují více s emocemi než s fakty, je sebejistota mnohých, kteří ví, o co šlo, právě tak přirozená jako naivní.

Porozumět tomu, o co čeští a slovenští aktéři Pražského jara usilovali, lze napomoci dvojitým způsobem. Předně, informace o smyslu tehdejšího dění nabízejí samotní „muži a ženy Pražského jara“. A nemusí se jednat pouze o takzvanou orální historiografii, o vyprávění. To je dokonce riskantní, protože téměř každý člověk má při vzpomínání tendenci svoji minulost přikrášlovat. Je ale též možné podívat se na aktivity těchto lidí během normalizace, a hlavně po listopadu 1989. Kdo s nimi byl, jistě s překvapením sledoval Ivana Svitáka, který po návratu z USA sklízel na mítincích bouřlivý potlesk za svá desatera plná levicového romantismu. Viděl netrpělivou činorodost Zdeňka Mlynáře, jeho odhodlání znovu se zapojit. Setkával se i s opatrným aktivismem Čestmíra Císaře, který je zřejmý i v jeho pamětech. Zaznamenal jistě také ostražitou skepsi Jiřího Pelikána, který nedůvěřivě přihlížel zpovzdálí. Ti své krédo nezapřeli. Byli ovšem i jiní a bylo jich nemálo...

Porozumět roku 1968 mohou pomoci teoretické práce „mužů a žen Pražského jara“: to nebylo pouze odmítnutí tehdejšího sovětského modelu, to bylo i hledání modelu nového. Bylo by zajímavé vědět, kdo z těch, kteří sebevědomě tvrdí, že ví, o co tehdy šlo, měl v ruce knihu Oty Šika *Ekonomika, zájmy, politika*. Nebo Mlynářův spis *Stát a člověk*, nemluvě o jím psané a editované části *Akčního programu*. Ale třeba také úvahu Ireny Dubské *Filosofie pro každý den*. Či celosvětově proslulou práci týmu Radovana Richty *Civilizace na rozcestí*; Richta je též, podle svědectví Zdeňka Mlynáře, autorem sloganu „socialismus s lidskou tvář“. Kdo studoval tehdejší výzvy Milana Machovce k dialogu marxistů s křesťany? Nebo memorandum 30 vědeckých pracovníků ozbrojených sil *Formulovat a konstituovat československé státní zájmy v oblasti vojenství*, které nedávno připomněl server Slovo.sk. Jeden z autorů memoranda, Vojtěch Mencl, byl spoluzakladatelem a prvním mluvčím disidentské Obrody – Klubu za socialistickou přestavbu; po listopadu 1989 se stal předsedou Komise vlády ČSFR pro analýzu událostí let 1967–1970. Kdo zná výsledky práce této komise? Jenže diskusi dnes nikdo nepotřebuje. Zúžení problematiky Pražského jara na 21. srpen je jedním z největších úspěchů vulgárního antikomunismu v Česku – možná dokonce úspěchem největším.

Bez demokratického socialismu

Jedním z důvodů toho, že se v představách veliké části české veřejnosti obraz Pražského jara smrškl na 21. srpen, je to, že chybí představa o obsahu tehdejšího snažení. Dnes je snazší dopátrat se toho, že se k ideám demokratického socialismu hlásil Nelson Mandela a Martin Luther King než toho, že také Pražské jaro k nějaké vizi demokratického socialismu směřovalo. V Česku chybí politici, kteří by měli odvahu Bernie Sanderse či Jeremy Corbyna a nebáli se slova „socialismus“. Prapodivný agresivní a netolerantní odvar liberalismu, který po listopadu 1989 ovládl v Česku hlavní média, vyrobil z většiny levicových intelektuálů i politiků zbabělce.

Jenže porozumět programovým cílům, vnitrostátním politickým konfliktům i geopolitickým souvislostem roku 1968 není možné bez hlubšího studia. Otázek přitom zůstává mnoho. Od pojetí demokracie přes obraz socialismu až po možnost jejich symbiózy. V dobách boje za všeobecné volební právo, za přímou demokracii a samosprávu bylo propojení socialismu a demokracie samozřejmostí. Tehdy bylo studium utopického socialismu a komunismu přirozené. V osmdesátých letech 19. století se zrodil i nový, nemarxistický socialismus – reformistický fabiánský socialismus. Směrem k představě etického socialismu pak zamířil Eduard Bernstein a po 2. světové válce i sociální demokraté v řadě zemí západní Evropy. To už byla cílená snaha vyhnout seztotožnění socialismu se sovětským modelem, kterou po porážce Pražského jara posílil vznik eurokomunismu. Dnes nastupuje obdobně zlomové období jako koncem 60. let – objevily se zcela nové problémy a do aktivní politiky přichází nová generace. Nastal čas hodnotit zkušenosti a provádět zcela nové analýzy.

Jaké jsou výsledky

V Česku ale zmlkly diskuse o velkých paradigmatech. Samozřejmost dneška udusila vášnivé spory o to, jaký je vztah marxistického, etického, fabiánského či křesťanského socialismu, nemluvě o vztahu socialismu ke konfucianismu a podobným, pro Evropany stále tajuplným vymezením civilizovanosti. Jaký je vztah kolektivismu a individualismu? Jaká je role násilí v dějinách? Nebo jinak: jaké jsou výsledky těch nejúspěšnějších politiků, kteří se k ideám demokratického socialismu hlásili? Proč se

předseda labouristické strany Harold Laski nedostal ani do vlády, když jeho strana po válce ve volbách zvítězila? Změnila se Itálie, když se prezidentem stal Giuseppe Saragat, zakladatel tamní strany demokratického socialismu?

Pražské jaro představovalo jeden z vrcholů šíravého plamene intelektuálního hledání, které v Česku a na Slovensku vzplál spolu s národním obrozením – a dnes uhasíná. Ovšem porážka husitů u Lipan nezabránila tomu, aby o osmdesát tři let později Martin Luther zveřejnil svých 95 tezí. Ale ani ve světě není dnes situace příliš přehledná. I když odborná literatura hledá vizi demokratického socialismu především na katedrách západní Evropy a v USA, skutečnou laboratoří demokratického socialismu je již řadu desetiletí Latinská Amerika. Tam se pokoušejí ukázat spojení demokracie a socialismu v praxi. A tam se také neustále vrací palčivá otázka otázek, jestli ti, kteří s příchodem demokratického socialismu ztrácejí svá privilegia, budou ctít výsledky demokratických voleb. Zda víc než osud Alexandra Dubčeka nesymbolizuje možnosti demokratického socialismu smrt Salvadora Allendeho. ◀

!Argument, 15. 5. 2018

Kupředu levá!

Evropská politika prožívá krizi. Chybí vizionáři, chybí ideje. Hodnotová vyprázdněnost je dána dvěma hlavními faktory: zlom v globální politice je natolik originální, že nelze vystačit s opakováním zastaralých pravd. Je nutná tvořivost. Ta však není jen vzácná, je také zpravidla až dodatečně pochopená. Zadruhé, dramaticky poklesl význam vzdělání a studia v politice. Dnešní příslušníci evropské politické elity povětšinou umí psát jen o sobě. To jim stačí na rozcestích volebního klání, kde je provází reklama. Absence sociální tvořivosti se ale u nich projeví ve chvíli, kdy se změní politické počasí a je třeba při novém směřování větru něco věcného dělat.

Tyto obecné skutečnosti se u **evropské levice projevují tím, že nenalezla témata pro dobu relativní prosperity a sociálního smíru**. I když sociální diferenciací narůstá, nižším středním vrstvám se v Evropě daří mnohem lépe, než tomu bylo před sto lety. Z tohoto faktu odvozují někteří autoři, že dělení politického spektra na levice a pravici je překonané. Že zůstaly jen spory o dílčí priority ve státním rozpočtu, přičemž pragmatické kompromisy nepotřebují žádné složité bádání.

Levice v poklidné době

Levicový program pro Evropu v době prosperity a sociálního smíru by měl být neméně bojovný než programy z doby velké hospodářské krize. Politický souboj se týká relativní deprivace, pocitu nespravedlivého dělení kolektivních statků a zisku plus nedemokratického rozhodování na státní i nadnárodní úrovni. Formují se protestní hlasovací bloky útočící proti establishmentu stmelené emocemi, které lze vychýlit z jejich původního směřování nepředvídatelnými impulzy těsně před hlasováním. Vzniká tak iluze, že předstíranou lidovostí lze nahradit programy. To není ale případ autentické levice, která program potřebuje.

Základní rámec směřování levice v době sociálního pohody tvoří **program cílevědomého zvyšování kvality života**. Program, který ctí právo na co nejvyšší životní úroveň, ale odmítá konzumní hédonismus, individualistickou, dravou soutěživost v honbě za uspokojením potřeb

uměle vytvořených reklamou. Tato racionální vize zvyšování kvality života všech vymezuje **pevné programové priority** v nepřehledném množství témat postmoderny. Priority, které je nezbytně nutné prosazovat na regionální, státní i mezinárodní úrovni:

► **Solidární porozumění, zděděné po Velké francouzské revoluci, které sděluje, že sociální a politická práva jednoho člověka končí tam, kde začínají práva druhého člověka.** Vzdělání a humanistická kultura pomáhají pochopit nesmyslnost liberálního kultu svobody – touha po svobodě patří mezi prvotní biologické potřeby, svobodný chce být nejen člověk, ale i šakal či hyena. Skutečné lidské pojetí svobody je dáno jejím spojením s rozumem a mravností, začíná poznáním úcty ke svobodě jiných, poznáním, že svoboda není svévole, ale aktivní vztah k jiným lidem a k životnímu prostředí, obé se zpětnou vazbou.

► **Využití moderní vědy a techniky pro péči o zdraví jednotlivců i společnosti.**

▷ **Kvalitní a dlouhý život vyžaduje především zdraví.** To předpokládá přednostní rozvoj lékařské i farmaceutické vědy a výzkumu, modernizaci zdravotních institucí od škol přes dostupnost péče až po experimentální pracoviště. Levici zdobí nesmlouvavý boj proti podnikatelskému parazitování na nemocech či strachu. Programovou ctíždostí levice je sociální stát připravený pomoci člověku po celý život – jak kdysi říkali labouristé, „od kolébky do hrobu“.

▷ **Všestranná ekologizace života** vyžaduje zvýšenou starostlivost od výroby přes dopravu až po spotřebu. Biopotraviny, čistý vzduch, dostupná pitná voda či zdravé bydlení nesmějí zůstat privilegiem. I když nejsou ukončeny spory o podíl lidstva na aktuálních klimatických změnách, všestranná péče o přírodu se musí stát samozřejmostí moderní společnosti i jedince.

► **Zastavit rozklad školství návratem k osvícenské důvěře ve vzdělání** jako základu humanizace mezilidských vztahů a ovládnutí

vlastních podmínek života. Škola musí mimo jiné poskytovat základy pro rozvoj univerzálně vzdělané osobnosti – nesmí být pouze formálním předpokladem pro vstup ohebné pracovní síly na trh. Vzdělání a kultura jsou jedinou cestou, po níž se lze dopracovat k tomu, že čas uvolněný v důsledku rozvoje produktivity práce bude využit pro rozvoj osobnosti a společnosti, nejen na drogy a počítačové hry.

► **Podpora kulturních tradic** s vědomím, že neustálá touha po změně nesmí trhat kontinuitu humanistické kultury vyjadřující důvěru v člověka; právě ta postupně kultivovala civilizaci. Taková kultura a vzdělání jsou bariérami k uvolňování přežívajícího atavismu, jak se tomu stalo například v Německu v souvislosti s nástupem nacismu. Skýtá naději, že technický pokrok nebude zneužit ve prospěch parazitních vrstev.

Ideové konstanty a proměnné

Levicové programy propojují klasická témata s reakcí na požadavky doby. Je zřejmé, že pro současnou bezprostřední politickou práci není nutné nastudovat Marxův *Kapitál* či Leninovu knihu *Materialismus a empiriokriticismus*. I tak ale zdravá politika potřebuje lidi, kteří nepřetržitě studují. Jednotlivé ideologie a z nich odvozované stranické programy se vždy lišily a stále liší historickým formováním a definicí šestice propojených kategorií: představou **člověka, společnosti a státu** – ze kterých odvozuje vlastní obraz **spravedlivého pojetí rovnováhy svobody a rovnosti**. Tyto kategorie se promítají do odlišných programů, a třebaže se na ně zapomene, místo, které po sobě zanechají, mění podobu zbývajících pojmů. Působí nejen v podobě propracovaných teorií, ale též v intuitivních masových politických citech. Jsou obsaženy jak ve vědeckých knihách, tak i v rodinné tradici.

Klasická témata pomáhají při orientaci v rozepřích například o povahu Evropské unie, nebezpečí migrace, potřeby radikální změny autorského a patentového práva nebo péči o tradiční rodinu. Vedle základních témat zůstaly v arzenálu levice i nedodělané úkoly, dozvuky nedobojovaných sporů, například **nedemokratické feudální přežitky v podobě monarchií**. Není náhodou, že liberální média při zápasu o osud Katalánska embargoují ten jeho rozměr, který souvisí s konfliktem republikánského a monarchistického uspořádání věcí veřejných.

Všechna klasická témata mutují v proměnách doby, což ale znamená, že ani evropská sociálně poklidná současnost není věčná. Proto je nutné stále pamatovat na programové priority moderní levice. Autentická levice ví, že **upřímnost pojetí lidských práv se měří vztahem k sociálně nejslabším a politicky poraženým**. K jejím definičním znakům vždy patřila dvě témata, v nichž se zmíněná šestice pojmů politické filosofie (člověk, společnost, stát + rovnost, svoboda, spravedlnost) měnila na praktickou politiku – tedy z teorie v čin. Jsou to **PRÁCE a MÍR**.

Práce jako podmínka

Téma práce se v evropské politice upozadilo díky vysoké zaměstnanosti v zemích, jako je Česko, ale i díky sociálním dávkám pro většinu nezaměstnaných v zemích, jako je Španělsko. Zůstává však stále zásadním, protože sociální diference vede k pauperizaci lidí. Tento trend se v kapitalismu pravděpodobně bude prohlubovat v důsledku pokračující digitalizace ekonomiky. Navíc v postsocialistických zemích vznikly velké majetky zcela bez pracovní zásluhovosti, tedy v rozporu s elementárními představami o spravedlnosti. Zásluhovost je projevem spravedlnosti, je součástí levicové definice rovnosti. Toto je nutné v Česku stále připomínat, protože to byla sociálnědemokratická vláda, která polistopadové změny sociální struktury nejen legitimizovala, ale i prohloubila – navíc chvályhodný pokus o protikorupční kampaň Čisté ruce selhal. Demokracie s přívlastkem „sociální“ musí nesmlouvavě čelit posilování oligarchistických rysů liberální demokracie. Oligarcha si přivlastňuje jak ekonomické, tak i politické podmínky života jiných lidí.

Práce je nejen tvorbou materiálních hodnot, ale též nezbytným nástrojem kultivace člověka – nezaměstnaný není pouze velkým plýtváním, je i degradací lidské osobnosti. Práce má nejen fylogenetickou, ale i ontogenetickou funkci – v průběhu křivolakých dějin vytvořila civilizaci a stále pomáhá formovat každého jednotlivce zvlášť. Skutečný pokrok tvořený prací se pak neměří jen makroekonomickými údaji, ale i každodenností sociálně nejslabších. Pro autentickou levicu je příznačné, že sociální jistoty spojuje se **solidaritou**. Nejen prostřednictvím státu, ale též, dnes téměř zapomenutou, vzájemnou soudružskou pomocí ve všech individuálních a skupinových aktivitách. To souvisí s definicí člověka, která je odlišná od pravicové vize člověka.

Mír jako povinnost

Mír se ještě nedávno zdál samozřejmostí. Většinu Evropy nevzrušily ani války na Balkáně, ani válka na Ukrajině. Jenžemír je zásluha – ten evropský byl vykoupen hororovým příběhem 2. světové války. Ztráta historické paměti ohrožuje mír. Pro skutečnou levici je nepřijatelné, aby její příslušníci hlasovali pro bombardování Jugoslávie či pro nesmyslné pojetí vojenských výdajů na úrovni dvou procent hrubého domácího produktu – bez analýzy skutečných potřeb a při degradaci diplomacie na sluhu vojenskoprůmyslového komplexu. Levice musí usilovat o to, aby se evropská diplomacie vymanila z koloniálních stereotypů, zbavila se přeceňování významu síly a pomáhala předcházení konfliktům a migračním vlnám racionální pomocí rozvojovým zemím.

Digitalizace techniky a technologií proniká nejrychleji do vojenství. Ne-smlouvavý boj proti militarizaci společnosti zahrnuje nejen demaskování ekonomické povahy vojenskoprůmyslového komplexu, ale také naléhavé varování před nebezpečím militarizace kultury. Z války se stává hollywoodská samozřejmost. Filmy, počítačové hry i literatura střídají obraz nepřítele podle toho, kam ukáže US State Department – napřed Rusa vystřídal Srb, poté přišel muslim a nyní jej znovu následuje Rus doprovázený občas Severokorejcem. „Kulturní“ byznys potřebuje thrillery s jasným obrazem krvežíznivého protivníka. Často se zdůrazňuje, že takovéto továrny na sny ohrožují zdravý vývoj dítěte. To je ale menší část problému – takto vytvarovaným nepřítelům se přizpůsobuje dav, někteří novináři a následně i mnozí politici. Pěstování různých fobií je nástroj zvyšování vlivu iracionality v politice, cesta k ochotě válčit. V době, kdy veřejnoprávní média pěstují nenávist mezi lidmi, je levici cizí vytváření zárodku cenzurních úřadů na ministerstvu vnitra, mající za cíl omezit hledání alternativních cest.

Požadavek míru je kritérium, které pomáhá oddělit kladné a záporné stránky globalizace. Vykořisťování pomocí nadnárodních monopolů znemožňuje vytvořit globální sociální smír, protože odebírá naději – a tudíž zakládá riziko války. Odchod USA z pozice globálního hegemona je spojen s dvěma riziky: (a) s rostoucím nebezpečím velké války ve snaze zastavit růst Číny; (b) se snahou rozparcelovat svět na sféry vlivu. Proti tomu se zároveň formuje **vize inkluzivní globalizace, která přináší výhru všem – tedy státům, regionům, ale i sociálním sku-**

pinám. Trvalý mír není možný bez spravedlivého uspořádání mezilidských vztahů.

Spravedlivé nalezení rovnováhy mezi svobodou a rovností začíná úctou k nedokonalému člověku. Dosáhnout toho v podmínkách kapitalismu ve chvíli, kdy globalizace vstupuje do kritické fáze, není pravděpodobně možné. **Mravnost se však neměří nadějí na vítězství.** Autentická levice se ale v této prudce se měnící situaci nebojí silných, byť často propagandou zprofanovaných či takzvanou korektností spoutaných, slov. Vždy byla a stále zůstává humanistická, tedy **internacionalistická, antiimperialistická a socialisticky orientovaná.** To je její kategorický imperativ, ničím nepodmíněný základ mravnosti. Skutečná levice ovšem ví, že socialismus musí mít jak obecně humanistický rozměr, tak i novou generační podobu a svébytné národní kulturní rysy. Taková levice se ani v současném globálním chaosu neztratí. A taková levice je potřebná. ◀

!Argument, 14. 2. 2018

Pět mýtů o demokracii

Ve všech zemích Visegrádské čtyřky se pouliční demonstrace pokoušejí napravit výsledky voleb. Tlak z ulice je podněcován liberálními skupinami, které jsou pozoruhodné tím, že si monopolizují zásluhu za změny v roce 1989 či jejich odkaz – a zároveň alibisticky kritizují stav společnosti vzešlý z těchto změn. To vše příkrývají bruselským kosmopolitismem a směle útočí někde na levicové, jinde na pravicové vlády. Je možné se jen dohadovat, zda se jedná o stupňovanou permanentní předvolební kampaň – nebo o snahu svrhnout vládu. Nabízí se otázka, zda je takové pojetí demokracie ještě demokracií.

► Vláda lidu prostřednictvím lidu a pro lid

Toto krásná charakteristika demokracie je z *Gettysburgského projevu* amerického prezidenta Abrahama Lincolna (1863), který přednesl na místě důležité bitvy v občanské válce. Je v ní ale skrytá celá řada tajemství. Americký politický systém se formoval jako republikánský a zastupitelský, pracoval s vizí lidové poslanecké sněmovny, aristokratického senátu a prezidenta s monarchistickými pravomocemi. Zastupitelská demokracie je „vládou prostřednictvím lidu“ jen někdy. Jak ji zajistit? Původně například v USA pomocí tolik diskutovaného práva na zbraň, které vstoupilo v platnost v roce 1791 v podobě 2. dodatku k ústavě USA. Jeho text je prostý: „Dobře udržované milice jsou nezbytné k zabezpečení svobodného státu, právo lidu vlastnit a nosit zbraně nebude porušeno.“ Smyslem dodatku bylo zabezpečit právo lidu na revoluci proti tyranii a vyhnout se nebezpečí, že lid bude utlačován pomocí parazitní stálé armády. Takto vypadala podle radikálního osvícence Thomase Jeffersona přímá demokracie. Jenže už za jeho života se „lid“ rozštěpil na politické strany, které následně obětavě převzaly odpovědnost za vládu. Za milici je dnes v USA pokládána především Národní garda řízená jednotlivými státy a federálním centrem. Dosud se ale v nadpoloviční většině států USA užívají nejrůznější nástroje přímé demokracie, včetně práva voličů odvolat státní činitele (možnost v 19 státech plus Washington D. C.) nebo místní činitele (29 států).

Ve střední Evropě převládlo zastupitelské pojetí parlamentní demokracie s neodvolatelnými poslanci vybavenými volným mandátem. Par-

lamenty však nevznikaly jako demokratická instituce, ale jako sbor privilegiovaných, především šlechty, který měl omezovat panovnickou moc. V moderních parlamentech pak, řečeno slovy Karla Marxe, často řadí nemoc zvaná parlamentní kretenismus, „který napadené oběti začaruje do vymyšleného světa a otupí je o všechnu soudnost, o všechnu paměť, o všechno chápání drsného vnějšího světa“ (Karel Marx: *18. brumaire Ludvíka Bonaparta*; V. kapitola). Poslanci ve své většině propadají rozporné iluzi, že dohody uzavřené v kuloárech jsou významné a věčné, přičemž sami jsou připraveni při jakékoliv příležitosti své požadavky radikalizovat a dohody porušit. Ukázkou extrémní podoby tohoto paradoxu je proměna chování ukrajinských poslanců během Majdanu. To vše dnes doprovází oligarchizace liberální demokracie. A k vlastnostem oligarchy patří bonapartismus, tedy snaha uzurpovat „vládu lidu prostřednictvím lidu a pro lid“ ve prospěch osobní moci. To neplatí jen pro Ukrajinu, ale i pro celou řadu jiných států, včetně současného Česka a Slovenska.

► Média jsou strážci demokracie

Existuje zkratkovitá představa, že stát informace tají, zatímco sdělovací prostředky je zveřejňují. Ve skutečnosti v podmínkách liberální demokracie stát většinou informace využívá (někdy i formou utajování) a sdělovací prostředky informace zpravidla prodávají. Z tohoto obchodu média v kapitalismu žijí, příspěvek k demokracii je jen občasný vedlejší produkt tohoto businessu. Téze o svobodných sdělovacích prostředcích přehlíží jejich závislost na majiteli, příjmu z prodeje nosičů, jako jsou noviny, a z reklamy. Svoboda veřejnoprávních sdělovacích prostředků není v tom, že se k nim jejich správci – management a redaktoři – chovají jako k vlastním, ale v tom, že se svým programem vzpírají tlaku trhu a případně překračují zájmy aktuálního politického vedení státu. Embargo důležitých informací a nežádoucích expertů i tendenční interpretace událostí je běžná praxe veřejnoprávních médií. Tím se však mění sdělovací prostředky na nástroj politického boje.

Obraz novinářů jako sociální skupiny, která je svědomím společnosti, je chytřejší a morálnější, než jsou politici – to je produkt novinářské sebe-reklamy a několika ideologií. Díky Napoleonovi jsou noviny (a dnes média obecně) označovány jako velmoc. Kus pravdy na tom je, někteří

autoři dokonce mluví o přeměně demokracie v médiokracii. K tézi, že média mají moc, je ovšem vhodné dodat, že každá moc korumpuje. A odolnost proti korupci není skupinová; je zcela individuální – a pohříchu vzácná.

► **Dějiny jsou svárem demokracie a autokracie**

Tato iluze vyrůstá z představy, že západní politická kultura je dědicem antiky, a to zvláště athénské demokracie. Jenže antické pojetí demokracie a dnešní vize demokracie jsou poněkud odlišné. Navíc pro nejvýznamnější antické filosofy, s výjimkou Demokrita, demokracie byla nebezpečnou vládou demagogů a davu. Toto kritické vnímání převládalo až do poloviny 19. století, do doby, než začaly vycházet mnohosvazkové *Dějiny Řecka* od britského historika George Grotea. Ten vzal pod ochranu antické demagogy a vykreslil Athény v pozitivním světle jako základ evropské civilizace. Jak řekl John Stuart Mill, Grote napsal „příběh, v němž Athéňané, jako kolektivní osobnost, mohli být nazváni hrdiny“.

Základní směřování liberálního myšlení v době Grotea mířilo k omezení monarchistického absolutismu, v radikální podobě až k republikanismu. K demokracii tehdy nesměřovala liberální doktrína, ale vize socialismu. Představa „demokratických monarchií“, která se stala zamlčenou samozřejmostí dnešní západní politické kultury, by byla tehdy viděna jako absurdní nesmysl.

V současnosti se často objevuje tvrzení, že podstatou demokracie je rovnost před zákonem, že demokracie je vlastně právní stát. To se blíží Aristotelovu ideálu zvanému *politea*. Faktem je, že liberální vize demokracie je spojena s pravidly, na jejichž dodržování dohlíží stát, který má téměř úplný monopol na regulované násilí. Problém je ale v tom, že každý zákon nemusí být spravedlivý – nedodržování Norimberských zákonů či zákonů apartheidu může být bojem za demokracii.

► **USA jsou kolébkou moderní demokracie**

Pomineme-li, že demokracie v Evropě má švýcarské kořeny, pak demokracie spojovaná s USA bývá odvozována od otců-poutníků. Ti připluli v roce 1620 na lodi *Mayflower*, na níž před přistáním podepsali smlouvu o samosprávě své budoucí obce. Tato dohoda vskutku obsahuje prvky demokracie. Problém je v tom, že se jednalo o puritány – náboženskou

skupinu, která utíkala za svobodou, kterou nechápala jako uznání svobody pro všechny, ale jako ochranu své identity. Jejich přístup by mnozí dnes označili za náboženský fundamentalismus. Prchali z Anglie i Evropy před věkem rozumu, chtěli žít postaru – a své principy vlády nevztahovaly na ostatní, rozhodně ne na domorodé bezbožníky. A nelze zapomenout, že ještě před nimi přicestovali do oblasti budoucích Spojených států jiní Angličané, kteří v roce 1607 založili osadu Jamestown. Jednalo se o kolonisty vyslané z Londýna akciovou společností Virginia Company. Byli to „podnikatelé“, kteří přišli napodobit španělské dobyvatele – měli zajmout indiánského vladaře a pak jej a jeho poddané donutit vydat zlato. Netušili, že v Severní Americe žádné velké indiánské říše nejsou. „Myšlenka, že by sami mohli pracovat a pěstovat si potraviny, kolonistům zřejmě vůbec nepřišla na mysl. Něco takového dobyvatelé Nového světa nedělali,“ píše Daron Acemoglu, profesor z MIT, a James A. Robinson, profesor z Harvardovy univerzity, v knize *Proč státy selhávají*.

V řadě ohledů ale Spojené státy přispěly k rozvoji současné vize demokracie. Antická demokracie se týkala malých měst, měla podobu přímého rozhodování občanů na náměstí a byla vždy dočasná. USA – to je velký stát se zastupitelskou demokracií a stabilitou režimu. Původně však s volebním právem jen pro bohaté bílé muže, což bylo na počátku okolo 6 % obyvatel; volby se netýkaly žen, původních obyvatel a otroků. Otroctví bylo v USAzrušeno později než v Rusku nevolnictví. Volební právo ženám jako první přiznal stát Wyoming, ovšem až 19. dodatek k ústavě USA z roku 1920 dal volební právo ženám (v Evropě měly jako první volební právo finské ženy, a to od roku 1906 – tedy v rámci carského Ruska). Rovná volební práva pro rasové a jazykové menšiny jsou v USA ústavně garantována až od poloviny 60. let minulého století.

► Demokracie mezi sebou nebojují

Toto pojetí je nejen iluzí, ale často i nebezpečným preludem. Nejde jen o to, že kdysi demokratické Théby válčily s demokratickými Athénami. Obecně iluzedemokratického míru vyrůstá z přesvědčení, že (a) demokratická politická kultura obsahuje zaběhané, rozvinuté a navyklé metody nenásilného řešení konfliktů; (b) uspořádání demokratického státu, a to včetně vlivu veřejnosti na politiku, je prospěšné míru. Stačí si v této souvislosti pročíst aktuální přehledy o kriminalitě v USA nebo prolis-

tovat seznam zavražděných amerických prezidentů (během krátkých dějin byli zavražděni čtyři prezidenti USA, citovaný Abraham Lincoln byl první; u dalších dvou prezidentů, kteří zemřeli v úřadě, je podezření na vraždu; navíc bylo spácháno či včas odhaleno 16 pokusů o vraždu prezidenta) a hned se dostaví nejistota, pokud jde o zaběhnuté metody nenásilného řešení konfliktů.

Historické statistiky potvrzují, že demokratické země spolu málo válčí. Je tomu tak proto, že jich v dějinách mnoho nebylo. A že po 2. světové válce dokázal Washington udržet disciplínu mezi západními demokratiemi a jinde řešit spory se zvolenými vůdci, které nemiloval, neválečnými prostředky – což ukazuje například svržení íránského premiéra Muhammada Mosaddeka (1953), guatemalského prezidenta Jacobo Árbenze (1954) nebo svržení Salvadora Allendeho, demokraticky zvoleného prezidenta Chile (1970). Obecně platí, že žádný stát nevedl po 2. světové válce tolik válek jako liberálně demokratické Spojené státy.

Představa, že demokracie spolu neválčí, ústí u některých liberálů a neo-konzervativců k závěru, že Kantův věčný mír lze zavést tím, že nedemokratické režimy budou svrženy, a třeba i násilím zvenku. Takové úvahy byly jak u kolébky koncepce barevných revolucí (od roku 2000 dosud), tak i intervence v Iráku (2003). Praxe ukazuje, že demokratickou správu nelze vnutit násilím. Demokracie vyžaduje otupení politických sporů jednak sociální prosperitou středních vrstev, jednak postupně formovanou politickou kulturou doceňující význam tolerance jako schopnosti žít vedle lidí s odlišnými či přímo nepříjemnými názory a postoji.

Nejcennější na demokracii je takový stupeň tolerance, který nevede k používání násilí při řešení politických rozporů. Demokracie v antickém, liberálním i konzervativním pojetí je ale především hledáním vlastních výhod s využitím dohodnutých norem. Pravidel, jako jsou volby nebo ostrakismus. Toto pojetí vychází z představy egocentrického člověka, která je odlišná od vize smířlivého či v humanistickém slova smyslu racionálního člověka. Řečeno slovy reprezentantů demokratických Athén, která zaznamenal Thukydides v knize Peloponéská válka, „podle lidských úvah je právo uznáváno jen tenkrát, když jsou obě stra-

ny rovnocenné, kdežto kdo je mocný, dělá si, co může, a slabí ustoupí“. Podléhat iluzi, že nebude porušována ústava, že nebudou zneplatněny parlamentní dohody, že nebude pouliční násilí a nebude využito oslepující sebeuspokojení vládnoucích, když to silnějšímu či k násilí odhodlanému bude vyhovovat – to je riskantní nepochopení možností liberální demokracie. ◀

!Argument, 11. 3. 2018

Skomírání středoevropské levice

!Argument: V Česku vzniká vláda na čele s trestně stíhaným oligarchou, na které se má podílet sociální demokracie a podpořit ji má komunistická strana. Myslím, že pro něco takového není v evropských dějinách precedent. Názory na tuto skutečnost se diametrálně rozcházejí – z jedné strany se ozývají hlasy o posílení vlivu levice, z druhé pak se mluví o její sebevraždě. Jaký je váš názor?

Oskar Krejčí: Především se hraje o zabránění předčasným volbám, kterých se zmíněné středolevé strany zřejmě obávají. Navíc je tu obrana některých, za desetiletí pracně získaných, pozic. Děje se tak ovšem bez hlubší analýzy...

!A.: Vy si myslíte, že se předčasných voleb nemusejí obávat?

OK: Opakuji – bojí se bez hlubší analýzy. Sociální demokracii poškodila hodně kauza lithium v posledních hodinách před volbami plus rozštěp vedení, což jsou jevy, jejichž brzké opakování je málo pravděpodobné. Komunisté trtili na nepochopení povahy protestního voliče, což by mohlo být napravitelné. Zároveň je nutné počítat s tím, že hnutí ANO pravděpodobně dosáhlo vrcholu své prestiže, teď je na řadě zklamání protestních voličů z jeho domácích i zahraničněpolitických kroků, únavy pravicových podporovatelů hnutí i rozměňování loajality k vůdci.

!A.: Dobře, ale opakuji otázku: vy sám pokládáte jednání ČSSD a KSČM za ústup z levicových pozic?

OK: Definovat levice lze mnoha způsoby a nechci se vracet k formulacím z článku nedávno zveřejněném v !Argumentu. Zkusme to tedy jinak. Předně, zdědit název – to ještě z nikoho levice nedělá. Když mluvíme o autentické levice v pojetí známém od Velké francouzské revoluce, pak hovoříme o hnutí, které chce změnu...

!A.: O změně hovoří každý, změnu sliboval Barack Obama i Donald Trump...

OK: Moment – původní autentická levice chtěla změnu, která nebyla orientovaná pouze na kosmetické úpravy, ale ani jen na vytváření nové společnosti osvobozující nepriviligované vrstvy. Chtěla i nového, lepšího člověka. Když o změně hovoří liberálové, mluví o lepší údržbě stávajícího systému. Původní pojetí levice obsahovalo romantický prvek, který je, jak už to bývá, nositelem rozporných aktivit. Romantismus levice, ač často nepřiznaný, byl všudypřítomný. Byl spojen s velkou fantazií a sebevědomím, ale i s vizí vzájemné solidarity nejen v globální společnosti a v jednání státu, ale i v individuálním životě. Lidé se měli stát kolektivističtí, zbavit se sobeckého individualismu, měli si nezištně pomáhat při sociální nouzi, na pracovišti i v politice. Cílem byly rovnost, svornost a bratrství. Byla zde romanticky naivní představa člověka: není náhoda, že bolševici ihned po uchopení moci zrušili v Petrohradě kriminální policii s tím, že v nové společnosti zbavené vykořisťování přece nebude žádná zločinnost. Toto pojetí skrývá i totalitní motiv v nevyřešené otázce, jejíž význam narostl vzápětí: co s lidmi, kteří se nezmění požadovaným směrem, protože to nechtějí, nebo neumějí? Dlužno dodat, že o naplnění kalokagathie, což byl řecký ideál harmonie krásy s dobrem směřující k mravnímu jednání, se asi více snažila Sparta než Athény.

!A.: O potřebě věci měnit a pomáhat ale mluví i mnoho nevládních organizací a církví; křesťanský středověk byl plný takovýchto vizí – a nezdá se mi, že by právě toto byl levicový ideál.

OK: To určitě není. Autentická levice od počátku směřovala k systematické změně, ne ke stavění španělské stěny kolem nešvarů feudalismu či kapitalismu pomocí charity. Nikoliv opravování vadného systému, ale jeho vystřídání dokonalejší společensko-ekonomickou formací. Ale zpět k romantismu – ten obsahuje i prvek sebeobětování ve jménu velkých ideálů. Je to Kristus na kříži, ale také lidé s autoritou, kterou neutváří mediální agentury, ale roky strávené na Sibiři či útrapy Velkého pochodu v Číně. Romantismus, to je také hymnus „i kdybychom padli všichni, vstanou noví bojovníci“. Je to představa, že vzplála poslední bitva.

Byla tu vize jednoduchosti změny. Jak psal radikální osvícenec Thomas Paine, hrdina americké i francouzské revoluce, v paměťihodné knize *Práva člověka*, „čím je civilizace dokonalejší, tím méně potřebuje vládu“. A člověk by byl dobrý, kdyby jej vlády nekazily. Je třeba tedy zpolitizovat mravnost a zbavit se vlády parazitních vrstev. A když se vše nepodaří napravit najednou, jiný radikální osvícenec Thomas Jefferson, autor *Deklarace nezávislosti USA* a třetí prezident Spojených států, nabídl řešení: rebelie jsou ve světě politickém nutné a „strom svobody musí být čas od času osvěžován krví vlastenců a tyranů. To je jeho přirozené hnojivo“. Až poté přišli liberálové s tezí, že vše řeší dělba moci.

!A.: Mluvíte o revolučním romantismu, ale zrovna minulý týden byla v Katyni otevřena ruská část memoriálu s pozoruhodnou sochou Poprava. Předsedkyně horní komory ruského parlamentu při této příležitosti uvedla, že jde o památník čtyřem tisícům Poláků a osmi tisícům Rusů, kteří byli na tomto místě zavražděni.

OK: Romantismus je velmi nebezpečný, není-li spojen s rozumem. Romantismus míchá politiku s emocemi. Ideály ovšem nemá jen levice. Je velmi nebezpečný, když jej nedoprovází mysl otevřená novým, dogmata rozleptávajícím poznatkům. Zároveň musí být tato otevřená mysl pevně ukotvená humanistickými konstantami. Všechny ideály je možné zneužít, lze je deformovat. Ideály je možné diskreditovat snahou prosadit je rychleji, než umožňuje sociální situace. Romantismus v politice bývá uspěchaný. Urychlení dějin se občas povede, jako v případě industrializace SSSR, ale za nesmírně vysokou cenu. Prosazovat velké ideály s lidmi bez hlubokých znalostí, vybavenými jen se zkušenostmi z krvavé občanské války – to zákonitě vytváří živnou půdu nejen pro chyby, ale i pro tragédie a zločiny. Za Cromwella, za Robespiera i za Stalina. Ale stále platí: dějiny nemáme soudit, dějinám se máme snažit porozumět. Bez uspěchané stalinové industrializace by nebylo vítězství ve světové válce a dnešní možnosti kritizovat Stalina by se nedožili Slované, Židé, Romové...

!A.: Neomarxisté často upozorňují na nereálnost vámi zmíněných ideálů v té podobě, jakou otevřeli z jedné strany puritáni a z druhé osvícenci.

OK: To se dostáváme na opravdu tenký led, kde každá diskuse vyžaduje alespoň částečnou shodu v definici pojmů. Stačí zalistovat pozoruhodnou a stále aktuální knihou Ľuboše Bláhy *Spät k Marxovi?* a hned zjistíte, jak složitý je to problém. S určitým zjednodušením lze říci, že původně byly za neomarxismus pokládány teoretické školy hlásící se ke kritické teorii, jež hledaly syntézu Marxe a Freuda, nebo se jednalo o některé linie existencialismu. Jejich přívrženci se povětšinou pokoušeli řešit problém, který vznikl tím, že se Karel Marx nevěnoval speciální teorii člověka, že klasický marxismus nezahrnuje antropologii v dnešním smyslu. V praxi to vytváří velký problém: když chcete revolucí vytvořit nového člověka, měli byste vědět, jaká část osobnosti je utvářena dědičností a jaká je formována společenskými vztahy. Brát v úvahu nejen problematiku odcizení a vykořisťování, ale také otázku, co je talent, temperament, nevědomí a v neposlední řadě i mravnost. Osobně si myslím, že moderní antropologie nemusí být v rozporu s hlavními principy marxismu – a že lze rozpracovávat marxistickou koncepci lidských práv jako jeden ze zorných úhlů, pod kterým se zkoumá spravedlnost. Mimochodem, byli to američtí konzervativci, jako například Patrick Buchanan v knize *Smrt Západu*, kteří už před léty označili za původce snad všech nedostatků USA koryfeje neomarxistické frankfurtské školy, kteří do Spojených států utekli z nacistického Německa.

Problémem je, že v hlavním mediálním proudu, tedy v oficiální propagandě, jsou za neomarxismus vydávány nejrůznější liberální představy o multikulturalismu a programy, které zaměnily boj za práva většiny za podporu zájmů okrajových skupin. Liberální multikulturalismus nemá nic společného s marxismem – marxistický humanismus vidí strukturu společnosti, vnímá její rozpory, chcete-li, chápe konkrétní totalitu sociálního života. Projevit lítost nad osudem narkomana není totéž co schvalovat drogy. Mít porozumění pro islámskou civilizaci neznamená chtít vytvořit či vlastní hloupostí přímo utvářet islámská ghetta v Evropě, a založit tak nový, velice nebezpečný konflikt. Běžně jsou dnes označovány teoreticky nevyzrálé liberální a liberálně-anarchistické skupiny, které hlásají bezbřehý multikulturalismus, podporují neomezenou migraci místo radikálního řešení problémů na místě, odkud lidé utíkají, za neomarxistické. Toto tvrzení má dvojí funkci. Jednak mají být tyto skupiny a ideové proudy v podvědomí měšťáků dehonestovány jako

nebezpečně kryptokomunistické. Zároveň se ale jedná o snahu diskreditovat marxismus, představit jej jako duchaprostou konspiraci.

!A.: Po tom, co jste řekl, si nejsem jistá, zda si myslíte, že romantismus je pro levice potřebný, nebo zda ji poškodil.

OK: Popravdě řečeno, ani já si nejsem příliš jistý. Jako člověk, který se snaží žít racionální vědou, se obávám emocí v politice. Jenže levice bez ideálů a romantiky, bez víry v množnost radikální změny umírá. Představy o tom, že se něco zásadního změní na základě opatření, které stejně příští vláda odvolá, je naivní. Navíc jsou tu zákonitosti politického zápasu: levice v postsocialistických zemích si nejen nechává krásná hesla, ale nedokázala se ani vymanit z deprese způsobené zánikem Sovětského svazu. Romantický náboj plný vizí a emocí však z politiky nevytizel. Sebevědomí a odhodlání jsou dnes více na straně pravice. Obraz Stachanova nahradil Baťa, Fučíka vystřídali bratři Mašínové. Hlavu ale zvedají také neonacisté. To není jen důsledek rozpadu společenskovo-vzdělání či produkt ideologických komplexů provozovatelů hlavních médií. Není náhoda, že jak na Slovensku, tak i v Česku je to pravice, která dokáže svolávat velké manifestace.

!A.: Myslíte si, že se to někdy změní?

OK: Až bude sociální objednávka a objeví-li se politici, kteří nevidí své poslání v kabinetních dohodách.

!A.: A objeví se?

OK: Jsou tu globální problémy – narůstání sociální nerovnosti, odcházení zadluženého hegemonu, přenos mocenského těžiště od Atlantiku k Pacifiku, bobtnání parazitního vojensko-průmyslového komplexu do oblodných rozměrů a s tím i nárůst nebezpečí války, nerovnoměrná a místy velmi rychlý populační růst, změny klimatu a nedostatek vody v některých regionech, ale také úpadek kvality západních elit a řada dalších. Tyto problémy nejsou řešitelné klasickými liberálními přístupy. Svět plný nejistoty potřebuje, mám-li použít formulaci Si Ťin-pchinga

z jeho projevu na nedávném ekonomickém Boao fóru pro Asii, „dialog a sdílenou odpovědnost“. Zatím ale není jasné, jak se křížení uvedených globálních problémů promítne do středovýchodní Evropy. Jedno však jisté je: mají-li neprivilegovaní být v budoucnosti schopni hájit své zájmy, musí se přestat bát takových jmen, jako je Marx, a takových slov, jako je socialismus. ◀

!Argument, 23. 4. 2018

Hrdina roku 2017

!Argument: O víkendu se v Praze konal sjezd tzv. protiimigračních stran. V některých případech byli zástupci těchto politických stran, u nás reprezentovaných SPD Tomia Okamury, označováni za fašisty. Co soudíte o tomto politickém proudu?

Oskar Krejčí: Mainstream, mediální i stranický, má tendenci každého známkovat, a když je něco nové, co nechápe, tak to hned onálepkuje negativně. Anti-imigrační strany bývaly spojeny s tzv. Novou pravicí, ale když se podíváme na program těchto stran, vidíme, že se jedná o něco trochu jiného. Stačí si položit otázku, zda je to skutečně pravice. Programově vidíme důraz na přímou demokracii. Co je na tom pravického? Naopak sociální rozměr spíše chybí, je tu snad jen důraz na protikorupční politiku. Programově je zásadní rozdíl v jejich anti-imigračním heslaři, který ale má dnes největší mobilizační sílu. I jejich vůdcové se zdají být noví, což je dáno tím, že nedělali kariéru v institucích, které tvoří establishment – a tudíž vyrůstali v mediálním stínu.

Důraz na národ, který je patrný v jejich programu, se jeví originální hlavně proto, že dominující evropský liberální koncept předpokládá, že národ politicky vymizel; jazyky jsou sice odlišné, ale stejně nakonec budeme všichni mluvit anglicky. Liberalismus pracuje s vizí občanské společnosti složené z jednotlivců spojených zákony, nikoliv morálkou či kulturou. Kdyby tomu bylo tak, že národ už není politicky důležitá kategorie, jak hlásají liberálové, tak by antiimigrační strany neexistovaly a nebyly úspěšné.

Tomio Okamura a jemu podobní říkají, že národ má svá specifika a že stále má svou politickou funkci. Což je tak trochu návrat do 19. a první poloviny 20. století. Ale pokud hovoříme o fašistech či nacistech, pak by měl být přítomen šovinistický prvek, tj. přesvědčení, že některý národ je lepší, než jiný. Ale to oni nehlásají, zdůrazňují jen sociální a politickou funkci národa. Každého – českého, slovenského, německého, ruského, francouzského, katalánského, vlámského...

První, kdo přišel s tím, že 21. století bude století národů, byl na v 90. letech minulého století ukrajinský Ruch, národní či nacionalistické hnutí

na Ukrajině. Já jsem tomu nevěřil, ale dnes vidíme, že to tak – alespoň částečně – bude.

Často se s národní ideou mává jinak, než bychom si jako humanisté přáli. Je tomu tak proto, že tento návrat k národu se odehrává pod tlakem, je plný obranných reflexů. Nelze tvrdit, že to vzniká ze zlé vůle Marine Le Penové a podobných politiků. Podnítil jej strach z migračního tlaku – a tento tlak vyvolal někdo jiný než anti-imigranti. Kdyby nebyl vyvolán, tak by tato uskupení neměla takovou sílu. Je to samozřejmě otázka míry, ale vyvolání onoho zájmu o národní ideu je objektivní.

Liberálové ignorují rozdíly v kulturních vzorcích odlišných ideových a ná-boženských skupin. Islamisté, to je středověk, a to i evropský – podřízení státu i jednotlivce jinému náboženství. To by měl odmítat každý humanista.

!A:Katalánci půjdou 21. prosince znovu k volbám. Vidíte nějaké možnosti řešení katalánského konfliktu?

O. K.:Tlak proti nezávislosti Katalánska je obrovský, takže nepočítám s tím, že strany, které propagují nezávislost, vyhrají. A jsou to demokrati, takže lze předpokládat, že případnou porážku uznají. A budou dál agitovat – jako přívrženci samostatnosti Skotska. Druhý, méně pravděpodobný scénář předpokládá, že přívrženci osamostatnění skutečně vyhrají. Pak jsou možné různé cesty, ale počítejme s tím, že Madrid nechce dialog, sází na sílu a konflikt. Určitou možností je i scénář, v němž menší skupiny přívrženců samostatnosti se budou radikalizovat po vzoru baskické organizace ETA.

Podíváme-li se na roli Evropské unie, pak vzhledem k liberálnímu způsobu uvažování jejího vedení vidíme, že chce národy zglajchšaltovat. Toto vedení nemá představu, jak národní a protonárodní konflikty řešit. A pokud je 21. století skutečně stoletím národů, pak se máme na co těšit, čekají nás velké zmatky. To nejsou jen Skotové či Katalánci...

EU není schopna řešit krize, to je instituce jen do dobrého počasí...

!A.: V Rakousku je nový kancléř, mladý Sebastian Kurz. A nová vláda, slože-ná z lidovců a svobodných. Tedy koalice, která v Rakousku už byla v roce 2000. tehdy byla ovšem doprovázena

velkými domácími protesty a také sankcemi EU. Jaká je situace nyní, sedmnáct let později?

O. K.: Protesty nejsou tak mohutné, protože téměř všude v Evropě je nějaká silící strana podobná rakouským Svobodným. Evropa se změnila. Nejde jen o Německo či Rakousko, ale i o Nizozemsko, Maďarsko a Polsko. Takže i bruselsko-německá reakce je klidnější. Nicméně, po Praze se už povídá, že když Angela Merkelová gratulovala Andreji Babišovi, tak neopomněla vážné varování, aby okamurovce do vlády nepustil.

Pokud bych to mohl zobecnit, tak hrdinou roku 2017 je protestní volič. To on hlasoval pro anti-establishmentové strany, ale i loni za brexit a pro Donalda Trumpa. Je svébytným jevem, protože volí anti-establishmentově, i když se ekonomice daří a roste spotřeba. Takže jeho volba nevyrostá z nedostatku, nestojí na sociálních požadavcích.

Co tedy formuje protestního volenie současnosti? V politické psychologii se používá pojem „relativní deprivace“. Je to psychické strádání v důsledku neuspokojení nějakých potřeb. Je to pocit křivdy z představy, že někteří jedinci a některé skupiny se ve srovnání s nim mají nezaslouženě dobře. Tento hrdina, volič anti-establishmentu, je bytostně politický, vsakuje do sebe i témata, která průzkumy nedokáží postihnout. Do svého hlasování vkládá mnohem více emocí týkajících se mezinárodní politiky, než je patrné. Je to nejen migrační krize, ale i odmítání absurdní rusofobie. Možná není schopen svoji deprivaci anýzová definovat, ale instinktivně cítí, že nechce válčit se Severní Koreou, ale ani podněcovat války v severní Africe a na Blízkém východě. Tuší, že mu mediální mainstream něco tají, že něco není v pořádku. A každá slavná oficiální bitva proti hybridní propagandě ho v jeho pocitech utvrzuje. Tedy evropského protestního voliče, americký uvažuje trochu jinak.

Protestní volič není stranicky ukotvený, nepřetržitě hledá reprezentanta svých pocitů. Prožije si řadu zklamání – v Česku s Babišem, ale i s Piráty. Na Slovensku pouhý úkrok Směru k Bruselu vedl v posledních volbách ke ztrátě části protestních hlasů. Dokud deprivace protestního voliče nezmizí, tak bude hledat, komu dát svůj hlas. A budme rádi, že jej dává Le Penové či Viktoru Orbánovi, mohl by je taky dávat zcela jiným subjektům – stačí se podívat na historii Výmarské republiky.

Takže tu nemáme standardní sociální hlasování, máme tu rozhodování, v němž pojetí demokracie a zahraniční politiky hrají důležitou roli. Například rakouští Svobodní jsou prosrbsky orientovaní, odmítají sankce proti Rusku, zpochybňují Evropské unie. Můžeme s tím nesouhlasit, ale fašismus to není. Zkrátka – je tu nový fenomén, který potřebujeme nově bez emocí a bez předsudků analyzovat. Zaslepeně hájit vyčpělé liberální fráze znamená ztratit zrak ve chvíli, kdy je třeba vilce pečlivě vybírat cestu. ◀

!Argument, 19. 12. 2017

4. ČÍNA – RUSKO – USA

Probuzení Říše středu

Začaly asijské dny. Sdělovací prostředky jsou plné věcných i naivních informací o chystaném setkání severokorejského předsedy Státní rady Kim Čong-una s americkým prezidentem Donaldem Trumpem. Ale nejen toto téma obrací pozornost směrem k Asii. V Singapuru hned začátkem června začal Shangri-La Dialogue – asijské fórum připomínající Mnichovskou bezpečnostní konferenci. Už se tam mohli účastníci z úst indického premiéra Naréndra Módího dozvědět, jak si představuje svoji zemi coby mistra liberálního řádu a co je to indická politika Look Asia. Americký ministr obrany James Mattis zopakoval, že USA trvají na „ověřitelné a nezvratné“ denuklearizaci Korejského poloostrova – a opět opomněl říci, jaké záruky bezpečnosti ze strany USA bude mít Severní Korea. Třeba takovou garanci nenapadení, jakou získala Havana od Washingtonu po kubánské raketové krizi. Vedoucí čínské delegace generál He Lei, viceprezident Akademie vojenské vědy čínské armády, varoval před rostoucí americkou militarizací Jihočínského moře a vyzval k rozšíření dialogu vojáků USA a Číny.

Zároveň se v tyto dny v čínském přístavním městě Čching-tao schází summit Šanghajské organizace spolupráce (ŠOS). Toto ekonomicko-bezpečnostní uskupení má v současnosti osm členů – kromě Ruska také Čínu, Indii, Pákistán, Kazachstán, Kyrgyzstán, Tádžikistán a Uzbekistán, tedy mimo jiné čtyři jaderné mocnosti. Statut pozorovatele ŠOS mají čtyři státy, mezi nimi Afghánistán a Írán. ŠOS představuje 3,1 miliardy obyvatel, přibližně 60 % území Eurasie a čtvrtinu světového hrubého domácího produktu. Svým rozsahem překonává největší říši v dějinách, Mongolskou říši v dobách její největší slávy. ŠOS původně vznikla, aby čelila „trojímu zlu“: terorismu, separatismu a extremismu. Ve světě, kde nejistotu prohlubují takové fenomény jako unitarismus Washingtonu a stav DeutscheBank, je ale stále cennější odhodlání ŠOS ke vzájemně výhodné ekonomické spolupráci.

Stabilní Čína

Kdyby se všechna připravovaná diplomatická jednání alespoň částečně vydařila, vytvořila by se atmosféra vhodná i pro další žádoucí posuny, například pro mírovou dohodu mezi Ruskem a Japonskem. Představu nové bezpečnostní architektury v Asii ale narušují pokračující přesuny moderních amerických zbraní jak do Jižní Koreje, tak i do Japonska. Bílý dům nedává znát, že by chápal potřebu dohod, které by řešily například problém denuklearizace postupně a na základě vyvážených změn přístupu obou zúčastněných stran. Stále se zdá, že USA v Koreji neřeší jen své vztahy s Pchjongjangem, ale především své geopolitické předsudky týkající se stále mohutnější Číny.

Napoleon prý řekl, že Čína je spící obr; až se probudí, zatřese se svět. Jestli to řekl, stalo se tak ještě předtím, než začalo století velkého utrpení a ponížení Číny – od opiových válek, povstání, intervence západních mocností, dvou válek s Japonskem až po vítězství komunistů v občanské válce. Odhad: celkem 50 milionů mrtvých vojáků a civilistů bezprostředně v souvislosti s boji, další miliony nepřímo v důsledku hladu, chorob či snížení porodnosti. Není divu, že čínský prezident Si Ťing-pching často zdůrazňuje potřebu stability – a silné armády.

Silná Čína

Podle Stockholmského institutu pro výzkum míru měla Čína loni druhý největší vojenský rozpočet – 228 miliard dolarů. To bylo 2,7krát méně než USA či 3,4krát víc než Rusko. Čína má nejpočetnější armádu – 2,2 miliony vojáků (druhá Indie 1,4 milionů, USA 1,3 milionů vojáků) – která prochází zásadní modernizací. Počet jaderných náloží Číny je odhadován na 270, což je o trochu méně než jich má Francie a o trochu více než Velká Británie; Rusko má 6850, USA 6450 jaderných náloží. Čína vlastní i mezikontinentální balistické rakety, ponorky schopné nést rakety s jadernou náloží, bombardovací letadla i střely s plochou drahou letu. Letos v dubnu spustila Čína na vodu korpus své první, doma vyrobené, letadlové lodi. Vyrábí stíhače páté generace, ale i rakety chránící vzdušný prostor i hladiny moří až za úroveň prvního ostrovního řetězce od jihu japonského ostrova Kjúšú přes Okinawu, směrem na Tchaj-wan, filipínský Luzon a Borneo.

Rostoucí mezinárodní obchod Číny, a to zvláště ve vazbě na iniciativu pásu a stezky, vyžaduje zabezpečení dopravních tras. Dálkový krizový

management si Čína odzkoušela v roce 2011, kdy státy NATO zaútočily na Libyi – během několika dní bylo evakuováno téměř 12 tisíc čínských občanů. Když vypukla válka v Jemenu, Čína roku 2015 evakuovala – a to na válečných lodích – téměř 600 vlastních a 225 cizích občanů; napřed do Džibuti a poté přes Etiopii domů. Loni bylo v Džibutsku uvedeno do provozu první čínské vojenské zařízení v zahraničí: námořní základna.

Nová Čína

Čína se probudila. Nebylo to lehké a pro pochopení povahy jejího pro-cit-nutí je třeba alespoň trochu empatie. Nelíbí se vám politika jednoho dítěte? Asi se nelíbila ani těm, kdo ji zaváděli. Jenže po staletí utrpení přinesla stabilizace obrovskou populační vlnu: v době vyhlášení Čínské lidové republiky roku 1949 měla tato zem 544 milionů obyvatel, avšak za 33 let už tento počet překročil miliardu. Situace se postupem času stabilizovala a politika jednoho dítěte byla zrušena. Podle prognóz OSN by vrcholu v počtu obyvatel měla Čína dosáhnout kolem roku 2030, a to na hladině 1,4 miliardy, pak by měl následovat pokles.

Nebo jinak: ochrana duševního vlastnictví. Ta se stala západním tématem až poté, kdy byla nastartována moderna, kterou anglický filosof Francis Bacon spojil s knižtiskem, kompasem a střelným prachem – mají rodiště v Číně. Snad každá učebnice dějin špionáže obsahuje informace o krádeži bource morušového a receptury porcelánu. Až bude Čína výrazně největším inovačním centrem, liberální ideologové přijdou s tezí, že vynálezy jsou kolektivním vlastnictvím všeho lidstva. Tak jako dnes USA od bojových hesel o volném obchodě přecházejí k protekcionismu.

A den, kdy Čína převezme prapor nejvýznamnějšího inovačního ohniska, se blíží. Jak už připomněl časopis !Argument, podle World Intellectual Property Organization už v roce 2016 bylo v Číně podáno přes 1,3 milionů patentových žádostí – což je víc než součet žádostí, které byly podány v USA, Japonsku, Jižní Koreji a u Evropské patentové kanceláře. Uvádí se, že 40 % všech patentů, které se týkají takzvaných velkých dat, pochází s Číny. Příští týden by mělo v USA vstoupit v platnost omezení víz pro ty čínské postgraduální studenty, kteří působí v oblasti robotiky, high-tech výroby nebo letectví.

Podle dostupných údajů překročil stále rostoucí počet vysokých škol a univerzit v Číně 2,9 tisíc. Studuje na nich více než 20 milionů studentů

– tedy dvakrát víc, než je obyvatel Česka. Zprávy Ministerstva školství ČLR uvádějí, že letos absoluuje vysoké školy v Číně 8,2 milionů studentů. Od roku 1978, kdy Peking zahájil politiku reformy a otvírání se světu, na zahraničních vysokých školách studovalo a studuje celkem 5,2 milionů čínských studentů; téměř 1,5 milionů jich studuje v současnosti za hranicemi své vlasti. Loni se do Číny ze zahraničí vrátilo 227 tisíc absolventů s titulem magistr či vyšším; zároveň v Číně studovalo 489 tisíc zahraničních studentů.

Není třeba se Číně bát, je ale nutné se jí učit rozumět. Je jiná než Západ. Není mesianistická, nevěří, že by jí měl někdo napodobovat. Asi to opravdu nejde: je příliš velká a má příliš osobitou tradici. Bude ale vstupovat do života stále více stále většímu množství lidí. Možná je vhodné připomenout si, jak na tuto otázku nahlíží sama dnešní Čína. V březnu 2014 prezident Si Ťing-pching v pařížské centrále UNESCO uvedl, že „civilizace se zrodily v odlišných barvách a tato rozmanitost učinila výměnu a vzájemné učení se mezi civilizacemi důležité a cenné“. Za druhé, „civilizace jsou si rovné a tato rovnost činí výměnu a vzájemné učení se možným“. A nakonec dodává, že „civilizace jsou inkluzivní a inkluzivnost podněcuje výměnu a vzájemné učení se mezi civilizacemi. Oceán je obrovský, protože neodmítá žádnou řeku.“ Chtělo by se dodat, že Západ se zatím až příliš často chová jako říčka, která odmítá oceán. ◀

!Argument, 4. 6. 2018

BRICS: sdílená prosperita

Na samém okraji zájmu západních médií proběhl minulý týden v jihoafrickém Johannesburgu 10. summit uskupení BRICS, tedy nejvyšších představitelů Brazílie, Ruska, Indie, Číny a Jihoafrické republiky. Summit byl významný nejen proto, že byl jubilejní. Důležitý byl především proto, že přímo i nepřímo reagoval na růst globální nejistoty, která je podněcovaná akty obchodní války ze strany USA. Jestliže Evropská unie reaguje na tlak Washingtonu pokorným příslibem nákupu sójových bobů a drahého zkapalněného plynu, v Johannesburgu byla cítit jiná strategie: snaha stimulovat obchod uvnitř BRICS a posílit mezinárodní pravidla. Tento intra-BRICS obchod vzrostl z 567 miliard dolarů v roce 2010 na loňských 744 miliard – což bylo víc, než očekávali optimisté. Ovšem, jak během summitu zdůraznil čínský prezident Si Ťin-pching, základním modelem mezinárodního rozvoje a spolupráce by měla být „kooperace Sever–Jih jako hlavní kanál a spolupráce Jih–Jih jako doplněk“. Závěrečná deklarace summitu proto zdůrazňuje odhodlání států BRICS „společně usilovat o posilování multilateralismu a vlády práva v mezinárodních vztazích, a prosazovat férový, spravedlivý, vyrovnaný, demokratický a reprezentativní mezinárodní řád“.

Od statistiky k politice

Snad každý komentář týkající se uskupení BRICS připomíná, že u kolébky této organizace v roce 2001 stála studie Jima O'Neilla, pracovníka investiční banky Goldman Sachs. O'Neill použil akronym BRIC k označení skupiny čtyř rychle se rozvíjejících tržních ekonomik – Brazílie, Ruska, Indie a Číny – a zvažoval perspektivní možnost jejich začlenění do skupiny G7, tedy uskupení rozvinutých západních zemí a Japonska. V jedné z dalších studií pak v říjnu 2003 O'Neill spolu s dalšími spolupracovníky propočítal, že za 50 let se státy BRIC „mohou stát největší silou ve světové ekonomice“ a „za méně než 40 let souhrn ekonomik BRIC může být větší než skupiny G6“ (Francie, SRN, Itálie, Japonsko, Velká Británie a USA).

Představitelé zemí BRICS se začali scházet napřed na nižší úrovni – ministři odpovědní za hospodářství svých zemí, kteří se separátně sešli

na Petrohradském ekonomickém fóru v roce 2006. O tři roky později se v Jekatěrinburgu konal první summit BRIC. Od roku 2011 je členem skupiny i Jihoafrická republika a začal se užívat rozšířený název – BRICS. Rozšířené uskupení pěti států se začalo vymykat původním představám Jima O'Neilla.

Popravdě – je to zvláštní, podivné až absurdní. Někdo stojící mimo politiku napíše odborný článek a nejvyšší představitelé pěti velkých zemí ze tří kontinentů se začnou scházet. Zastupují přibližně 43 % světové populace žijící na 26 % pevninského povrchu planety a produkující 19 % globálního hrubého domácího produktu. A hlavní je ekonomická dynamika: za posledních deset let státy BRICS přispěly více než 50 % ke světovému hospodářskému růstu. Toto uskupení přežilo v dělné atmosféře ústavní převraty v Brazílii a Jihoafrické republice. Přitom v onom prvním případě, v Brazílii, byl převrat spojen s výraznou změnou ideově-politického směřování. Zdá se, že Jim O'Neill dokázal to, co je snad každého společenskovědního právníka: předpověděl budoucnost. Ukázal na jevy, které byly v roce 2001 ostatním lidem skryté. A které neměly jen statistický význam v podobě součtu nesourodých politických veličin. Možná nepředpověděl rodící se společný zájem, který je odlišný od zájmů jiných celků, ale podnítl jej. V této chvíli se ovšem zdá, že autoři analýzy z roku 2003 sice očekávali politické problémy zemí BRIC „během několika desetiletí“, ale bude to sebestředný Západ, kdo si bude muset zvyknout na čínský socialismus a ruskou verzi liberalismu.

Jiný typ organizace

Odolnost uskupení BRICS vůči ekonomickým a politickým bouřím není dána jen společným obecným zájmem. Její zdroje se snadno ukážou při porovnání s Evropskou unií: BRICS si nestaví ideologické cíle, jako je „evropské občanství“, a nebudeje stále bobtnající byrokratické struktury. Nevymýšlí nadstátní instituce s odtrženým rozhodováním, které se ve svém důsledku podřizují nejmocnějším členským státům a snadno se zacyklí při hledání řešení podružných problémů. BRICS ve svém úsilí o sdílenou prosperitu postupuje konsulárně, dělá ty kroky, s nimiž souhlasí všichni. Vzájemně výhodná spolupráce je důležitější než formální integrace. To je sice pomalejší postup než diktát Bruselu či Berlína, ovšem jistější. Tyto odlišnosti BRICS od EU jsou příznačné i pro asijské

mezinárodní organizace, jako je ASEAN, Sdružení národů jihovýchodní Asie, či APEC, Asijsko-pacifické hospodářské společenství.

Prvním společným projektem BRICS se stala těžba zlata na Sibiři – investice před zahájením těžby by měla činit půl miliardy dolarů. I když na summitu v Johannesburgu Vladimír Putin tlumil obavy z útoku na dolar jako globální měnu, BRICS podněcuje obchod v národních měnách. Stojí v první linii boje za reformu Mezinárodního měnového fondu a zároveň vytváří jejího konkurenčního partnera v podobě Nové rozvojové banky. Je vhodné připomenout, že v Nové rozvojové bance má každý člen jeden hlas bez práva veta. Banka se zaměřuje především na infrastrukturní projekty v rozvojovém světě, což bylo též jedno z hlavních témat johannesburského jednání ve formátu BRICS+. Ostatně celý summit proběhl pod heslem „BRICS v Africe: Spolupráce pro sdílený růst a prosperitu ve 4. průmyslové revoluci“. To se týkalo především Africké unie, jejíž současný nejvyšší představitel Paul Kagame, rwandský prezident, se jednání BRICS účastnil. Na jednání BRICS byl ale přizván i současný předseda Organizace islámské spolupráce, turecký prezident Recep Erdoğan.

Pocta člověčenství

Desátý summit BRICS se sešel ve dnech, kdy si část světa připomněla sté výročí narození Nelsona Mandely. Účastníci summitu v preambuli závěrečné deklarace vzdali hold tomuto člověku, který svým osobním hrdinstvím změnil dějiny: přihlásili se k jeho hodnotám i dílu, včetně „prosazování kultury míru ve světě“. Stojí za to si při této příležitosti připomenout Mandelův projev z února 2005 v Londýně, v němž zdůraznil potřebu spravedlivého obchodu, což je dnes tváří v tvář americkému úsilí o ekonomickou hegemonii a při snaze BRICS prosadit globální hospodářský multilateralismus mimořádně aktuální. Mandela podtrhl často opomíjenou velkou pravdu, že neexistují pouze „věžňové svědomí“, ale i „věžňové chudoby“. Připomněl, že „překonání chudoby není gestem charity. Je to akt spravedlnosti. Jedná se o ochranu základního lidského práva, práva na důstojnost a slušný život. Pokud chudoba přetrvává, není skutečná svoboda.“

Mandelovo sociálně-politické krédo, jeho úsilí sjednotit politické síly bojující proti útlaku a vykořisťování, a to včetně komunistů, nese

smutný nádech věčnosti. Doprovází lidské dějiny v postavách antického Spartaka i čínského Sunjatsena až po zápasy zatím bezejmenných hrdinů dnešních dnů. Jako by se v osudech těchto protagonistů historie odrážela nenaplnitelnost mravních ideálů. A možná, že se v těchto osobnostech zrcadlí vlastní podstata lidství. ◀

!Argument, 30.7.2018

Východ roku 2018

A už je to tady zase: podle oficiálního oznámení prodloužila ve čtvrtek 13. září Rada Evropské unie sankce proti Rusku. Den předtím bylo v Praze přijato Prohlášení nejvyšších ústavních činitelů po jednání k zahraniční politice, podle kterého „v případě sankčního režimu EU vůči Ruské federaci ústavní činitelé konstatovali, že důvody, které k zavedení sankcí vedly, trvají, a vyzvali k naplnění Minských dohod všemi zúčastněnými stranami“. Zdánlivě tedy čeští politici předběhli Brusel, ovšem podle dostupných údajů již 5. září stáli představitelé 28 zemí Unie tak trochu v skrytu přijali rozhodnutí o prodloužení sankcí. Podivná hra pokračuje.

Důvody trvají

Poprvé vyhlásila Evropská unie ekonomické sankce vůči Rusku v prosinci 1999 v souvislosti s válkou v Čečensku. O vysoce humanitární povaze tohoto rozhodnutí svědčí fakt, že se tak stalo několik měsíců po útoku NATO proti Jugoslávii. Sankce byly v platnosti do července 2000. Ty současně nastartoval Brusel ruku v ruce s Washingtonem v březnu 2014 v souvislosti s připojením Krymu k Rusku a válkou na východě Ukrajiny. Sankce pak byly a stále jsou periodicky prodlužovány a někdy i rozšířeny. Dnes se týkají 155 občanů Ruské federace a 44 ruských firem. V březnu 2017 na zasedání Rady pro zahraniční věci EU schválili ministři zahraničí členských států pětibodový návrh vysoké představitelky Unie pro zahraniční věci a bezpečnostní politiku Federicie Mogherinové, který měl dodatečně dát sankcím koncepční podobu politiky vůči Rusku. Podle tohoto projektu je mimo jiné podmínkou pro jakoukoli podstatnou změnu politiky Evropské unie vůči Rusku plnění Minských dohod. Zároveň se prý Evropská unie bude selektivně angažovat spolu s Ruskem tam, kde má Unie své zájmy. A také bude podporovat mezilidské kontakty, „investovat“ do budoucí generace, podporovat občanskou společnost v Rusku, což určitě není myšleno jako vměšování do vnitřních záležitostí například v době voleb.

Požadavek plnění Minských dohod je samozřejmě oprávněný, v politice Bruselu ovšem dostává hořkou příchuť přinejmenším ze tří důvodů.

Přede-vším současné problémy s Ukrajinou nezačaly připojením Krymu k Rusku či zmíněnou válkou, ale svržením demokraticky zvoleného prezidenta. Na tomto převratu se aktivně podílely některé západní mocnosti, které dnes moralizují. Zadruhé, sankce za neplnění Minských dohod by mohly vypadat jako projev spravedlivé politiky, kdyby nebyly obráceny jen proti Moskvě, ale také proti Kyjevu. Nikdo nemůže popřít, že celou řadu částí Minských dohod neplní současná vláda Ukrajiny – například závazek provést ústavní reformu s cílem decentralizace a přijetí právních norem o zvláštním postavení okresů Doněck a Luhansk s místní samosprávou, přičemž jejich obsah má být dohodnut se zástupci těchto okresů. A zatřetí je pravda, jak praví výše zmíněné Prohlášení, že „důvody, které k zavedení sankcí vedly, trvají“. Především trvá neschopnost Washingtonu a Bruselu pochopit, že sankce nejsou nástroj, kterým by mohla být politika Moskvy změněna.

Ekonomické fórum

Ekonomické sankce jsou vždy velmi problematický krok. Snaží se podlomit legitimitu nechtěné vlády tím, že ohrozí kvalitu života širokých vrstev obyvatelstva, které se pak oboří na svoji vládu. V případě Ruska ale bylo zavedení sankcí spojeno s nárůstem popularity Vladimíra Putina, protože většina Rusů pociťovala zavedení sankcí jako křivdu. Obecně pak sankce mohou být úspěšné, když se jich účastní všichni hlavní hráči – když blokované zboží a služby nemůže nikdo nahradit. A ještě něco je důležité: odvetná opatření postižené země nesmí být pro iniciátory příliš ztrátová.

Propad ruské ekonomiky po roce 2014 byl způsoben jak sankcemi, tak i prudkým poklesem ceny ropy. V této chvíli je ale důležité jedno: po několikaletém propadu se ruský hrubý domácí produkt stabilizoval a začíná dokonce růst. Dá se spočítat, že Rusko potřebovalo na přizpůsobení se nové situaci tři roky. Tabulka připravená podle databáze Mezinárodního měnového fondu ukazuje meziroční změny hrubého domácího produktu Ruské federace. Je samozřejmě pravda, že Rusko na sankcích trátilo, a to zvláště v oblasti dovozu špičkových technologií a přímých investic. Naučilo se ale nahrazovat dovoz – a postupně se rozhoupalo k tomu, co bylo už nejméně dvě dekády jasné, ale co se moskevské prozápadně orientované části politické a

ekonomické elity zdráhaly udělat: Rusko obrací pozornost na východ, především k Číně.

rok	2013	2014	2015	2016	2017	2018
změna v %	1,8	0,7	-2,5	-0,2	1,5	1,7

Čína se stala největším obchodním partnerem Ruska. Podle nejnovější ročenky ruského federálního statistického úřadu činil v roce 2000 obrat zahraničního obchodu Ruska a Číny 6,2 miliardy dolarů. O pět let později byl 63,5 miliardy. Loňský meziroční nárůst činil 20,8 %. Podle informací, které zazněly minulý týden ve Vladivostoku na Východním ekonomickém fóru, by letos měl vzájemný obchod těchto dvou zemí poprvé překročit 100 miliard dolarů. Po dostavění plynovodů a ropovodů, ale i rozšíření ruské flotily tankerů na dopravu ropy a stlačeného plynu lze během dvou let očekávat další skokový nárůst.

Jen za loňský rok stouply čínské investice v Rusku o 72 %. Připravuje se společná stavba železniční trasy pro vysokorychlostní vlak, tedy vlak jedoucí nejméně 250 kilometrů za hodinu, z Charbinu do Vladivostoku a z Moskvy do Kazaně. Tato skutečnost symbolizuje dramatické změny, které probíhají ve světovém uspořádání. Bylo to totiž Rusko, které na přelomu 19. a 20. století stavělo v Číně takzvanou Mandžuskou železniční magistrálu. Dnes je to Čína, která je supervelmocí ve stavbě komunikací. Stačí připomenout, že ve Francii, která byla pionýrem ve stavbě rychlodrah, jich bylo od osmdesátých let minulého století postaveno o něco více než 2,6 tisíc kilometrů. V Číně se dnes vysokorychlostní vlaky prohánějí na trasách dlouhých přes 20 tisíc kilometrů – a každoročně se uvádí do provozu dva tisíce kilometrů nových tratí pro rychlovlaky.

Diskuse i uzavřené dohody na zmíněném Východním ekonomickém fóru se týkaly celé řady nových společných celostátních i regionálních projektů realizovaných Ruskem ve spolupráci nejen s Čínou, ale i Japonskem a Jižní Koreou. Fóra se kromě ruského prezidenta účastnil i čínský prezident Si Ťin-pching, japonský premiér Šinzó Abe a jihokorejský předseda vlády Lee Nak-yeon. Plus rozsáhlé delegace – přes tisíce lidí z Číny, téměř 600 z Japonska, přes 300 z Jižní Koreje a 12 ze Severní Koreje... Pro dokreslení atmosféry lze uvést, že během veřejné konfe-

rence zmíněných čtyř nejvýznamnějších hostů navrhl ruský prezident japonskému premiérovi uzavření mírové dohody bez předběžných podmínek. Sedmdesát let trvající jednání o uzavření míru po 2. světové válce naráží na spory kolem čtyř malých ostrovů. Vladimír Putin navrhl obrátit pořadí – uzavřít mírovou dohodou a pak se bavit o drobnostech. Tokio zřejmě na takovýto krok ještě není připraveno. Ale právě takovéto velice prosté akty lámou stereotypy v myšlení, které často blokují zlepšení vztahů víc než samotný obsah sporných otázek. Obdobně jako je tomu v případě započatého velmi nadějného jednání nejvyššího severokorejského představitele s jihokorejským a americkým prezidentem.

Vojenská cvičení

Americký prezident Barack Obama 28. září 2015 ve svém vystoupení v OSN hodnotil protiruské sankce jako úspěch. Mimo jiné mluvil o tom, že „sankce vedly k odlivu kapitálu, uzavírání ekonomiky, pádu rublu a emigraci vzdělanějších Rusů“. Zdálo by se, že je Rusko na kolenou. Jenže dva dny po tomto Obamově vystoupení začala mimořádně efektivní i efektivní operace ruských ozbrojených sil v Sýrii. Ta mluví o revitalizaci Ruska, což nesvědčí o dobré informovanosti Bílého domu.

V tyto dny končí největší vojenské cvičení Ozbrojených sil Ruské federace za celou dobu jejich existence. Jedná se o vševojskové manévry, které mají ukázat propojenost všech druhů vojsk na strategické úrovni a jejich schopnost přesunu na velké vzdálenosti. Podle dosavadních informací v první části manévrů byl kladen důraz na prozkoušení protivzdušné obrany a výsadkových jednotek rychlého nasazení. Cvičení se odehrává na Sibiři a Dálném východě, ovšem více propagandistického hluku vyvolalo na Západě než na Východě. Možná i proto, že se znovu potvrdilo, že rozšiřování NATO na východ má stejný geopolitický efekt jako zavádění protiruských ekonomických sankcí: prohlubuje spojenectví Moskvy a Pekingy.

Cvičení Východ-2018 se vedle mongolské jednotky účastní více než tři tisíce vojáků Čínské lidové osvobozené armády. Nejsou to první společné manévry. Už v roce 2003 se uskutečnilo první protiteroristické vojenské cvičení států Šanghajské organizace spolupráce. Od roku 2005 probíhají pravidelná společná dvoustranná vojenská cvičení pozemních vojsk střídavě na území Ruska a Číny. Cvičení Mírová mise

2007 přivedlo čínské vojáky a tanky k Čeljabinsku, tedy na východní úpatí pohoří Ural; obdobně tomu bylo i v roce 2013. Od dubna 2012 provádí Rusko a Čína společné manévry válečného námořnictva, napřed ve Žlutém moři, ale už i v Japonském a Jihočínském moři. Loni se tři vojenské lodě Číny účastnily společného cvičení s ruskými námořníky v Baltském moři a následně i vojenské přehlídky v Petrohradě.

Přes veškerou snahu Západu se Rusko nedostalo do izolace. Navíc souběžný tlak na Čínu nutí stát s největší ekonomikou světa a zemi s nepřekonatelným raketojaderným arzenálem ke stále těsnější spolupráci. Málokdy se vidí tak hluboké a tak dlouhodobé nepochopení povahy mezinárodních vztahů, jako v této souvislosti předvádí Západ. Z hlediska stanovených protiruských (a často i protičínských) cílů je jeho politika nejen neefektivní, ale přímo kontraproduktivní. V pozadí této prapodivné aktivity Washingtonu a Bruselu je neporozumění povaze globálních proměn: ani vojenský, ani ekonomický tlak nemohou vrátit situaci do doby před historicky bezprecedentní rozmach Číny. Peking nepřistoupí na západní geopolitické hry – a tento fakt nebude pouhým dalším doplňkem západocentrického uspořádání mezinárodních vztahů. Tento fakt povahu tohoto uspořádání už nyní zásadním způsobem mění. ◀

!Argument, 17. 9. 2018

Diplomacie jako judo

!Argument: V reakci na vypovězení ruských diplomatů z 27 zemí Rusko začalo vypovídat stejný počet diplomatů, kolik jich vyhostily dané státy. Už bylo vypovězeno 60 amerických diplomatů a na základě veřejného hlasování byl k uzavření vybrán generální konzulát USA v Petrohradě. Pokládáte takový postup za přiměřený?

Oskar Krejčí: Je logický, vyplývá z tradice. Je tu ale otázka, co bude následovat. Rychlost a razance při jednání západních zemí naznačuje, že zde byl dopředu připraven scénář akcí, který jistě počítá s ruskou zrcadlovou odpovědí v duchu starozákonního „oko za oko“.

!A: Mluvíte o možném scénáři. Ten by však měl mít nějaký cíl.

O. K.: Měl, i když při iracionalitě současné politiky...

!A: Ale stejně, dovedete si představit nějaký takový cíl?

O. K.: Dvě nezavršené protiruské aktivity jsou dlouhodobě vidět. Je tu snaha znemožnit konání fotbalového mistrovství světa v Rusku. Od poloviny roku 2015 je jasné, že se o fotbalové hřiště vede tvrdá hybridní válka. Pak je tu snaha zablokovat dostavbu plynovodu Severní potok 2. Snížení dodávek ruského plynu do Evropské unie je předpokladem nákupu dražšího amerického plynu. Navíc je třeba udržet ve hře Kyjev, zabezpečit politické a finanční investice USA na Ukrajině – vydírat Rusko pomocí tranzitních zemí je nejen politicky výhodné, ale někdy i lukrativní.

!A: Jestli vám rozumím, nepokládáte v této situaci prostou reciprocitu v odpovědi na vyhoštění ruských diplomatů za jedinou možnou reakci. Byla možná jiná alternativa? To si myslíte, že Moskva měla odpovědět v duchu novozákonního „vy po mně kamenem, já po vás chlebem“?

O. K.: Zatím má diplomatická roztržka podobu boxerského utkání, kdy za tvrdým úderem následuje stejně tvrdý protiúder. Jenže odpradáвна každý vojevůdce, který chtěl vyhrát bitvu, se staral, aby to byl on, kdo vybírá bojiště. V politice je úspěch velice často založen na tom, že si necháte od protivníka vnutit pravidla. Jiným příkladem může být judo.

V boxu i zásah do krytu pomáhá útočníkovi udržet stabilitu. V judu jde o to odklonit vpád protivníka tak, aby se jeho osa vyklonila a energie jeho útoku se dala obráncem využít pro vlastní prospěch.

!A: Dobře, a jaký význam mají tyto poznámky pro současnou situaci?

O. K.: Diplomacie je nástroj k jednání mezi státy. Význam diplomacie tedy roste v době krize. Dnes jsme ale svědky toho, že v této krizi je diplomacie cíleně ničena. Diplomacie degenerovala do podoby sluhy propagandy. Je sporné, zda má cenu odpovídat formou čisté reciprocity, jestliže bude následovat další propočitatelný destruktivní úder směrem k naplnění pravděpodobného scénáře. Mnohem efektivnější by mohlo být smířit se s faktem, že nástroje klasické diplomacie mají dnes mnohem menší význam než v minulosti. Akceptovat aroganci západních velvyslanců, kteří ignorují pozvání na ministerstvo zahraničí, a prostě je nezvat. Snižit politické aktivity diplomatů směrem na Západ na protokolární minimum. Zvat západní diplomaty, jen když je to opravdu nutné, a v co nejnižší funkci a hodnosti. Snižit vlastní politicko-diplomatické a vojensko-diplomatické stálé zastoupení na Západě, položit důraz na ekonomickou diplomacii. Doba se změnila: přímá komunikace mezi politickými centry a nejvyššími představiteli států dala možnostem diplomatického jednání novou podobu; oproti renesanci, kdy vznikly stálé zastupitelské mise, se změnila náplň práce akreditovaných diplomatů.

!A: Myslíte si tedy, že není správné vyhošťovat diplomaty?

O. K.: Je to krajní forma, která by měla být – pokud nesměřujeme k hluboké krizi – používána po konkrétním prokázaném porušení vídeňské

úmluvy. Dnes jsou ale diplomaté pouhou hříčkou v širší politické nátlakové hře. V současné situaci by asi nová vláda, která bude ustanovena po inauguraci prezidenta Vladimíra Putina, měla posoudit rentabilitu současné diplomacie. Potřebuje Rusko diplomatické zastoupení u Evropské unie? Existuje nějaká zahraniční politika EU? Je tato politika jiná než politika Washingtonu či NATO? Nestačilo by u Unie jen obchodní zastupitelství? Na co je v této fázi vztahů stálé zastoupení u NATO, když se Brusel k ruským vojenským diplomatům chová jako k rukojmí? Existuje nějaké téma, které se nedá řešit ad hoc vyslanými diplomaty či přímým jednáním například náčelníků generálních štábů či šéfů zpravodajských služeb, když koncepční vztahy prostřednictvím stálých zastupitelských misí nelze navázat?

!A: To zní opravdu radikálně!

O. K.: Jenom zní. Summity Rusko–EU přestaly být svolávány; ostatně výsledky těch uskutečněných se blíží nule. Jsou to ztracené peníze, čas a energie. Navíc porady velvyslanců členských zemí EU v Moskvě jsou velice často využívány k radikalizaci protiruských postojů, a to již poměrně dlouhou dobu. Nebo jinak: ve čtvrtek na Euronews ukazovali mapu, která znázorňovala místa plánovaného posílení schengenské hranice. Jednalo se o Finsko, pobaltské státy a Polsko – tedy nejde o ochranu vůči současné nežádoucí migraci z jihu, ale proti Rusku. Dohoda s EU není možná bez dohody s NATO, dohoda s NATO není možná bez změny politiky USA. Diplomatické umění získává novou podobu.

Žijeme v době, kdy funkci poradců prezidenta, kterou kdysi zastávali velikáni tipu Henryho Kissingera či Zbigniewa Brzezinského, plní Jared Kushner. Znalosti jsou nudná přítěž, zkušenosti jsou brzda. Důležité jsou domácí, vnitrostátní emoce, ne nějaká teorie mezinárodní politiky. Britského ministra zahraničí můžete obléct do fraku a dát mu motýlka, stejně nebude chápat význam diplomacie v klasickém smyslu, bude postrádat noblesu, umění vyjednávat a snahu problémy řešit. V této fázi krize vztahů Rusko – Západ je zřejmé, že neexistuje jiný nástroj řešení problémů než přímé jednání Vladimíra Putina a Donalda Trumpa. K umění diplomacie patří i schopnost čekat. V politice nic není věčné.

!A: Domníváte se, že se po vzájemném vyhoštění diplomatů zhorší česko-ruské vztahy?

O. K.: V Moskvě se asi nově objeví otázka jejich funkce. Česko je dnes geopolitickým minimem státnosti. Podívejte se na mapu: je kotlinou mezi Berlínem a Vídní. Všechny významné geopolitické osy Česko míjejí. V Číně je přibližně 15 měst, která mají více obyvatel než celé Česko; metropolitní region Jing-Jin-Ji má více než desetinásobek počtu obyvatel Česka. Proč se trápit s Českem? Vystoupení premiéra v současné krizi ukazují, že zahraniční politika je pouze nástrojem k sebezprezentaci některých lidí, prostředkem řešení vlastních vnitropolitických problémů. Plus pomůcka, jak neustále ujišťovat západní mocnosti o své loajalitě. Pohled na většinu televizních vyjádření českých poslanců ukazuje, že je ztrátou času s nimi vést jakýkoliv dialog. Nedávno jsme to přece zažili. Jsou to politici, kteří budou do poslední kapky krve hájit tezi, že výstavba americké vojenské základny je jedinou naší možnou záchranou před blížícími se raketami z Íránu a Severní Koreje – dokud z Washingtonu neoznámí, že byl projekt radaru v Česku odtrouben. Je tomu tak i proto, že vymezení národních zájmů a jejich obhajoba je mnohem obtížnější než servilita vůči mocným. A je také riskantnější. Politická a vojenská diplomacie v takové zemi má jen formálně-reprezentační funkci, v zásadě je to ale plýtvání prostředky.

!A: Ovšem zprávy BIS upozorňují na velkou zpravodajskou aktivitu Ruska a Číny u nás. Na tuto skutečnost mnozí politici v minulých dnech upozorňovali. Nepodceňujete toto nebezpečí?

O. K.: Zpravodajské služby jsou mimo jiné byrokratickou organizací. Jako takové mají pud sebezáchovy a přání růst. Kdyby napsaly, že je vše v pořádku, jejich rozpočet by se mohl zmenšit. Navíc se pohybujeme v kruhu: zpravodajské úkoly jsou zadávány podle ideologických a sponeckých priorit. V dnešní atmosféře bude dotaz ruského diplomata na podmínky stavby jaderné elektrárny vydáván za špionáž. Zvláště když tu je konkurenční investiční zájem Velkého bratra. Se smutkem musím konstatovat, že v zemi, jako je Česko, žádné skutečně hodnot-

né strategické informace žádná zpravodajská služba nemůže získat. Nejsou tady.

!A: Mluví se však o tom, že se Moskva pokouší přes země, jako je Česko, rozbít jednotu Evropské unie.

O. K.: A to se dělá jak? Opravdu si myslíte, že nás někdo v Bruselu bere vážně? Premiér na večeri během summitu pronese několik vět, pak se s tím doma před novináři pochlubí – a čeho bylo dosaženo? Malé země, jako jsou Česko a Slovensko, si mohou vyjednat názvy sýrů, nebudou ale přizvány k utváření státu Kosovo, nemohou zablokovat nesmyslné migrační kvóty či zastavit sankční politiku vůči Rusku. Pochybují, že to v Moskvě nevědí.

!A: Předpokládáte tedy, že v této diplomatické roztržce Moskva ještě neřekla poslední slovo?

O. K.: To, co uvádím, je jen teoretický model pro dobu, kdy se prudce mění pojetí a nástroje diplomacie. Mocnosti jako Rusko se ale příliš často snaží „zachovat si tvář“ a jednají stereotypně, aby to každý okamžitě pochopil. I když – občas se objeví politici, kteří mají rádi judo. ◀

!Argument, 30. 3. 2018

Trumpova globální džungle

První, na co je třeba zapomenout při pohledu na současný styl zahraniční politiky Bílého domu, je vyhodnocování slov a činů podle klasických zákonitostí geopolitiky: Donald Trump nedělá tradiční politiku, on především vede obchodní válku. A za rok a půl uhrál už pěknou řádku miliard dolarů pro státní pokladnu USA. Tato válka se vede po dvou propojených liniích, což někdy klame.

►Přímé požadavky na podnikatelské subjekty, jako je banka v Macau či společnost ZTE za to, že nějak porušily americké zákony. Uvalování cel (ale i jejich odpouštění) je politickým nástrojem k vytváření ekonomického zisku. Do stejné skupiny patří i požadavek, aby Peking snížil svůj obchodní přebytek o 200 miliard dolarů; tento výkřik je sice absurdní, avšak plní roli při formování nátlakové atmosféry.

►Politické sankce mají povětšinou tentýž obchodní motiv, ovšem nepřímo. Takto se vede pomocí zdánlivě bezpečnostními zájmy motivovaný útok na plynovod Severní potok 2, jehož cílem je vytvořit v Evropě podmínky pro prodej dražšího amerického plynu. Obdobně lze zaznamenat útoky na ropu, jejíž cena se zvyšuje na hladinu výhodnou pro netradiční těžaře v USA, ale i jiné komodity. Americké, nikoliv evropské, „politické“ sankce jsou voleny tak, aby ve svém důsledku přinesly ekonomický zisk. Ten ovšem může být krátkodobý.

Oba tyto nástroje používala i vláda Baracka Obamy. Už tehdy začalo být zřejmé, že Washington povyšuje vnitrostátní právo USA nad mezinárodní právo. V případě Trumpa je ale patrný posun: nejedná se o doplněk k politickým hrám, jeho cílem není bezprostředně vylepšit aktuální politické postavení USA, ale zvýšit výkonnost americké ekonomiky či prostě jen zisky. Nebo možná jen stabilizovat americkou ekonomiku, především její finanční struktury. Když se v obchodní válce bude dařit, i ti, co dnes USA haní, se časem s prosíkem a v předklonu vrátí k bohatému americkému stolu.

Business as usual

V Trumpově světě je zahraniční politika forma podnikání. Je-li tomu tak, pak podle slov Irvinga Kristola, což byl guru amerického neokonzerva-

tismu, podnikat se dá v USA s trojím morálním krédem. Protestantská etika zvěstuje drobným výrobcům a námezdním pracovníkům, že zisk je boží odměna za poctivou dřinu jednotlivce. Technokratická etika učí korporativní disciplíně ve velkých firmách, kdy se vyžaduje solidarita zaměstnanců s podnikem, přesněji s jeho manažery a potažmo vlastníky. Třetí zdůvodnění formy a výsledku podnikání v americkém kapitalismu nabízí dravým podnikatelům sociálně darwinistická etika. Podle tohoto kodexu je život, a tedy i podnikání, spojen s bojem, který má charakter nelítostného přírodního výběru. Tato selekce vystupuje jako nejlepší možný nástroj uspořádání individuálních aktivit, spravedlivý způsob rozdělování bohatství pomocí svobodné konkurence.

Donald Trump je podnikatel třetího typu. V jeho vizi nelítostného světa ovládaného sociálně darwinistickými zákonitostmi není nepřítelem jen konkurent. Také partner je problém, protože se chce dělit o společný zisk. A každý šidí. Proto je nutné spravedlivou – tedy pro USA co nejvýhodnější – dělbu kořisti vybojovat i ve sváru se společníky. Ve světové džungli se obchodní válka nevede jen s Čínou a Ruskem, ale i s partnery z Evropské unie či NATO. Je třeba nakupovat americké produkty. Také zbraně jsou pro podnikatele především zbožím, proto je nutné zvýšit vojenské výdaje evropských partnerů na dvě procenta hrubého domácího produktu. Ovšem apoliticky přehlížet funkci zbraní znamená zakládat konflikt.

Homo homini lupus

Zákonitosti mezinárodní politiky opravdu utvářejí svět, který dává více za pravdu Charlesi Darwinovi než Immanuelu Kantovi. Ostatně i Thomas Hobbes, velký skeptik pokud jde o povahu politického člověka, svoji vizi, že člověk je člověku vlkem, spojoval spíše s jednáním států než s chováním jednotlivců. Ve světě žijícím podle zákonitostí sociálního darwinismu neexistuje jiné skutečné vítězství než totální porážka protivníka. Diplomatický kompromis je dočasný, přičemž i ten je nutné vždy vydávat za vlastní vítězství. Reklama je stejně důležitá jako výroba, u špatných produktů je reklama dokonce důležitější. Dohody dvou korejských vůdců, které tlačí Washington ke změně jeho dosavadní linie, jsou představovány jako zásluha amerického prezidenta. Zároveň ale nestačí, aby se Severní Korea zřekla jaderných zbraní, je nutná americ-

ká kontrola všeho vojenského v dané zemi. Proto je nezbytné vydávat dvojsmyslná prohlášení o podobě osudu KLDK a Libye. A jakmile to jen trochu jde, vypoví se smlouva s Íránem. Ve světě dravých sobců se každý musí starat sám o sebe, přírodní výběr přece nezná žádné mezinárodní právo. Narůstá chaos, a to simultánně na několika místech planety. Ideální prostředí pro politické podnikatele sázející na právo silnějšího. Zmatek je situace, kdy se nemusejí platit dluhy.

Nabízí se otázka, zda za tím vším není nějaká Velká strategie. Vždyť v narůstajícím zmatku se dají připravit nestandardní změny. Třeba jako usmíření na Korejském poloostrově. Nebo kompromis na Středním východě, kde po přesunu velvyslanectví USA do Jeruzaléma slibuje Washington novou velkou mírovou iniciativu. Chaos umožňuje prorážet stereotypy, zmást lobby, ještě více poplést novináře, kteří už nečtou knihy, ale twitter. Jenže podnikatelský styl Donalda Trumpa není Velkou strategií, ale uspěchaný risk. Navíc je zřejmé, že Bílý dům více pozornosti věnuje odrazu svých činů na domácí půdě než v mezinárodních vztazích. I když nelze vyloučit žádnou možnost, nezdá se, že by Trump byl velkým politickým konspirátořem ve jménu míru.

Kdo seje vítr...

Do světa moderních technologií se vrací politika, podle níž má stát právo na obchodní i krvavou útočnou válku, protože se přece stará jen a jen o své zájmy. V narůstajícím chaosu se však pod tlakem Washingtonu sdružují k obraně státy, které se ještě před pár měsíci hádaly. Zatím to vypadá, že například výsledkem Trumpovy nespoutané snahy využívat neférové postavení dolaru ve světě bude urychlování takových procesů, jako je přechod k mezistátnímu obchodu v národních měnách. I ospalý starý světadíl se pomalu vrací od utopie k de Gaullovi vidění Evropy. Stojí za to ocitovat řetězení slova francouzského prezidenta Emmanuela Macrona, která přednesl 25. května na ekonomickém fóru v Petrohradě: „Myslím, že chyba, která se dělala posledních 20 let, řeknu otevřeně, byla v tom, že jsme prostřednictvím NATO neplnili zcela závazky, které byly přijaty v určitý čas. To vyvolalo zákonitě obavy Ruska. Nevytvořili jsme prostor důvěry, které Rusko mělo právo očekávat, což si také vnutilo obavy.“ Za takové věty se v Česku uvaluje veřejnoprávní klatba a věční disidenti jako Jan Schneider nesmějí na obrazovku.

Podoba světové politiky a sociálně darwinistického podnikání není malá. Stamiliony mrtvých ve válkách mezi státy na cestě k tomu, čemu se říká moderní civilizace, nemluví příliš ve prospěch druhového označení *homo sapiens sapiens*. Až na konci 19. století začalo velké hledání praktické cesty, jak zbavit státy práva na bezohlednou útočnou válku, jak nalézt někoho, kdo by nahradil praxi, podle níž je stát soudcem ve vlastní při. Začalo se směřovat k pravidlům, kdy mezinárodní politika přestala být sférou, kde platí jediná norma – právo silnějšího. Teď ovšem hrozí sociálně darwinistická recidiva. Donald Trump během své podnikatelské kariéry čtyřikrát vyhlásil bankrot – a vždy jako byznysmen přežil. Když zkrachuje firma obchodující s nemovitostmi, je to ale něco jiného, než když díky neumětelství při řízení supervelmoci zkolabuje světový politický systém. Ať v malé či velké zemi, vláda oligarchů představuje problém. ◀

!Argument, 30. 5. 2018

Památce manželů Rosenbergových

V úterý uplyne 65 let od chvíle, kdy byli v americké věznici Sing Sing popraveni Ethel a Julius Rosenbergovi. Ethel bylo v době poprav 37 let, jejímu muži 35. Odsouzení byli za špionáž ve prospěch Sovětského svazu. Do Moskvy prý předali informace o nové vojenské technice, hlavně zprostředkovali informace o projektu Manhattan – o výzkumu a výrobě jaderných zbraní v USA. Odsouzení se opíralo především o svědectví bratra Ethel, který spolupracoval se sovětskou rozvědkou, a zajistil si tak pro sebe nižší trest a milost pro svoji manželku. Řada důkazů ovšem u soudu nemohla být použita, neboť byla získána cestou, která byla tehdy ještě aktivně využívána americkou stranou ve zpravodajských hrách.

Špionážní činnost Ethel nebyla nikdy prokázána. To platí i poté, kdy se archivy na obou stranách pootevřely. Prý nebyla aktivní agent, ale o špionážní činnosti svého muže věděla, což na trest smrti stačilo. Podle některých autorů byla Ethel odsouzena proto, aby byl vyvinut nátlak na jejího muže, od něhož se očekávalo vyzrazení spolupracovníků. Za milost či odložení poprav se přimlouvaly mnohé osobnosti od Alberta Einsteina po papeže Pia XII., ale i Diego Rivera či Pablo Picasso a řada dalších. Julius byl popraven první. Po jeho smrti se rabín ptal Ethel, jestli nechce spolupracovat s úřady a zastavit tak vlastní popravu. Podle The New York Times odpověděla: „Neznám žádná jména, která bych mohla předat. Jsem nevinná.“ Popravena byla několik minut po svém manželovi.

Mccarthismus

Byla to divoká doba. Manželé Rosenbergovi byli odsouzeni v srpnu 1950 – právě vypukla korejská válka. Podle Gallup Poll tehdy vstup USA do války podporovalo 66 % dotázaných Američanů. Na obou stranách železné opony byli loveni faktičtí i domnělí špioni, tresty byly nesmlouvavé. Byla to doba jistě výjimečná, i když atmosférou připomínala aktivity hnutí stoprocentních Američanů po I. světové válce; ostatně manželé Rosenbergovi byli odsouzeni podle zákona o špionáži z roku 1917. Podle jména senátora Josepha McCarthyho se onomu období po

2. světové válce ve Spojených státech říká mccarthismus. Pan senátor vše nastartoval v únoru 1950, když na schůzi Klubu republikánských žen v Západní Virginii přednesl projev, v němž zazněla slavná věta: „Mám zde ve svých rukou seznam 205 lidí – seznam jmen, s nimiž byl obeznámen ministr zahraničí jako se jmény lidí, kteří byli členy komunistické strany a kteří nicméně stále pracují a formují politiku ministerstva zahraničí.“ Rozjel se hon na čarodějnice, během kterého obě komory Kongresu zřídily výbory na vyšetřování neamerické činnosti. Manželé Rosenbergovi byli vinni už tím, že byli komunisté.

Odhady počtu lidí, kteří byli během mccarthismu zbaveni zaměstnání či vypuzeni z práce, se liší a sahají od několika set po 12 tisíc. I když čistky probíhaly ve státní správě a armádě, nejznámější se stala jména kulturních a vědeckých pracovníků – postiženi byli například herec a režisér Charlie Chaplin, spisovatelé Howard Fast, Dashiell Hammett, Langston Hughes, Arthur Miller, Clifford Odets, Orson Welles, otec jaderné bomby Robert Oppenheimer, chemik a nositel Nobelovy ceny Linus Pauling, ekonom a zakladatel *Monthly Review* Paul Sweezy, zpěváci Paul Robeson, Pete Seeger a řada dalších. Tento hon na komunisty a jejich sympatizanty ale nezačal až v roce 1950 na základě projevu senátora McCarthyho. Už v březnu 1947 podepsal prezident Harry Truman *Příkaz číslo 9835*, na jehož základě začaly prověrky loajality všech federálních zaměstnanců. O jejich výsledcích statistiky – alespoň ty dostupné – nemluví.

Hysterie v politice

V tomto století bylo možné zaznamenat v americké politice už dvě výrazné emotivní vlny, které jako mccarthismus zatemňovaly či zatemňují mysl, a brání tak věcné analýze a rozumnému rozhodování. První vlna se zvedla po teroristických útocích 11. září 2001 a vedla nejen k přijetí Vlasteneckého zákona z roku 2001, ale hlavně přivedla americké vojáky na bojiště v Afghánistánu a v Iráku. V hysterické atmosféře vytvořené ruku v ruce zaangažovanými politiky a médii nebylo radno říci jiný názor – podle výzkumů Gallupana začátku roku 2002 pokládalo vstup amerických vojsk do Afghánistánu za správný 93 % dotázaných; pokud se jedná o válku v Iráku, v březnu 2003 americkou intervenci podporovalo 75 % respondentů.

Druhá vlna emocí se vzedmula po prezidentských volbách, které přivedly do Bílého domu Donalda Trumpa. Někteří politici nestrávili porážku demokratické kandidátky a s nimi sympatizující média od té doby vedou brutální protitrumpovskou kampaň. Ovšem hlavním tématem je i nyní špionománie. Teď se však už neloví sovětští agenti, ale především špioni ruští. Narychlo vytvoření novinářští odborníci na zpravodajské instituce a praktiky pak tuto hysterii šíří do zahraničí a v zahraničí. Většina jejich produkce je právě tak směšná jako nebezpečná. Je to předávání politických rozhodnutí do rukou fanatiků a davu. Sám prezident mluví o nebývalém honu na čarodějnice, čímž myslí útoky na něho a jeho spolupracovníky. To je ovšem pouhá analogie. Podle kvalifikovaných odhadů bylo pravověrnými během honu na čarodějnice v 16. až 18. století v západní Evropě upáleno, umučeno či pověšeno nejméně 200 tisíc žen. Domnívat se, že dnes je lidstvo moudřejší, znamená zapomínat na holocaust ve 20. století. Samotné vyhlazování v táborech smrti neměli na starost lidé plní zjitřených citů – žádná emoce nevydrží tak dlouho jako nacistické vraždění. To se opíralo o krvelačnou ideologii a byrokraticky chladné plnění zruďných rozkazů.

Hledání historické pravdy

Veřejnoprávní mediální hysterie v Česku, která doprovází oslavy založení republiky a pozoruhodná osmičková výročí, deformuje politickou kulturu. Bez historických souvislostí a bez schopnosti procítit minulost mnozí novináři, politici, ale i historikové nehledají informace, ale soudí aktéry. Tím samozřejmě míří na jejich domnělé či potenciální politické potomky. Zpravidla tak vedou hrdinský boj na dávno opuštěných barikádách a záměrně či z hlouposti zastírají reálné problémy současnosti.

Smrt Ethel Rosenbergové byla justiční vraždou, zločinem a politickým nesmyslem – obdobně jako byla justiční vraždou, zločinem a politickou hloupostí poprava Milady Horákové. Byla to opravdu divoká i specifická doba. Pravděpodobnost, že se podobným situacím lidstvo v budoucnu vyhne, není ale při pohledu na úroveň politiků a novinářů příliš velká. Je proto nutné o těchto citlivých tématech s chladnou hlavou mluvit. Ani během studené války agenti neměli za úkol jen likvidovat protivníky. Je dobré diskutovat také o takových paradoxech, jakým je nesporný fakt, že i díky špionům se podařilo vytvořit a udržet jadernou rovnováhu,

kteřá pomohla zabránit nukleární válce. Že zpravodajské služby dodáváním přesnějších informací často situaci uklidňovaly a nejednou překážely fanatikům milujícím konečná řešení všech otázek.

Dějiny se neodvíjely tak, jak ukázal zajímavý film režiséra Phila Robinsona *Nejhorší obavy* (*The Sum of All Fears*; 2002). V něm spolupracující šéfové nepřátelských zpravodajských služeb zastavili válku mezi Ruskem a Spojenými státy, do které byly tyto jaderné supervelmoci málem zataženy státníky, kteří jednali podle zaběhlých pravidel. Dnes ovšem žijeme pozoruhodnou variantu tohoto scénáře. Na počátku roku všechny prognózy možných válek umisťovaly tu nejpravděpodobnější na Korejský poloostrov. Při pohledu na složení delegací z obou korejských států i na kariéru amerického ministra zahraničí je zřejmé, že zpravodajské služby těchto tří států odvedly mimořádně cennou práci. ◀

Argument!, 18. 6. 2018

Americké vůdcovství a Korea

Podle dostupných údajů je v současné době na Korejském poloostrově 15 jaderných náloží. Ty patří Severní Koreji, kde jsou také umístěny. V minulosti ale situace vypadala jinak. Jak uvádějí Hans Kristensen a Robert Norris ve své studii *Historie jaderných zbraní USA v Jižní Koreji*, vrcholu dosáhl počet taktických jaderných náloží na tomto poloostrově v roce 1967 – to jich zde bylo 950. Patřily Spojeným státům a byly v Jižní Koreji. Rozmístěny tam byly 33 let, v letech 1958 až 1991. Na konci tohoto období jich na Korejském poloostrově bylo „jen“ 100 a rozhodnutí o jejich stažení přijal prezident George Bush st. Důvody byly dva. Skončila studená válka. A pak – jejich funkci převzaly nukleární zbraně na letadlových lodích, jaderných ponorkách a bombardérech B-52, nemluvě o strategických raketách.

Dnes mají Spojené státy v této oblasti vojenské základny v pásu od Jižní Koreje a Japonska po ostrov Guam. Pew Research Center uvádí, že v roce 2016 bylo v Asii rozmístěno 73,2 tisíc amerických vojáků, což je víc než v Evropě, kde jich je 62,6 tisíc. V Tichém oceánu je 7. flotila námořnictva USA, největší z amerických flotil – 60 až 70 lodí, 300 letadel a 40 tisíc vojáků. Od podzimu roku 2011 vláda USA mluví o potřebě „rebalancování“ poměrů v pacifické oblasti, čímž se myslí udržení nadvlády i v době růstu moci Číny: bylo rozhodnuto rozmístit zde 60 % kapacit válečného námořnictva USA. Jenže přechod k multipolárnímu uspořádání světa nelze zastavit – jak ukazuje i právě skončené dvoudenní neformální jednání čínského prezidenta Si Ťin-pchinga a indického premiéra Naréndry Módího.

Američané v Koreji

Spojené státy jsou hlavním aktérem současného konfliktu kolem Korejského poloostrova. Možná je vhodné si též připomenout, že to byly válečné lodě USA, které se v druhé polovině 19. století snažily násilím otevřít korejské přístavy „svobodnému obchodu“ – a byly odraženy. Arbitrem v této oblasti byl Washington roku 1905, kdy tehdejší prezident Theodor Roosevelt zprostředkoval mír po válce mezi Japonskem a Ruskem, na jehož základě Koreu okupovalo Japonsko. Jak uvádí Henry

Kissinger v knize *Potřebuje Amerika zahraniční politiku?*, pronesl tehdy americký prezident památná slova: „Korea patří bezesporu Japonsku. Je pravda, že korejská nezávislost byla slavnostně zaručena smlouvou. Ale Korea samotná neuměla její platnost zaručit a je nemyslitelné předpokládat, že jakýkoli jiný stát... by pro Koreu udělal to, co Korejci absolutně nedokázali udělat sami pro sebe.“ Japonskou okupaci a anexi pak Korejci nesmírně draze zaplatili především v době 2. světové války, na což nezapomínají v žádné části Korejského poloostrova. Roku 1945 to byl americký návrh, na jehož základě byl Korejský poloostrov rozdělen na dva státy. Pak se z něj stala laboratoř studené války, a to včetně první takzvané omezené války mezi supervelmocemi.

Změní Washington svoji vojensko-politickou strategii, když se na Korejském poloostrově pokusí tamní vůdcové o usmíření? Jak budou zdůvodňovat svoji vojenskou přítomnost v této oblasti? Napětí kolem Korejského poloostrova ale neslouží jen ke zdůvodnění přítomnosti amerických vojáků. Je to také velký byznys. Odhaduje se, že jen za dodávky protiraketového systému THAAD, o nichž se rychle dohodly Soul a Washington ještě před nástupem současného prezidenta Mun Če-ina, zaplatí Jižní Korea miliardu dolarů. Právě jihokorejský prezident je hrdinou dne: on to byl, kdo obrátil kormidlo od konfrontace k diplomacii.

Oba nejvyšší korejské představitelé brilantně využili atmosféru kolem olympijských her a postavili hráz protiproudu doma i ze zahraničí, který se intenzivně snaží bránit usmíření. Obtížnější roli má jihokorejský Mun Če-in, který se snaží změnit politiku nejen doma a v Pchjongjangu, ale také ve Washingtonu. On připravuje podmínky pro setkání Kim Čong-una s americkým prezidentem Donaldem Trumpem, což je summit, kde by se mohlo rozhodnout o podmínkách denuklearizace Korejského poloostrova. Právě záruky USA, nikoliv Jižní Koreje, že Severní Korea nebude napadena jako například Irák, vyžaduje Pchjongjang jako podmínku zřeknutí se jaderných zbraní. Zdá-li se někomu, že změnu kurzu především provedl – či předstírá – předseda Státní rady Korejské lidově-demokratické republiky Kim Čong-un, je to především optický klam vyvolaný propagandou, která jej líčí v nerealistických barvách.

Nevyzpytatelné Spojené státy

Uznají Spojené státy dohody korejských států jako základ pro své jednání? A jestli ano, na jak dlouho? Nejistotu vyvolávají vzpomínky na to, jak Washington vypověděl dohody se SSSR/Ruskem o omezení systémů protiraketové obrany či úmluvy se Severní Koreou z roku 1994 o jaderném programu. Obdobně i útoky Donalda Trumpa na jadernou dohodu s Íránem ukazují, že Spojené státy jsou obtížně předvídatelný, ne-li přímo nespolehlivý partner. V případě Severní Koreje je vhodné připomenout, že odstranění některých sankcí vyžaduje souhlas Rady bezpečnosti OSN, což mohou Spojené státy zablokovat svým vetem.

Tento poněkud skeptický pohled na Spojené státy se může ve středoevropské politické atmosféře zdát radikální. V globálním měřítku ale není nikterak výjimečný. Počátkem letošního roku zveřejnila agentura Gallup výsledky výzkumu *Hodnocení světových lídrů: 2018. USA versus Německo, Čína a Rusko*, který proběhl ve 134 zemích. Více než tisíc dospělých obyvatel v každém státě odpovídalo na otázku „Schvalujete, nebo neschvalujete způsob vedení Spojených států?“. To je dotaz, který Gallup klade celosvětově více než jednu dekádu a v USA přes 70 let. Obdobně formulovaná otázka se týkala i Německa, Číny a Ruska. Globální výsledky jsou srozumitelné:

► Způsob současného vedení USA ve světě schvaluje 30 % dotázaných. To je pokles o téměř 20 procentních bodů od posledního výzkumu během vlády Baracka Obamy. Aktuální stav je menší než nejhorší výsledek z dob, kdy v Bílém domě byl George Bush ml. Nesouhlas se způsobem vedení USA vyrostl na 43 %. Uvedená současná úroveň souhlasu s řízením USA je nižší než souhlas, který byl zaznamenán v případě Německa (41 %), ale i Číny (31 %). Souhlas s vedením Ruska pak narůstá od roku 2014, to je od připojení Krymu, přičemž vystoupal na aktuální hladinu 37 % souhlasu globální veřejnosti.

Obraz USA v Evropě

Celosvětový pokles prestiže Spojených států má svoji evropskou specifikou. Zde výzkum proběhl ve 41 státech:

► Počet těch, kdo v Evropě nesouhlasí se způsobem vedení USA, od roku 2009 téměř plynule rostl a dosáhl současných 56 %; naopak

souhlas poklesl na 25 % dotázaných Evropanů (v roce 2009 to bylo 45 % respondentů). Zároveň způsob vedení Německa schvaluje 54 % Evropanů, čínský způsob vedení pak 25 % a ruský 21 % dotázaných. Výzkum ale zachytil i celou řadu dalších zajímavostí.

► Nadpoloviční souhlas s vedením USA byl zaznamenán ve třech případech – v Kosovu (souhlas 75 %; nesouhlas 13 %), v Albánii (souhlas 72 %; nesouhlas 15 %) a v Polsku (souhlas 56 %; nesouhlas 24 %).

► Všechny státy Visegrádské čtyřky se umístily v první desítce evropských zemí seřazených podle velikosti souhlasu. Maďarsko zaujalo šestou pozici (souhlas 41 %; nesouhlas 31 %). Česko¹ se umístilo na osmém místě (souhlas 38 %; nesouhlas 41 %) a Slovensko hned v závěsu na místě devátém (souhlas 37 %; nesouhlas 44 %). Až za našimi zeměmi je na desátém místě Ukrajina.

► Nejmenší nadšení se způsobem vedení USA, a to shodně na úrovni osmi procent souhlasu, sdílejí občané dvou států: Islandu (nesouhlas 77 %) a Ruska (nesouhlas 58 %). Největší nesouhlas s vedením Spojených států dávají najevo Rakušané – plných 79 % (souhlas 17 % dotázaných). Nadpoloviční nesouhlas u veřejnosti s vedením USA byl však zaznamenán i ve Velké Británii, Francii a Německu.

► Obdobná situace je patrná i v případě asijských spojenců USA: v Jižní Koreji činí souhlas 39 % a nesouhlas 46 %; v Japonsku je souhlas 31 % a nesouhlas 36 %; na Tchaj-wanu dělá souhlas s výkonem vedení USA 26 %, zatímco nesouhlas 46 %.

Podle autorů tohoto výzkumu je předčasné hodnotit výsledky Trum-povy politiky America First, ovšem zvýšit vliv USA ve světě se nedaří, což představuje riziko. Podle jiného průzkumu agentury Gallup, jehož výsledky byly zveřejněny minulý týden, je s výkonem Donalda Trumpa spokojeno 39,1 % dotázaných občanů USA, nespokojeno je 60,8 % respondentů. To je nejhorší výsledek v pátém kvartálu vlády u všech amerických prezidentů od Dwighta Eisenhowera, kdy se tyto výzkumy začaly provádět.

¹ Podle výzkumu CVMM *Sympatie české veřejnosti k některým zemím* – říjen 2017 byl vrchol prestiže USA v Česku zaznamenán v roce 1995, kdy 75 % dotázaných dávalo najevo sympatie ke Spokojeným státům. Loni to bylo 41 %.

Prestiž Spojných států klesá, a to i v zemích, které se nacházejí v poměrně uzavřeném západním infomačním okruhu. Je to viditelné rozbíhání se oficiální propagandy s praktickými činy politické elity, nikoliv zlovolné dezinformace z Východu, co způsobuje pokles prestiže USA. Jenže Spojené státy jsou stále jedinou vojenskou mocností s celoplanetárním prstencem vojenských základen a námořními flotilami ve všech oceánech. To je situace, kdy nevyváženou a nepředvídatelnou zahraniční politiku Washingtonu doprovází skeptický pohled globální veřejnosti na USA. Snít v takové situaci o roli hegemonistického vůdce znamená jen prohlubovat chaos. Je zřejmé, že riziko zmíněné výzkumníky z agentury Gallup doprovází naléhavá potřeba změny. Korejský poloostrov je místem, kde by bylo možné zahájit obrat americké zahraniční politiky. ◀

!Argument, 29. 4. 2018

OSKAR KREJČÍ
Komentáře a rozhovory

Odpovědná redaktorka: Veronika Sušová-Salminen

Grafická úprava: Michal Černý

Vydal: Argument OVIA z.s., Praha (Spolek vydává !Argument)

<http://casopisargument.cz/>

První vydání, 2018

ISBN 978-80-907365-0-4

prof. PhDr. Oskar Krejčí, CSc.
(* 1948 Praha)

český politolog, univerzitní profesor,
autor více než třiceti knih a přibližně
půldruhého tisíce nejrůznějších studií,
článků a rozhovorů.

!Argument